

**LAPSEN HYVINVOINTIA EDISTÄVÄ
ARKI PÄIVÄHOIDOSSA**

Sari Paananen

**Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos
Kevät 2006**

TIIVISTELMÄ

Sari Paananen

Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoidossa

Jyväskylän yliopisto, Varhaiskasvatuksen laitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevät 2006, 86 s.

Tutkimuksen tavoitteena oli kuvailla lapsen hyvinvointia edistävää päivähoiton pedagogiikkaa lapsen ja vanhemman näkökulmista. Tutkimuksen viitekehyksenä olevan ekokulttuurisen teorian osallisuuden, toimijuuden ja kumppanuuden käsitteisiin nojaten muina tavoitteina oli kartoittaa, millä keinoilla lapsen yksilöllinen huomiointi päivähoitossa toteutuu, millainen vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö edistää lapsen hyvinvointia ja millaisia odotuksia päivähoiton kasvattajiin kohdistuu pedagogiikan toteuttajina.

Aineistoina olivat Jyväskylän kaupungin päivähoitopalveluiden teettämät hyvinvointikyselyt. Lasten haastattelussa kartoitettiin seitsemän jatkettavan lauseen avulla lasten kokemuksia hyvinvoinnista. Vanhempien kysely koostui kahdesta avoimesta kysymyksestä. Laajoista aineistoista tutkimuksessa on mukana 120 lasten vastausta ja 265 vanhempien vastausta. Molemmat aineistot analysoitiin sisällönanalyysin ja sisällönerittelyn keinoin. Syntyneet teemat yhdistettiin Lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteisiin: protection (suojelu), provision (voimavarat) ja participation (osallisuus).

Tulosten perusteella hyvinvointia edistävä pedagogiikka koostui hyvin monista asioista. Lapsille tärkeimpiä olivat toiminta ja vertaissuhteet, vanhemmat painottivat turvallisuutta, lapsen yksilöllisyyttä ja hyvää perushoitoa. Sekä lapsen yksilöllisyyden huomioimisessa että vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuivat toimijoiden osallisuus ja dialogisuus vuorovaikutuksessa. Kasvattajilta lapset odottivat monipuolista toimintaa ja siihen osallistumista, vanhemmat arvostivat dialogista kasvatussuhdetta ja –ilmapiiriä. Tulosten perusteella päivähoiton pedagogiikassa kohdistui lasten ja vanhempien osallisuuteen, toimintakulttuuriin, lasten vertaissuhteisiin ja kasvattajien ammatillisuuteen liittyviä kehittämishaasteita.

Avainsanat: hyvinvointi, lapsi, vanhempi, kasvattaja, osallisuus, kumppanuus, toimijuus
Keywords: welfare, child, parent, educator, participation, partnership, agency

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	HYVINVOINNIN MÄÄRITTELYÄ.....	6
	2.1 Hyvinvointi käsitteenä	7
	2.2 Hyvinvoinnin ulottuvuudet	8
3	PÄIVÄHOITO LAPSEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ	12
	3.1 Lapsen aktiivista toimijuutta	14
	3.2 Vanhempien kasvatuksellista kumppanuutta.....	19
	3.3 Kasvattajan yhteistyöhön perustuvaa ammatillisuutta.....	22
4	TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA ONGELMAT	25
5	TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA ANALYYSIN KUVAUS.....	27
	5.1 Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmät	27
	5.2 Aineiston analyysi	31
	5.3 Menetelmien luotettavuus.....	36
6	LAPSEN KOKONAISVALTAINEN HYVINVOINTI KOOSTUU MONISTA ASIOISTA	39
	6.1 Lasten käsityksiä hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä.....	39
	6.2 Vanhempien käsityksiä lasten hyvinvoinnista.....	44
	6.3 Lapsen yksilöllinen huomioiminen	52
	6.4 Vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö.....	57
	6.5 Odotukset kasvattajalle.....	62
	6.6 Yhteenveto tuloksista ja haasteet päivähoitotyölle.....	67
7	POHDINTA	75
	LÄHTEET	78
	LIITTEET	83

1 JOHDANTO

Tutkimukseni liittyy yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen aiheeseen lapsen ja lapsiperheiden hyvinvoinnista. Keskustelua erilaisilla foorumeilla lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista käydään tällä hetkellä enemmän kuin aikoihin. Keskustelujen taustalla on huoli lasten pahoinvoinnin lisääntymisestä, mikä näkyy korjaavien sosiaali- ja terveystalvelujen ruuhkautumisena. Erilaisten häiriöiden korjaamiseen käytettyjen palvelujen tarpeen ja kustannusten kasvu on nostanut esille kysymyksen ennaltaehkäisevän otteen asemasta ja resursoinnista (Kautto 2006, 350).

Päivähoito on yhteiskunnan järjestämä hyvinvointipalvelu, jonka tehtävänä on lapsen hyvinvoinnin edistäminen (Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2005, 15). Päivähoidon mahdollisuudet pedagogisena lapsen arkea ja hyvinvointia tukevana paikana ovat merkittävät: koskettaahan se noin puolta Suomen lapsista päivittäin. Tässä tutkimuksessa tarkastelen lapsen hyvinvoinnin rakentumista päivähoidossa lasten ja vanhempien näkökulmasta. Millaista on se päivähoidon arjen pedagogiikka, joka lasten ja vanhempien mielestä edistää lapsen hyvinvointia? Kiinnostukseni tarkentuu kolmeen aiheeseen, jotka omaan esiymmärrykseeni ja valitsemaani teoriataustaan nojaten ovat: lapsen yksilöllinen huomioiminen, vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö sekä kasvattajaan kohdistuvat odotukset.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on Lapsen oikeuksien sopimus (1994) ja sen sisältämät periaatteet: protection (suojelu), provision (voimavarat) ja participation (osallisuus). Periaatteet mahdollistavat hyvinvoinnin toteutumisen arvioinnin sekä subjektiivisten lasten omien kokemusten että objektiivisten ulkoisten olosuhteiden kannalta. Ehkä pohjoismaisesti tunnetuimman teoreettisen hyvinvointimallin luoja, Erik Allardin (1980, 21 ja 38) mukaan, hyvinvointi on tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi.

Tutkimuksen toinen teoreettinen lähtökohta on kontekstuaalisuuteen perustuva ekokulttuurinen teoria. Se korostaa kokonaisvaltaista, lapsen arjesta nousevaa näkökulmaa lapseen ja koko varhaiskasvatukseen (Hujala, Puroila, Parrila - Haapakoski & Nivala 1998, 12). Teorian mukaan lapsen hyvinvointi toteutuu eri toimijatahojen – lapsen, vanhemman ja päivähoiton kasvattajan- keskinäisessä osallisuuteen ja kumppanuuteen perustuvassa vuorovaikutuksessa. Oma kiinnostukseni aiheeseen kytkeytyy tämän teorian kautta. Aiemmat perhetyön opintoni ja työurallani perhe- ja leikkitoiminnassa saadut kokemukset ovat vakuuttaneet minut teorian toimivuudesta myös käytännössä.

Aineistoina tutkimuksessani on Jyväskylän kaupungin päivähoitopalvelujen syksyllä 2004 teettämät hyvinvointikyselyt lapsille ja heidän vanhemmilleen. Käsittelen molempia aineistoja laadullisesti sisällönanalyysin keinoin. Aineistojen laajuuden vuoksi toinen käyttämäni analyysimenetelmä on määrällinen sisällönerittely.

Tuloksissa kerron hyvinvointia edistävän pedagogiikan rakennusaineista ensin lasten sitten vanhempien näkökulmasta. Molemmista aineistoista tulkintojeni perusteella syntyneet teemat yhdistän Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) periaatteisiin. Sen jälkeen esittelen kunkin alaongelman tulokset omissa luvuissaan vertailukohteina tutkimukseni teoria sekä aikaisemmat tutkimukset. Lopuksi tarkastelen lasten ja vanhempien tuloksia yhdessä etsien niiden yhtäläisyyksiä ja eroja sekä niiden pohjalta syntyviä kehittämissaasteita päivähoitolle.

2 HYVINVOINNIN MÄÄRITTELYÄ

Hyvinvointia on vaikea yksiselitteisesti määrittellä. Hyvinvoinnin kuvaaminen ja sen näkyminen käytännössä ei sekään ole helppoa. Helpompaa on havaita hyvinvoinnin puuttumista eli pahoinvointia. Hyvinvointia kuvaava käsitteistö on kirjavaa ja hyvinvointi käsitteen rinnalla käytetään useita muita nimityksiä, kuten elämänlaatu, elämönhallinta ja hyvä elämä. Renwickin ja Brownin (1996) mukaan *elämänlaatu* toteutuu siinä määrin kuin henkilö pystyy nauttimaan elämänsä mahdollisuuksista eli hyödyntämään ja käyttämään hyväkseen saatavilla olevaa tarjontaa. Käsite *elämönhallinta* tähtää hyvinvoinnin saavuttamiseen ja ylläpitämiseen eri elämänalueilla (Huhtanen 2004, 72). Ihmisen henkilökohtaista subjektiivista kokemusta omasta hyvinvoinnistaan kuvataan käsitteellä *hyvinvointikokemus* (Mikkola 2005, 15). Se voi sisältää aineksia monista eri kriteereillä mitatuista elämänlaaduksi koetuista asioista. Hyvinvointikokemusta voidaan pitää lähikäsitteenä onnellisuudelle, kun taas Allardtin (1980, 32-33) mukaan käsitteet hyvinvointi, *onni* ja *onnellisuus* poikkeavat toisistaan. Allardt määrittelee *hyvinvoinnin* pysyvämmäksi, objektiivisesti tarpeentyydytyksen asteen mukaan määrittyväksi, kun taas onni ja onnellisuus ovat kunkin ihmisen subjektiivisia kokemuksia. Tässä tutkimuksessa käytän hyvinvointikäsitettä, koska miellän sen yläkäsitteeksi muille mainitsemilleni lähikäsitteille ja koska se kuvaa parhaiten lapsen hyvän arjen rakentumista päivähoidossa. Lisäksi perustelen käsitevalintaani yhteneväisyydellä valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 15) kanssa, joka määrittelee lapsen henkilökohtaisen *hyvinvoinnin* yhdeksi ihmisenä kasvamisen päämääräksi.

2.1 Hyvinvointi käsitteenä

Hyvinvointi voidaan määritellä käyttäen joko tarve- tai resurssipohjaista lähestymistapaa. Lähestymistapojen olennainen ero on siinä että tarvepohjainen lähestymistapa tarkastelee hyvinvointia *toteutuneena* asiantilana, kun taas resurssisiin pohjautuvissa määrittelyissä hyvinvointia tarkastellaan *toteutuvana* asiantilana. (Marski 1996, 12.) Lähestymistavat eivät ole toisiaan poissulkevia ja tässä tutkimuksessa käyttämäni Allardtin (1980) hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvailevaa mallia voidaan pitää lähestymistapojen kompromissina (Marski 1996, 15), vaikkakin siinä hyvinvointi määritellään tarvekäsitteen avulla. Hyvinvoinnin määrittelyn erilaisten lähestymistapojen lisäksi myös hyvinvoinnin mittaamiseen voidaan käyttää lukuisia erilaisia kriteereitä, jotka vaihtelevat sekä ajallisesti että paikallisesti (Mikkola 2005, 14). Hyvinvointi määräytyy historiallisesti ja sen vuoksi määrittelyä (ja mittaamista) täytyy tehdä aina uudelleen olosuhteiden muuttuessa (Allardt 1980, 17).

Tämän tutkimuksen yhtenä lähtökohtana on ehkä pohjoismaisesti tunnetuin teoreettinen hyvinvointimalli, jossa Erik Allardt (1980, 21 ja 38) kuvaa hyvinvointia tilaksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi. Hän jakaa hyvinvoinnin kolmeen eri osa-alueeseen: loving (perhe-, ystävyys- ja yhteisyyssuhteet), having (elintaso) ja being (itsensä toteuttaminen, arvonanto, korvaamattomuus ja mielenkiintoinen tekeminen). Allardtin teorian ansiona on, että kattavan kuvan saamiseksi hyvinvoinnista, se painottaa sekä objektiivisten että subjektiivisten tietojen yhdistämistä. Olipa lähestymistapa hyvinvointiin mikä tahansa, usein ongelmaksi jää juuri hyvinvoinnin objektiivisuuden ja subjektiivisuuden välinen jännite (Marski 1996, 17). Objektiiviset indikaattorit kuvaavat ulkoisia olosuhteita (Kiili 1998, 14) kuten esimerkiksi turvallisuutta, lähiverkostoja ja vaikutusmahdollisuuksia. Se ei sellaisenaan kuitenkaan kerro asioita lasten omasta näkökulmasta, vaan toimii hyvinvoinnin kokemisen ja muuttumisen kehyksenä (Kiili 1998, 22). Subjektiiviset indikaattorit taas mittaavat lasten omia kokemuksia, tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä esimerkiksi mielenkiintoisen tekemisen, aikuisen saavutettavuuden tai kiusaamisen suhteen. Tänä päivänä yleisesti hyväksytty lähtökohta on, että objektiivista mittausta on täydennettävä ihmisten omilla subjektiivisilla käsityksillä hyvinvoinnistaan (Kautto 2006, 33). Strandellin (1995, 12) mukaan subjektiivisen tiedon painottaminen ja tärkeyden korostaminen objektiivisen tie-

don rinnalla on tärkeää juuri lapsen äänen kuulemisen ja subjektiivisen hyvinvoinnin huomioimisen kannalta. Tähän Allardtin teoria antaa hyvän lähtökohdan.

2.2 Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Hyvinvointi koostuu eri ulottuvuuksista, joilla kaikilla on merkitystä ihmisen jokapäiväisessä elämässä. Hyvinvoinnin tutkimuksessa puhutaan kullakin hyvinvoinnin ulottuvuudella tarvittavista resursseista tai voimavaroista, joiden avulla ihmisen on mahdollista tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Lähtökohtana on, että ihminen omilla valinnoillaan pyrkii hyvinvointiin ja hän voi painottaa eri tavoin eri resurssien roolia hyvinvoinnin tavoittelussa. (Kautto 2006, 33.) Suomen hyväksymä Lapsen oikeuksien sopimus (1994) on lasten hyvinvointikeskustelun pohjana. Sopimuksen yleiset periaatteet ovat syrjinnältä suojelu, lapsen edun ensisijaisuus ja lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Sopimuksen noudattamista ja periaatteiden toteutumista valvoo lapsen oikeuksien komitea. Yleisiä periaatteita on konkretisoitu kolmen osa-alueen avulla, jotka antavat mahdollisuuden sopimuksen toteutumisen arvioimiseen lasten elämässä. Nämä ulottuvuudet ovat protection (suojelu), provision (voimavarat) ja participation (osallisuus). Kiili (1998, 17-24) on yhdistänyt ulottuvuudet Allardtin (1980) hyvinvointimalliin ja muokannut Allardtin hyvinvointi-indikaattoreita lapsilähtöisimmiksi. Seuraavaksi tarkastelen näitä ”kolmen kovan P:n” rakenteita yksityiskohdittaisemmin.

Protection (suojelu)

Protection (suojelu) näkökulma korostaa lapsista huolehtimista. Siihen kuuluvat sellaiset osa-alueet kuin terveys, turvallisuus, läheisyys, hyväksyntä ja lähiverkostot (Kiili 1998, 23). Lasten hyvinvointia tarkasteltaessa on muistettava, että muillakin kuin välittömällä lähiyhteisöllä on vaikutusta lasten hyvinvointiin. Siksi Allardtin (1980) loving –kategorian laajentaminen belonging –kategoriaksi on perusteltua, koska se ilmaisee osallisuutta, yhteisyyttä ja kuulumisen tunnetta lapsen kaikissa eri elämänpiireissä (ks. taulukko 1). Se mahdollistaa lasten osallisuuden, kuulumisen ja yhteisyyden tunteen tarkastelun niin kotona, päivähoidossa, kaverielämässä kuin vapaa-ajan harrastuksissa. (Kiili 1998, 17 ja 20.) Ihmisellä on tarve kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon, jossa toisistaan pitäminen ja välittäminen ilmaistaan. Yhteisyys on tärkeä resurssi,

joka auttaa yksilöitä toteuttamaan muita arvoja. (Allardt 1980, 43.) Yksi tärkeä alue on lasten sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisöihin liittyvät mielipiteet ja kokemukset. Voidaan pohtia, miten lapset suhteuttavat omia tavoitteitaan ja toiveitaan arkielämän kokemuksiin (Törrönen 2001, 28).

Provision (voimavarat)

Provision (voimavarat) näkökulma tarkoittaa yhteiskunnan tasolla sitä, että lasten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet ovat mahdollisimman täysimääräisesti heidän käytettävissään (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 29). Tällöin voimavarat tarkoittavat esimerkiksi laadukasta päivähoitoa, omaa rahaa ja pääsyä erilaisiin tiloihin ja paikkoihin. Valvoessaan periaatteiden toteutumista lapsen oikeuksien komitea on suositellut Suomea perustamaan integroidun valvontajärjestelmän samantasoisten hyvinvointipalvelujen takaamiseksi kaikille lapsille (Ulkoasiainministeriö 2003, 7). Allardt (1996, 230) mukaan provision on indikaattori, jonka objektiivisen tiedon avulla on mahdollisuus tutkia esimerkiksi tulotasoa, terveyttä ja asuntotilaa. Kun sitä muokataan lapsilähtöisemmäksi having – kategoriaksi, yhdistyy siihen subjektiivisuus, joka mittaa lasten tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä objektiivisiin olosuhteisiin (Kiili 1998, 17-18). Tällöin voimavaroilla voidaan ymmärtää sellaisia osa-alueita kuin vanhempien ja lähipiirin saatavilla olon, mielenkiintoisen tekemisen, oppimisen tuen ja pääsyn erilaisiin tiloihin ja paikkoihin.

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa lasten voimavaroista. Niiden saavutettavuudella ja laadulla on tärkeä merkitys lasten hyvinvoinnille. Perhe on lapsen ensimmäinen ja tärkein kasvukonteksti. Perheiden sosiaalinen yhdessäolo on kuitenkin usein ajallisesti ja paikallisesti määritelty. (Kiili 1998, 18.) Usein sitä määrittää yhteiskunta- ja elinkeinoelämä vanhempien työn ja harrastusten kautta. Nykyiset perheille tarjottavat hoito- ja tukimuodot eivät nekään ole lisäämässä lasten ja vanhempien yhteistä aikaa. Tähän on kiinnittänyt huomiota myös lapsen oikeuksien komitea. Se on huomauttanut lapsen riittävän tuen ja ohjauksen toteutumisesta Suomessa, jolloin ongelmakohtaksi mainitaan työn ja perheen yhteensovittaminen ja siitä johtuva vanhempien läsnäolon puute lasten elämässä (Ulkoasiainministeriö 2003, 21). Tässä tilanteessa päivähoiton tarjoamalla

laadukkaalla varhaiskasvatuksella on avainasema lasten elinoloista seuraavien erojen tasoittajana ja kaikkien lasten yhtäläisten kehittymismahdollisuuksien turvaajana.

Participation (osallisuus)

Lasten hyvinvointi ei riipu ainoastaan aikuisten tarjoamista voimavaroista ja huolenpidosta. Participation (osallisuus) on periaate, jonka mukaan lapsilla on itsellään oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen. Se tarkoittaa, että lapset ovat ajattelevia yksilöitä ja oman elämänsä subjekteja. Lasten oikeuksien sopimus (1994) edellyttää, että lapsilla on oikeus osallistua heidän omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin kypsyystaso ja ikä huomioiden. (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 33.) Allardtin (1980) being – kategorian muuttaminen doing – kategoriaksi antaa mahdollisuuden päästä pureutumaan syvemmälle lasten arkeen ja hyvinvointiin. Sen tarkoituksena on pystyä selvittämään lasten osallisuutta sekä voimavarojen käyttöönottoa eri elämänpiireissä sekä niissä olevia rajoituksia ja mahdollisuuksia. (Kiili 1998, 17 ja 20.) Samaan asiaan on kiinnittänyt huomiota lapsen oikeuksien komitea suositellessaan Suomea ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin toimenpiteisiin syrjinnän, lapsen edun sekä lapsen mielipiteen kunnioittamisen edistämiseksi (Ulkoasiainministeriö 2003, 16). Tärkeää onkin kiinnittää huomiota siihen, millaisen osuuden lapselta saatu subjektiivinen tieto ja mielipiteet saavat lasta koskevassa päätöksenteossa. Lapset tarvitsevat aikuisiin nähden erityistä suojelua ja huolenpitoa sekä positiivista erityiskohtelua aktiivisena yksilönä (Ulkoasiainministeriö 2003, 16). Täysimääräisen osallisuuden toteutuminen edellyttääkin, että aikuiset jaksavat kuunnella lasta ja ottavat huomioon heidän näkemykset ja pyrkimykset. Osallisuus ja oikeus tulla kuulluksi omista tärkeissä asioissa toisaalta siis lisäävät lasten riippuvuutta aikuisista. (Strandell 1995, 182-183.)

Allardtin (1980) kolmen hyvinvoinnin osa-alueen (loving, having ja being) sekä Lasten oikeuksien sopimuksen (1994) kolmen kovan P:n periaatteiden (protection, provision ja participation) yhdistämistä kuvaa taulukossa 1 esitetty kuuden eri kentän muodostama laatukriteeristö.

Taulukko1 Lasten hyvinvoinnin kriteeristö (Kiili 1998, 23)

KRITEERISTÖ		
LAATUTEKIJÄT	objektiivinen	subjektiivinen
protection (suojelu)	yksinolo lähiverkostot turvallisuus (kiusaaminen, väkivalta)	välitetyksi tulemisen tunne yksinäisyys uhat, pelot
belonging (loving)	terveys ja terveyden ylläpitojärjestelmät riskit (esim. liikenne)	arvostuksen tunne koettu terveys kuulumisen, yhteisyyden tunne (kaverit, koti, koulu, vapaa-aika)
provision (voimavarat)	pääsy tiloihin (koti, päiväkot, asuin- alue) harrastusmahdollisuudet (aika, tila)	mielenkiintoinen tekeminen (omaehtoinen ja haluttu) tilan ja tietoyhteiskunnan koettu saatavuus
having	pääsy kulutuksen piiriin pääsy tietoyhteiskunnan piiriin pääsy koulutukseen (esim. erityisope- tus) talous ja oma raha perhemahdollisuudet (vanhempien saatavilla olo)	koulunkäynti vaikutusmahdollisuudet omaan rahaan kulutuksen merkitys vanhempien ja lähipiirin koettu saatavuus
participation (osallisuus)	vaikutusmahdollisuudet lapsille ja nuorille tärkeissä asioissa toimintamahdollisuudet eri elämän- piireissä (perhe, päivähoito, koulu, vapaa-aika)	koetut vaikutusmahdollisuudet mihin, miten ja miksi haluaisi vaikuttaa selviytyminen eri elämänpiireis- sä

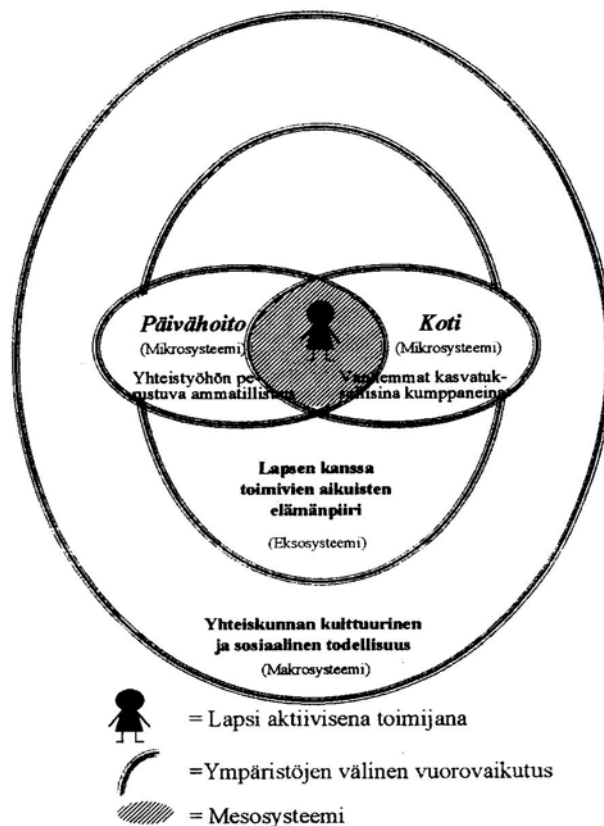
Allardtin hyvinvointiteorian mukainen lapsilähtöinen ajattelu- ja toimintamalli on vaativa haaste hallinnolle ja päätöksenteko koneistolle. Erityisesti se on haaste kaikille niille, jotka työssään vaikuttavat lasten päivittäiseen elämään ja elinympäristöön (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 33).

3 PÄIVÄHOITO LAPSEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ

Päivähoito on palvelua, joka koskettaa jossain vaiheessa lähes jokaista alle kouluikäisen lapsen perhettä. Stakesin (Taskutieto/Lasten ja perheiden palvelut) tilaston mukaan vuonna 2004 päivähoidossa oli noin puolet 0-6 – vuotiaista lapsista. Siksi päivähoidon merkitys lasten ja perheiden elämässä on suuri (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 12). Päivähoito on mahdollisimman normaalia peruspalvelua perheille. Se on palvelua, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka.

Sisällöllisesti päivähoito on varhaiskasvatusta, jossa pedagoginen tehtävä määräytyy lapsen kehitystarpeen mukaan. Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Lapsen oikeuksien sopimukseen (1994), joka velvoittaa turvaamaan lapsille oikeuden suojeluun, osuuteen yhteiskunnallisista voimavaroista ja oikeuden osallisuuteen itseään koskevissa asioissa. (Valtioneuvoston periaatepäätös 2002, 15.) Varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen mukaan päivähoidon tehtävänä ovat lapsen persoonan tasapainoisen kehityksen (Päivähoitolaki 1973) ja lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,15). Varhaiskasvatus voidaan määritellä vuoro-vaikutusprosessiksi, jossa lapsi omaehtoisen, elämyksellisen ja kokemuksellisen toiminnan kautta, vertaisryhmäkontaktien sekä aikuisten tavoitteisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana (Hujala ym. 1998, 3).

1980 – luvulla Bronfenbrennerin (1981) ekologisesta teoriasta vaikutteita saanut eko-kulttuurinen teoria toi varhaiskasvatukseen uusia haasteita. Aiemmat keskeisimmät teorit kiinnittivät huomiota pääsääntöisesti joko lapseen tai ympäristöön.. Bronfenbrennerin (1981) ekologisen teorian mukaan lasta ja lapsen vointia tarkastellaan aina yhteydessä siihen ympäristöön, jossa lapsi kulloinkin on. (Hujala ym. 1998, 10-11.) Lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa näiden lähiympäristöjensä kanssa. Pienen lapsen keskeinen kasvuympäristö on koti. Toisen merkittävän kasvuympäristön muodostaa päivähoido. Ekokulttuurinen näkökulma painottaa näiden lapsen erilaisten toimintaympäristöjen keskinäisen vuorovaikutuksen laatua ja joustavuutta (Määttä 1999, 77). Lapsi on näiden kahden toimintaympäristön keskiössä itse aktiivisena, omaan elämäänsä vaikuttavana subjektina (Hujala ym. 1998, 8-26). Lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä ei nähdä vanhempien tai päiväkotihenkilöstön toimenpiteiden seurauksena, vaan lasten ja aikuisten ja lasten keskinäisen yhteistoiminnan tuloksena (Hujala ym.1998, 12).

KUVIO 1 Kontekstuaalisen kasvun malli (Hujala ym.1998, 15)

Lasten toiminta ja elämä on kiinni vanhempien, päivähoitohenkilöstön ja muiden aikuisten todellisuudessa, lasten kaveripiirin arjessa sekä koko kulttuurisissa ja yhteis-

kunnallisissa valinnoissa, jotka heijastuvat lapseen. Ekokulttuuriselle näkökulmalle on ominaista tällainen kontekstuaalisuuden korostus (ks. kuvio 1) eli kasvun juurtuminen niihin tilanteisiin, joissa yksilöt toimivat. Kontekstuaalisuudella tarkoitetaan sellaista näkökulmaa lapsen kasvuun ja hyvinvointiin, jossa lapsi ja hänen kasvuympäristönsä nähdään erottamattomina kasvun tarkastelun lähtökohtina. Päivähoidossa tämä merkitsee sitä, että pelkkä keskittyminen lapseen ei riitä, vaan kasvattajan on tiedostettava koko kulttuurinen konteksti, jossa lapsi elää. Kontekstuaalisuus korostaa kokonaisvaltaista, lapsen arjesta nousevaa näkökulmaa lapseen ja koko varhaiskasvatukseen. (Hujala ym. 1998, 12.) Lapsi on tässä välillisesti eri tasojen keskiössä ja on itse aktiivinen toimija.

Bronfenbrennerin (1981, 1993) termein lapsi on aktiivinen toimija kahden hänelle tärkeän mikrosysteemin -kodin ja päivähoiton- keskiössä. Koti ja päiväkotitoimintaympäristöt ovat lapsen välittömiä ympäristöjä. Lapsen kasvuympäristöjen välisen vuorovaikutuksen eli mesosysteemin toimivuus on tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta. Käytännössä tämä tarkoittaa päivähoiton ja kodin välisen vuorovaikutuksen ja yhteistyön sujumista. Vanhempien sosiaaliset verkostot toimivat esim. vanhempien tukena kasvatuksessa. Näitä välittömien toimintaympäristöjen laajentumia Bronfenbrenner kutsuu eksosysteemeiksi. Muita lapseen vaikuttavia eksosysteemejä ovat esim. isovanhemmat, vanhempien työ ja harrastukset. Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät määrittävät viime kädessä meso- ja mikrosysteemien toimimisen. Tähän makrosysteemiin kuuluu mm. laki- ja poliittiset järjestelmät kuten perhepoliittiset toimenpiteet. (Hujala ym. 1998, 15-20.)

Omassa tutkimuksessani tarkastelen lapsen hyvinvoinnin rakentumista päivähoitokontekstissa mikro- ja mesosysteemien tasolla. Silloin hyvinvoinnin rakentajina ovat kolme toimijaa: lapsi, vanhemmat ja päivähoiton kasvattajat.

3.1 Lapsen aktiivista toimijuutta

Jokainen lapsi on erottamaton osa sosiaalisia ympäristöjään. Päivähoidossa olevan lapsen välittömät toimintaympäristöt ovat koti ja päivähoitopaikka. Näissä mikrosysteemeissä vaikuttavien toimijoiden – lapsen, vanhemman ja päivähoiton kasvattajan – välinen yhteistyö on perustana lapsen hyvinvoinnille. Hyvinvointia, oppimista, kasvua

ja kehitystä ei nähdä ainoastaan vanhempien ja kasvattajien toimenpiteiden seurauksena, vaan lasten ja aikuisten sekä lasten keskinäisen yhteistoiminnan tuloksena. Lapsi on aktiivinen osallistuja toimintaympäristöissään ja aktiivisella osallistumisellaan lapsi muokkaa ja rakentaa lähiympäristöjensä toimintaa omilla ajatuksillaan, valinnoillaan ja toiminnoillaan. (Hujala ym. 1998, 12-16.)

Ekokulttuuriseen teoriaan pohjaavan käsityksen mukaan kasvatuskäytännöt tulisi rakentaa siten, että ne vastaavat jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita. Kasvatusprosessin keskiössä on lapsi itse ja hänen toimintansa. Kasvattajan toiminnassa korostuvat tällöin havainnoiminen, kuunteleminen ja tutustuminen lapsen elämänkokonaisuuteen. Aikui- nen nähdään lapsen omaehtoisen oppimisen mahdollistajana. Kasvattajan toiminnan lähtökohtana on lapsen omalle todellisuudelle rakentuva *lapsilähtöisyys*. (Hujala ym. 1998, 57–59.) Lapsilähtöinen työskentelytapa ei merkitse vain työskentelyä lapsen kanssa, vaan se on näkökulman pitämistä lapsessa silloinkin, kun tehdään esimerkiksi työtä vanhempien kanssa; se on koko työskentelyn rakentamista lapsesta käsin (Möller 2005, 64-65).

Varhaiskasvatuksessa lapsilähtöisyydestä on puhuttu jo Fröbelin (1782-1852) ajoista lähtien ja siitä on tullut kasvatukseen ja opetukseen kuuluva itsestäänselvyys. Lapsilähtöisyydeltä puuttuu kuitenkin selvä teoreettinen perusta eikä sen käytännön sisältöä ole myöskään selvästi määritelty (Lehtinen (2000, 196). Tästä seuraa, että se on saanut monia erilaisia tulkintoja. Ekologiseen teoriaan nojaava lapsilähtöisyyden tulkinta korostaa lapsen aktiivisuutta toimintaympäristöissään (Hujala ym. 1998, 12-16), joskin tarkastelunäkökulma siinä on kuitenkin aikuisesta lapseen päin (Lehtinen 2000, 196). Teorian lapsilähtöisyys määritelmän ansiona on kuitenkin sen perusideana oleva eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kasvussa ja oppimisessa. Päivähoidossa tämä tarkoittaa sitä, että lasta ei nähdä aikuisten toimenpiteiden kohteena, vaan toiminta perustuu lapset *osallistavaan* työtapaan. Osallisuus tarkoittaa lasten tasavertaista mukaanottoa ja aktiivista toimijan roolia omaa elämäänsä koskevissa asioissa. (Strandell 1995, 182-187.)

Lasten toimijuus on saanut keskeisen käsitteen aseman uudessa lapsuustutkimuksessa. Lehtisen (2000,8) mukaan lasten toimijuudessa on kyse niistä voimavaroista, joita lap-

silla on hallussaan eri tilanteissa ja miten he niitä käyttävät. Näillä voimavaroilla ja niiden käytöllä voidaan ajatella olevan selvän yhteyden lapsen hyvinvointiin. Lasten tarkasteleminen pätevinä toimijoina herättää kuitenkin usein vastakkainasettelun aikuisten ja lasten kesken: ajatellaan, että aikuisten roolia tulisi kaventaa lasten elämässä ja lasten tulisi saada olla omilla ehdoillaan (Lehtinen 2000, 200). Kauton (2006, 350) mukaan lasten hyvinvoinnin avaimet ovat aikuisella: lapsen hyvinvointi kehittyy aikuisten ehdoilla. Tässä on mielestäni kyse siitä, kuinka hyvin aikuinen tunnistaa lapsella olevat voimavarat, tukee niiden käytössä ja ottaa tosissaan lapsen näkemykset. Kiili (1998, 19) onkin sitä mieltä, että lasten hyvinvointi ei riipu ainoastaan aikuisten antamista voimavaroista ja huolenpidosta, vaan siitä, kuinka hyvin aikuiset kuuntelevat ja ottavat huomioon lasten näkemykset ja pyrkimykset. (ks. myös Hujala ym. 1998, 25.) Lasten tarkasteleminen pätevinä toimijoina pikemminkin korostaa vastuullisten aikuisten asian- tuntuutta ottamaan lapset vakavasti huomioon elämän eri aloilla (Woodhead & Faulkner 2000, 31).

Kasvatuskäytäntöjen muuttaminen jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi on ekokulttuuriseen pohjaavan lapsilähtöisyyden perusajatus (Hujala ym. 1998, 57-59) Yksilöllisyyden korostus sisältää uskon jokaisen yksilön omiin mahdollisuuksiin elää mielekästä elämää ja kasvaa henkisesti. Aito yksilöllisyys on oman elämän itseohjauksellisuutta, jossa tiedostetaan omat valintamahdollisuudet ja rajat. (Tiilikka 2004, 24.) Vaikka varhaiskasvatuksen perusajatuksina on lapsen omana itsenään hyväksyminen, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä lapsen kohtaaminen yksilöllisine tarpeineen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15), yksilöllisyyden toteutumista päivähoitossa on kuitenkin kritisoitu. Lapsen todellinen kohtaaminen dialogisuuden periaatteita (ks. luku 3.2) noudattaen edellyttää kasvattajan antautumista todelliseen ihmissuhteeseen (Tiilikka 2004, 24-26). Dialogi myötäilee lapsen yksilöllisyyttä eikä sopeuta valmiiseen malliin. Tämä asenne edellyttää, että kasvattaja oivaltaa lapsen kokonaisuutena ja persoonana sekä suostuu itse tietoisesti omien käsitystensä reflektointiin ja valmiuteen kasvaa myös itse (Tiilikka 2004, 26).

Lapsi vertaisryhmässä

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa lasten voimavaroja ja niiden saavutettavuudella ja laadulla on tärkeä merkitys lasten hyvinvoinnille (Kiili 1998, 18). Omassa tutkimuksessani tarkastelen lapsen hyvinvointia päivähoiton arjessa. Tällöin hyvin merkitykselliseksi tulevat vertaissuhteet toisten lasten kanssa. Kaverit ovat osa päivähoiton arkea. Ekokulttuurisen teorian mukaan lapset ovat näissäkin suhteissa sosiaalisia toimijoita ja sosiaalisen vuorovaikutuksen osapuolia ja heidän ensisijaisena motiivinaan on olla osallisena tässä lasten sosiaalisessa maailmassa (Strandell 1995, 12 ja 75).

Vertaisryhmän merkitys korostuu päivähoitossa varsinkin vapaan vuorovaikutuksen tilanteissa (Hujala ym. 1998, 63). Nämä tilanteet täyttyvät varsin usein ehkä lasten kaikkein omimmasta toiminnasta eli leikistä. Leikki on lapsen aktiivisuuden perusmuoto, lapsuuden luonteen aito ilmentymä. Leikillä on toimintamuotona itseisarvoa ja merkitystä lapselle sellaisenaan, joskin leikkiä voidaan arvioida myös oppimisen näkökulmasta. (Strandell 1995, 9-11.) Koska leikki on luonteeltaan sosiaalista toimintaa, vertaisryhmä vaikuttaa leikin kulkuun (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 21).

Lasten vertaissuhteiden eli samanikäisten, suunnilleen samalla kehitystasolla olevien lasten kanssa luotujen suhteiden merkitys on viime vuosikymmeninä ollut tutkimuksen mielenkiinnon kohteena. Nyt tiedetään, että lasten keskinäisen vuorovaikutuksen merkitykset ja hyöty ovat monentasoisia. Vertaissuhteissaan lapset esimerkiksi oppivat paljon toisiltaan, jolloin oppimisen tapa on sosiaalinen; oppiminen tapahtuu yhdessä toimimisen sivutuotteena. (Strandell 1995, 182.) Vertaissuhteissa omaksutuilla tiedoilla, taidoilla, asenteilla ja koetuilla asioilla on huomattu olevan vaikutusta sekä lasten välittömään hyvinvointiin että pitkälle heidän tulevaisuuteensa. (Salmivalli 2005, 15.)

Toisten lasten kanssa toimiminen on erilaista kuin vuorovaikutus lasten ja aikuisten välillä. Vertaissuhteissaan lapset voivat itsenäisesti tuoda esille omaa toimijuuttaan eli heidän on luotava omat suhteensa ikätovereihin. (Lehtinen 2000, 20.) Toimiessaan vertaisryhmässä mukaan pääseminen ja mukana oleminen ovat vuorovaikutuksen perustehtäviä. Osallisuuteen lapset tarvitsevat sosiaalista pätevyyttä. Sosiaalinen pätevyys voidaan määritellä omien päämäärien saavuttamiseksi vertaissuhteissa niin, että myönteiset suhteet muihin säilyvät (Salmivalli 2005, 78). Sosiaalinen pätevyys edellyttää sosiaalis-

ten merkityskoodien oppimista, joiden avulla lapsi pystyy ratkaisemaan, miten saada yhteyttä toisiin lapsiin. Lisäksi se edellyttää tilanneherkkyyttä, joka tarkoittaa lapsen kykyä tehdä tilannearvioita ja käyttää hyväkseen tilanteen tuomia toimintamahdollisuuksia. (Strandell 1995, 183.)

Sosiaalisesta pätevyydestä ei kuitenkaan ole hyötyä yksilön ominaisuutena, vaan se ilmenee osallisuudessa toisiin lapsiin. Se on luonteeltaan kontekstuaalista, joten sitä ei voida erottaa toimintatilanteesta. (Lehtinen 2000, 190.) Koska vertaisryhmässä hyväksytyksi tuleminen ja siinä ystävyyssuhteiden solminen ovat merkittäviä lapsuuden kehitystehtäviä (Salmivalli 2005, 22), on sosiaalisella pätevyydellä selvä yhteys lapsen hyvinvointiin. Päivähoidon näkökulmasta voidaan sosiaalisen pätevyyden merkitystä lasten itsensä luomana pedagogisena voimavarana pitää haasteellisena (Lehtinen 2000, 195).

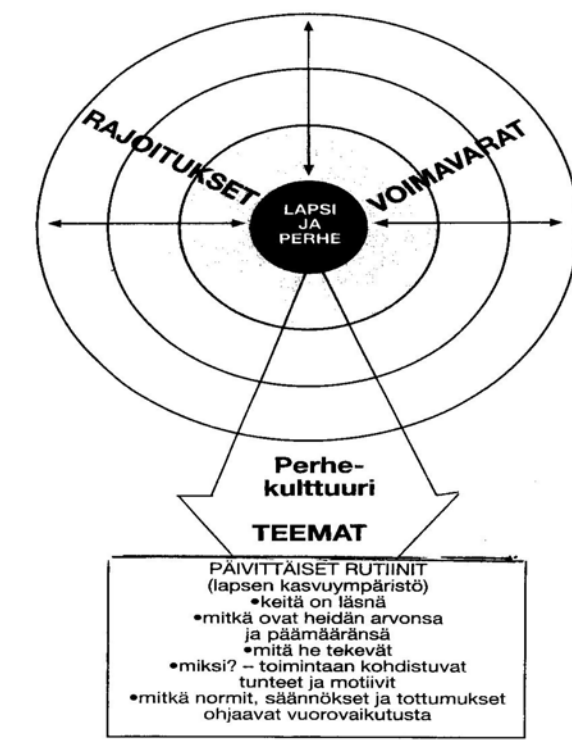
Vertaisryhmässä on mahdollista saavuttaa pedagogisesti tärkeitä tavoitteita ilman aikuista (Lehtinen 2000, 195). Haasteena kasvattajalle on lasten keskinäisissä suhteissa syntyvän sosiaalisen pätevyyden käyttö opetus- ja kasvatustehtävissä. Muutenkin kasvattajien rooli on hyvin merkittävä. Hyvien puitteiden luominen lasten keskinäiselle toiminnalle niin ajallisesti kuin tilallisesti on aikuisen vastuulla. Vaikka aikuista ei ehkä aina kaivata mukaan lasten tekemisiin, kasvattajan tehtävä on olla välillisesti aktiivinen. Ehkä tärkeimpiä tehtäviä on olla läsnä ihmisenä, turvallisuudentunnetta luomassa ja käytettävissä, jos tarve vaatii. Lasten näkeminen pätevinä toimijoina ja arkielämänsä subjekteina korostavat heidän osallisuutensa huomioon ottamista lapsia itseään koskevissa asioissa. (Strandell 1995, 183-186.) Hyvien vertaissuhteiden suojaava merkitys korostuu niillä lapsilla, joilla on ongelmia esimerkiksi perhesuhteissa (Salmivalli 2005, 42). Tästä näkökulmasta lasten keskinäisen vuorovaikutuksen tukeminen toteuttaa päivähoidon ennaltaehkäisevää tehtävää. Aikuiset, jotka esimerkiksi kykenevät estämään ryhmässä tapahtuvan kiusaamisen, voivat todella vaikuttaa lasten hyvinvointiin. (Salmivalli 2005, 176-177.)

3.2 Vanhempien kasvatuksellista kumppanuutta

Päivähoidon kasvattajat ovat aina toteuttaneet varhaiskasvatusta yhteistyön hengessä vanhempien kanssa. Kotikasvatuksen tukemisen näkökulmasta (Laki lasten päivähoitosta 1973) on viime vuosina yhteistyötä ohjeistettu enemmän asiakasnäkökulman huomioon ottavaan suuntaan. Yhteistyössä on siirrytty vanhempien ja henkilöstön väliin vuorovaikutukseen ja kasvatukselliseen kumppanuuteen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Vanhempia ei määritellä ammatillisen tuen kohteina, vaan tasavertaisina kumppaneina, asiantuntijoina oman lapsensa suhteen (Puroila 2002, 19).

Kasvatuskumppanuuteen perustuva yhteistyö ei ole yksipuolista asiantuntijuutta, vaan samanarvoisuutta ja arkista vuoropuhelua. Kumppanuus on vanhempien ja ammattihmisten olemassa olevien tietojen yhdistämistä. Kumppanuuden lähtökohtana on vanhempia osallistava tapa tarkastella yhdessä päivähoiton henkilöstön ja vanhempien havaintoja lapsesta eri ympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa. (Heinämäki 2004, 253.) Omien tulkintojen sijaan pyritään hakemaan asioille yhteistä ymmärrystä. Kumppanuudessa tavoitteena on kehittää jatkuvia, merkityksellisiä kohtaamisia vanhempien kanssa enemmän kuin yksittäisiä tapahtumia. Yksipuolinen asioiden tiedottaminen ei riitä, vaan siirrytään dialogiin ja vanhempien osallisuuden korostamiseen. (Keyes 2002, 177.)

Suomen lainsäädäntö painottaa perhettä lapsen tärkeimpänä kasvuympäristönä ja vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvattamisessa (Laki lasten päivähoitosta 1973). Kotiympäristöllä on merkittävä asema lapsen kehitykselle ja oppimiselle. Perheen arjen sujumisella, vanhempien hyvinvoinnilla ja lapsen kehityksellä on kiinteä yhteys toisinsa (Rantala 2002, 10). Perheen elämää ja vanhempien tapaa kasvattaa lastaan ei voi ymmärtää tuntematta perhekulttuuria. Perhekulttuurin tunnistaminen auttaa ammattilaisia ymmärtämään sekä lapsen että vanhempien ajattelua, tunteita ja toimintaa.

KUVIO 2 Ekokulttuurinen malli (Määttä 1999, Tauriaisen mallin pohjalta 1995)

Päivittäisten rutiinien muutoksia ohjaa kunkin perheen oma perhekulttuuri (ks. kuvio 2), joka tarkoittaa niiden käsitysten ja uskomusten eli perheteemojen kokonaisuutta, joka säätelee, mihin perhe on valmis lapsen kehityksen tukemiseksi. Perhekulttuuriin kuuluvat esim. kasvatuskäytännöt, asenteet ja vuorovaikutuksen sujuminen perheessä (Määttä 1999, 87). Perhekulttuurit eivät pysy samanlaisina, vaan muuntuvat ja kehittyvät perheen kehitysvaiheiden mukaan. Ammatti-ihmisten ei pitäisi olettaa mitään perheiden huolenaiheista tai tärkeiksi kokemista asioista, vaan kulttuuristen uskomusten tunnistamisen kautta muodostaa itselleen hyvä metakulttuurinen tietoisuus perheiden asioista. (Hujala ym.1998, 81-84.)

Vanhempien osallisuus

Kullekin aikakaudelle löytyy tyypillisiä käsityksiä perheen asemasta, vanhemmuudesta sekä kasvatuksen ammattilaisuudesta. 1700 -luvun perheen yksityisyyden kunnioittamisesta on tultu ammattilaislähtöisen työtavan kautta vanhempien vaikutusmahdollisuuksia lisäävään vanhemmat osallistavaan työtapaan. (Määttä 1999, 18 ja 96). Osallisuus perustuu vanhempien mukaanottoon ja aktiiviseen rooliin (Huhtanen 2004, 72), jolloin

vanhemmat eivät ole vain palvelun kohde, vaan tärkeä voimavara päivähoitopalvelun tuottamisessa (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999,24).

Kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti vanhemmat ja kasvatushenkilöstö ovat tasavertaisesti mukana lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Vanhempien paikka on ammatti-ihmisten rinnalla ja yhteistyössä tarvitaan molempien osapuolten asiantuntemusta lapsesta. (Hujala ym. 1998, 18-19.) Vanhempien ensisijaisesti yksilöspesifi, kokemukseen perustuva tieto omasta lapsestaan on osallistavan työn lähtökohhta (Keyes 2002, 18). Tasavertainen osallisuuteen perustuva yhteistyö vaatii perheen elämäntilanteesta lähtevää suhtautumistapaa (Määttä 1999, 38), jonka lähtökohtana ovat vanhempien ja lapsen vahvuudet ja resurssit. Osallisuus tarkoittaa täysivaltaisuutta; sitä, että vanhemmat otetaan todesta. Osallisuuden edellytyksenä on keskinäinen kunnioitus ja erilaisten näkemysten arvostaminen. (Määttä 1999, 101-102.) Pyrkimyksenä on vanhempien osallistamisen kautta mahdollistuvan voimaantumisen tunteen syntyminen.

Kannustus, voimaantuminen ja vanhempien voimavarojen käyttö ovat keskeisiä osallistavassa työtavassa. Kun vanhemmat saavat äänensä kuuluviin, lisää se luottamusta omaan mahdollisuuksiin ja uskoa omaan itseän (Huhtanen 2004, 73.) Tällöin voidaan puhua voimaantumisen (empowerment) tunteen syntymisestä (Siitonen 1999). Voimaantuminen on vallan tunnetta oman arjen hallinnassa. Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, joka tarkoittaa sitä, että voimaa ei voi antaa toiselle ihmiselle. Siihen liittyy samalla kuitenkin myös sosiaalinen puoli: toimintaympäristön olosuhteilla on merkitystä voimaantumisen tunteen syntymisessä. Tällaisia ympäristön voimaantumista edistäviä tekijöitä ovat esim. valinnanvapaus, turvalliseksi koettu ilmapiiri, kannustus, hyväksyntä, avoimuus ja luottamus. Tästä seuraa, että voimaantuminen voi olla todennäköisempää jossain tietyssä kontekstissa kuin toisessa. (Siitonen 1999, 93 ja 162.)

Osallisuuteen nojaava yhteistyö ei voi perustua stereotyyppiseen perhemalliin. On huomioitava perheiden erilaiset elämäntilanteet, lähtökohdat ja arvot. (Hujala ym. 1998, 131.) Perheiden elämäntilanteiden, lähtökohdienten ja arvojen puitteissa kullakin vanhemmalla on päivähoitokanssa omansuuruinen ja –sisältöinen yhteistyön alue (Kiesiläi-

nen 1994, 108 ja 123). Yksittäisen vanhemman tilanne saattaa vaihdella tuen ja ohjauksen tarpeesta täysimääräiseen osallisuuteen (Hujala ym. 1998, 131).

3.3 Kasvattajan yhteistyöhön perustuvaa ammatillisuutta

Päivähoito on kodin ohella toinen tärkeä kasvuympäristö lapselle. Näiden kahden mikrosysteemeissä vaikuttavien toimijoiden – lapsen, vanhemman ja päivähoiton kasvattajan- välisen vuorovaikutuksen toimivuus on kasvatuksen keskeinen kulmakivi (Hujala ym. 1998, 18). Tämän yhteistyön sujuminen on ammatti-ihmisen vastuulla. Kasvattajat ovat aina toteuttaneet varhaiskasvatusta yhteistyön hengessä. Kotikasvatuksen tukemisen näkökulmasta (Laki lasten päivähoitosta 1973) on viime vuosina yhteistyötä ohjeistettu enemmän asiakasnäkökulman huomioon ottavaan suuntaan. Yhteistyössä on siirrytty lapsen, vanhempien ja henkilöstön väliseen osallistavaan vuorovaikutukseen ja kasvatukselliseen kumppanuuteen (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 31). Kasvatuskumppanuudessa korostetaan sanaa kasvatusta. Lapset, ammattikasvattajat ja vanhemmat eivät muodosta kaverisuhteita, vaan kasvattajien tulisi nähdä lapsen ja vanhempien ensisijaisuus ja jakaa kasvatuskokemuksia sekä tukea vanhempia ja lapsia kasvatuksessa (Foot, Howe, Cheyne, Terra & Rattray 2002, 6-8).

Kumppanuus on dialogia

Kasvatuksellinen kumppanuus on eri toimijoilla olemassa olevien tietojen, taitojen ja kokemusten yhdistämistä. Se ei ole yksipuolista asioista tiedottamista, vaan kaksisuuntaista kunnioitukseen perustuvaa dialogista vuorovaikutusta (Keyes 2002, 177). Arkieleisessä dialogin voidaan ajatella olevan kahden ihmisen käymää keskustelua. Isaacs (2001, 63) erottaa toisistaan keskustelun ja dialogin. Hänen mukaansa keskustelussa tuodaan esiin oma kanta, puolustetaan sitä ja tarkoituksena on päätöksenteko. Dialogissa taas herätellään eri näkökulmia ja etsitään uusia vaihtoehtoja. Tavoitteena ei ole välttämättä yhteisymmärrys, vaan ymmärrys siitä, miten muut ajattelevat asiasta. Dialogi on siis tavanomaista ”parempaa” keskustelua, jossa on ydin ja jossa ei valita puolta. Dialogin tarkoituksena ei ole taistella erilaisten näkemyksien puolesta ja vastaan, vaan löytää yhteinen ja mielekäs tapa käsitellä niitä (Huhtanen 2004, 76). Dialogi on lapsen, van-

hempien ja päivähoitohenkilöstön tasa-arvoista ja avointa vuoropuhelua. Se liittyy arjen yhteyteen, asiakkaiden elämänsuhteisiin. Se on puhetta arkikielellä arjesta. (Seikkula & Arnkil 2005, 80 ja 99.) Siinä voidaan molemmin puolin tuoda ajatukset ja tunteet näkyviksi yhteisen ymmärryksen aikaansaamiseksi.

Onnistuneessa dialogiin pohjautuvassa kumppanuudessa on molemminpuolinen tunne samalla viivalla olemisesta. Seikkulan & Arnkilin (2005, 187) mukaan dialogissa on kaksi subjektia, jotka kohtaavat. Sen ominaispiirteenä on yhteistyö, jota voi olla ainoastaan *tasavertaisten* subjektien kesken, vaikka he saattavatkin toimia eri tasoilla ja heillä voi siten olla erilainen vastuu toiminnasta. Päivähoidossa dialogiin haastaminen on ammattilaisten vastuulla, mutta kasvattajan tehtävä ei ole luennoida omasta maailmankuvastaan, vaan keskustella näkemyksistään, kysymyksistään ja huolen aiheistaan (Seikkula & Arnkil 2005, 105-106). Dialogisessa keskustelussa korostuu *kuuntelun merkitys*, sillä sen avulla ihmisen on mahdollista ymmärtää muiden näkemyksiä ja samalla kuunnella sitä, mitä muiden sanat herättivät minussa (Isaacs 2001, 98-99). Freiren (2005, 99-100) mukaan dialogi vaatii syvän uskon ihmiseen, uskoa hänen kykyihinsä, kehittymiseensä ja uudistumiseensa. Usko perheen vahvuuksiin ja voimavaroihin saa aikaan lasten ja vanhempien voimaantumista (Huhtanen 2004, 73). Ihmiseen uskova dialogi muodostuu tasavertaiseksi suhteeksi, jonka seurauksena on osapuolten keskinäinen *luottamus* ja *kunnioitus* (Freire 2005, 100).

Kuuleminen

Kasvatuskumppanuus on käytännössä usein erilaisia vuorovaikutuksen tilanteita lapsen, vanhemman ja ammattilaisen välillä. Käsite vuorovaikutus jo itsessään ilmaisee, että vaikutetaan vuoroin (Mikkola 2005, 43). Dialogiin perustuva kohtaaminen edellyttää kuuntelemista ja sen kuulemista, mitä toisella oikeasti on sanottavana. Dialogisessa vuoropuhelussa kukin osapuoli kokee, että hänen puheensa tulee kuulluksi ja ymmärretyksi ja jokainen kokee osallistuvansa yhteiseen prosessiin (Haarakangas 1997, 23). Kuuleminen vaatii rohkeutta toisen viestin vastaanottamiseen, olipa se viesti millainen hyvänsä. Koska kasvatuskumppanuuden vaatimuksena on rehellisyys, on tärkeää että kukin sanoo vuorovaikutuksen tilanteissa, mitä todella ajattelee, kokee ja tuntee (Huhtanen 2004, 76). Kuunteleva vuorovaikutus on yksi kasvatuskumppanuuden laadun tae.

Kunnioitus

Kumppanuus perustuu molemminpuoliseen kunnioitukseen. Kunnioitus ei ole passiivista toimintaa, vaan toisen ihmisen kokemusten alkuperän aktiivista etsimistä (Isaacs 2001, 122). Toisen kunnioittaminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ammatti-ihmiset arvostavat vanhemman tietoa ja taitoa oman lapsensa kasvattajina. Asiakkaan kunnioittaminen ja arvostaminen eivät ole vain kaunista sanahelinää, vaan aidosti asiakkaan aistittavissa olevia tosiasioita (Hurtig 1999, 81). Ammatti-ihmisillä on puolestaan tietoa ja kokemuksia lasten kehityksestä, opettamisesta ja monista ryhmän ohjaukseen liittyvistä asioista. Yhteistyö on vastavuoroista ja sen osapuolet täydentävät toisiaan. (Määttä 1999, 101.) Kunnioitukseen perustuva yhteistyö tarkoittaa rajojen hyväksymistä ja johdonmukaisuusperiaatetta (Huhtanen 2004, 76). Jos kunnioitat jotakuta, et tuppaudu liian lähelle, mutta et myöskään vetäydy syrjään etkä ota välimatkaa häneen. Kunnioittaminen edellyttää erilaisuuden sietämistä ja toisen hyväksymistä sellaisena kun on, oikeutta olla olemassa (Isaacs 2001, 123-126). Kumppanuuteen perustuva yhteistyö ei voi perustua stereotyyppiseen perhemalliin. On huomioitava perheiden erilaiset elämäntilanteet, lähtökohdat ja arvot. (Hujala ym. 1998, 131.)

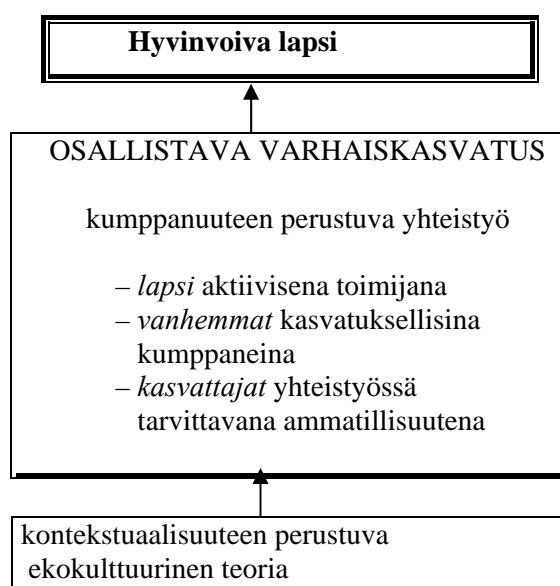
Luottamus

Dialogiin perustuva kumppanuus on parhaimmillaan luontevaa arkista kanssakäymistä, joka perustuu luottamukseen. Ilman luottamusta ei ole dialogia. Luottamus syntyy vastavuoroisen vuorovaikutuksen tilanteissa, jossa ihmiset tuovat aidosti ja rehellisesti esiin omat näkökulmansa: toimintamahdollisuutensa, toiveensa, halunsa ja huolensa. Luottamus syntyy dialogisessa kohtaamisessa, jossa ihmiset kertovat aidosti ja rehellisesti pyrkimyksistään. (Freire 2005, 99-101.) Luottamuksen syntyminen edellyttää ammattilaisten tuntemusta lapsesta ja vanhempien kasvatuskäsityksistä. (Määttä 1999, 87). Näistä käsityksistä muodostuu vanhempien odotukset päivähoitokasvatukselle. Lopullisesti luottamuksen kestävyys mitataan vasta toiminnassa, elämisen arjessa. Luottamus ei kestä, jos sanat eivät vastaa tekoja. (Freire 2005, 99-101.)

4 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄ JA ONGELMAT

Tutkimuksessani tarkastelen lasten hyvinvoinnin rakentumista päivähoitokontekstissa lasten ja vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksen ongelmanasettelu pohjautuu kuviossa 3 esitettyyn viitekehykseen. Siinä on kuvattu lapsen hyvinvoinnin rakentuminen lapsen, vanhemman ja kasvattajan välisen osallisuuteen perustuvan varhaiskasvatuksen avulla. Mallin teoreettisena viitekehyksenä on kontekstuaalisuuteen perustuva ekokulttuurinen teoria. Sen mukaan lapsen hyvinvointi on mahdollista vain eri systeemeissä vaikuttavien toimijoiden kumppanuuteen perustuvassa kasvatusotteessa (Hujala ym. 1998, 21). Kasvatuksellinen kumppanuus on dialogista, eri toimijoilla olemassa olevien tietojen, taitojen ja kokemusten yhdistämistä.

Tutkimuksessani näitä mikrotason systeemejä ovat koti ja päivähoito. *Lapsi* on näiden kahden tason keskiössä aktiivisena toimijana ja omaan elämäänsä vaikuttavana subjektina. Muut toimijat ovat *vanhemmat* kasvatuksellisina kumppaneina ja päivähoiton *kasvattajat* yhteistyössä tarvittavana ammatillisuutena.

Kuvio 3 Ekokulttuurinen teoria ja osallistava varhaiskasvatus lapsen hyvinvoinnin perustana, Rantalan (2002,79) mallin pohjalta.

Tutkimustehtävänäni on selvittää, millaista on se arjen pedagogiikka päivähoidossa, joka edistää lapsen hyvinvointia. Tutkimuksessa tarkastelen hyvinvoinnin rakentumista lapsen ja vanhemman näkökulmasta. Tutkimuksen ongelmanasettelu pohjautuu kolmen toimijan – lapsen, vanhemman ja kasvattajan- osallisuuteen varhaiskasvatuksessa.

Varsinaisen tutkimusongelman tarkoituksena on kartoittaa sitä kokonaisuutta, mistä tekijöistä lapsen hyvinvointia edistävä päivähoidon arki koostuu. Ensimmäisessä alaongelmassa tarkastelun kohteena on lapsi. Siinä määritellään vanhempien käsityksiä lapsen yksilöllisyyden huomioimisesta, joka on merkittävä aktiiviseen toimijuuteen kuuluva osa-alue. Toinen alaongelma pohjautuu vanhemman osallisuuteen: se kuvailee, millainen vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö edistää lapsen hyvinvointia. Tarkastelun kohteena ovat vanhempien käsitykset. Kolmannessa alaongelmassa keskiössä on päivähoidon kasvattaja. Sen tarkoituksena on kartoittaa ja vertailla lasten ja vanhempien kasvattajiin kohdistuvia odotuksia.

Tutkimusprosessin kuluessa tutkimustehtävä tarkentui seuraaviksi tutkimusongelmiksi.

Tutkimusongelmat

1. Mistä tekijöistä lapsen hyvinvointia edistävä päivähoidon arki rakentuu?

1.1 Millä tavalla lapsen yksilöllisyyden huomioimista voidaan päivähoidossa vanhempien mielestä toteuttaa?

1.2 Millainen vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö edistää lapsen hyvinvointia?

1.3 Millaisia odotuksia kasvattajiin kohdistuu hyvinvoinnin rakentajina?

5 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT JA ANALYYSIN KUVAUS

5.1 Tutkimusote ja aineistonkeruumenetelmät

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ilmiön ymmärtäminen ja selittäminen sekä tutkijan omien tulkintojen tekeminen ja niiden soveltaminen käytäntöön (Anttila 2005, 276). Lähtökohdiana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152). Oman tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, millainen arjen pedagogiikka edistää lapsen hyvinvointia päivähoidossa lasten ja vanhempien näkökulmista. Lasten ja vanhempien näkökulman ymmärtämisen lisäksi tavoitteenani on tehdä omia tulkintoja, joiden perusteella toivon pystyväni osoittamaan haasteita käytännön päivähoitotyöhön. Tulkinnallisessa lähestymistavassa tutkijalla on heti alusta lähtien esikäsitys tutkittavasta ilmiöstä (Anttila 2005, 282). Vaikka tavoitteenani on lähestyä aineistoa mahdollisimman avoimella mielellä, en väitä siihen kuitenkaan täysin ilman ennakkokäsityksiä ja -oletuksia pystyväni. Lähtökohtana tulkinnoilleni on esiyymmärrykseni, joka on syntynyt aiempien opintojeni tuoman tiedon ja yli viidentoista vuoden päivähoidossa tehdyn työuran perusteella. Varsinkin suorittamillani perhetyön erikoistumisopinnoilla se-

kä työlläni perhe- ja leikkitoiminnassa on ollut merkitystä ymmärrykseeni päivähoiton eri toimijoiden merkityksestä lapsen hyvinvoinnille. Uskon, että lapsen hyvinvointia päivähoitossa tukee parhaiten kolmen eri toimijatason-lapsen, vanhemman ja kasvattajan-osallisuuteen ja dialogiseen kumppanuuteen perustuva yhteinen työ. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan oma mielenkiintoni, ammattini ja aikaisempi elämänhistoriani ovat vaikuttaneet näkökulmani valintaan (Anttila 2005, 276).

Laadullisessa tutkimuksessa korostuu aineiston merkitys teoreettisen tarkastelun jäsen-täjänä (Kiviniemi 2001, 72). Anttilan (2005, 184) mukaan laadullinen tutkimus nojaa ensisijaisesti aineistoonsa ja sen vuoksi sitä yleensä sanotaan aineistolähtöiseksi eli induktiiviseksi tutkimuslogiikaksi. Se etenee käytännön ilmiöistä ja havainnoista yleiselle tasolle eli empiriasta teoriaan. Tämä on ominaista induktiiviselle tutkimusotteelle, jossa ilmiön piirteitä kuvaavasta aineistosta käsin johdetaan päättelyä kohti teoreettisia malleja (Anttila 2005, 276 ja 282). Oma tutkimuksenikin etenee induktiiviseen tapaan vanhempien ja lasten tuottamien aineistojen ehdoilla, mutta abstrahoinnin eli käsitteellistämisen vaiheessa palasin alkuperäisinformaatiosta takaisin teoreettisiin hyvinvoinnin käsitteisiin ja aikaisempien tutkimusten tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114.) Anttilan (2005, 282) mukaan tutkimusta ei tarvitsekaan nimetä sen enempää induktiiviseksi (aineistolähtöiseksi) kuin deduktiiviseksikaan (teorialähtöiseksi) prosessiksi, vaan päätelyprosessiksi, jossa teoria ja käytäntö vuorottelevat johtopäätösten muodostamisessa (abduktio). Tutkimusprosessini painopiste on siis teoriakäsitteistön ja aineiston vuorovaikutuksessa, jolloin puhutaan teoriaohjaavasta eli abduktiivisesta tutkimusotteesta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116.)

Aineistonkeruu menetelmät

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruussa käytetään menetelmiä, jotka vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta. Tavallisesti tutkijan pyrkimyksenä on tavoittaa tutkittavien näkökulma eli heidän näkemyksensä tutkittavana olevasta ilmiöstä (Kiviniemi 2001, 68.) Kuvasin aiemmin esiyymmärrykseeni nojaten päivähoiton eri toimijoiden osallisuudella olevan suuren merkityksen lapsen hyvinvoinnin rakentumisessa. Sekä tämä oman mielenkiintoni että työnantajani toive ovat olleet vaikuttamassa siihen, että tutkimukseni aineistona on Jyväskylän kaupungin päivähoitopalvelujen syksyllä 2004 teettämät hy-

vinvointikyselyt päivähoidossa oleville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Uskoin näiden aineistojen avulla saavani kahden tärkeän toimijatasen – lapsen ja vanhemman- näkökulman lapsen hyvinvoinnista. Alun perin ajatuksenani oli saada vielä kolmas toimijataho eli päivähoidon kasvattajat mukaan tutkimukseen esimerkiksi haastattelun keinoin. Myöhemmin huomasin kuitenkin jo lasten ja vanhempien aineistojen tarjoavan riittävästi tutkittavaa tätä tarkoitusta varten, joten kolmantena toimijatahona joudun tyytymään omaan näkemykseeni ja tulkintoihini päivähoidon kasvattajana.

Aina ei tutkimuksiin tarvitse kerätä itse aineistoa ainakaan kokonaan, vaan voi käyttää tarjolla olevaa sekundaariaineistoa (Ruoppila, Hujala, Karila, Kinon, Niiranen & Ojala 1999, 89). Minulle tällaisen sekundaariaineiston käyttäminen tutkimuksessani tuli siis mahdolliseksi, koska Jyväskylän kaupungin päivähoitopalvelut oli syksyllä 2004 teettänyt sekä kunnalliseen että yksikkökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin liittyen kyselyt päivähoidossa oleville lapsille ja heidän vanhemmilleen koskien lapsen hyvinvointia. Oman tutkimukseni aloitusajankohta oli keväällä 2005, joten aineisto oli tuore ja niiden sisältö ajankohtainen. Lisäksi koin erittäin tärkeäksi saada oman työnantajani teettämien kyselyjen tuloksia laadukkaana varhaiskasvatuksen toteuttamisen tueksi kentän käyttöön. Kerron seuraavaksi lyhyesti varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista, koska oman tutkimukseni aineisto liittyy tähän prosessiin.

Jo aiemmin vuonna 2004 valmistuneessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2004) määritellään ihmisenä kasvamisen kolme päämäärää, joista yksi on jokaisen lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. Tältä pohjalta lähdettiin Jyväskylässä työstämään ensin kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa eli Jyvävasua ja myöhemmin kunkin yksikön omia yksikkökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Näiden suunnitelmien tekoa varten tehtyjen kyselyjen tavoitteena oli vanhempien kyselyn saatekirjeen tekstiä lainaten ” koota perheiden näkemyksiä siitä, mitä lapsen hyvinvointi heidän mielestään on”. Kunnallinen Jyvävasu varhaiskasvatussuunnitelma saatiin valmiiksi syksyllä 2005 ja tätä kirjoittaessani yksikköjen suunnitelmia ollaan parhailaan tekemässä. Osan tutkimukseni tuloksista ehdin saada näiden suunnitelmien käyttöön, mutta tarkoitushan on, että suunnitelmia tarkistetaan tietyin väliajoin, joten tuloksia voitaneen hyödyntää suunnitelmien edelleen kehittämisessä.

Kysely vanhemmille

Vanhemmille suunnattu tutkimus oli toteutettu kyselylomakkeilla, jotka jaettiin päiväkotien, perhepäivähoitajien ja perhe- ja leikkitoiminnan yksiköiden kautta perheille. Vanhemmat täyttivät lomakkeen kotona ja palauttivat sen hoitopaikassa olevaan palautuslaatikkoon nimettömänä. Palautuneita lomakkeita oli yhteensä 817 kappaletta, 31:stä eri päivähoidon yksiköstä. Kyselytutkimuksen etuna olikin se, että sen avulla saatiin laaja aineisto (Hirsjärvi ym. 2004, 184) ja mahdollisimman monen vanhemman näkemys tutkittavasta asiasta. Tähän tutkimukseen olen satunnaisesti ottanut jokaisesta päivähoiton yksiköstä tulleita vastauksia yhteensä 265:n eri vanhemman vastaukset eli noin 32 prosenttia koko aineistosta. Otantaa tehdessäni pidin mielessäni tutkimukselle asetettavat tieteellisyyden, edustavuuden ja yleistettävyyden periaatteet (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Tärkeämpää kuitenkin kuin aineiston koko, on tulkintojen syvyys ja kestävyys (Eskola & Suoranta 1996, 39). Tarkemmin otantatavastani ja aineiston koon päättämisestä kerron analyysin etenemisen kuvauksen yhteydessä.

Vanhempien kyselylomakkeessa (liitteessä 1) oli kaksi avointa kysymystä lapsen hyvinvoinnista. Ensimmäisellä kysymyksellä ”Mitä hyvinvointi tarkoittaa sinun lapsesi kohdalla?” haluttiin käsitykseni mukaan saada yleisesti selville lapsen hyvinvoinnin rakentumista ja toisella ”Miten päivähoitossa voidaan auttaa sinun lastasi voimaan hyvin?” nimenomaan kartoittaa lapsen hyvinvoinnin rakentumista päivähoitokontekstissa. Avoimet kysymykset antoivat vastaajalle mahdollisuuden kertoa omin sanoin omasta näkökulmastaan (Patton 2002, 340-341, 348), mistä hyvinvointi koostuu oman lapsen kohdalla. Puhtaaksikirjoittaessani vastauksia huomasin, että hyvinvointia ei useinkaan ollut voitu lokeroida ”yleiseen hyvinvointiin” ja ”päivähoito hyvinvointiin”, kuten ehkä itse oletin, vaan molemmat kysymykset tuottivat päivähoitokonteksti sidonnaista tietoa.

Haastattelu/keskustelu lapsille

Vanhempien ja päivähoitohenkilöstön yhteisen työn kohteena on hyvinvoiva lapsi, joka kontekstuaalisuuden periaatteiden mukaisesti itse on aktiivinen toimija ja vaikuttaa omilla ajatuksillaan, valinnoillaan ja toiminnallaan lähiympäristöihinsä (Hujala, ym. 1998, 16). Lasten hyvinvointia ei voida määritellä vain aikuisten näkemysten ja kokemusten perusteella; ovathan lapset itsessään aktiivisia subjekteja (Kiili 1998, 12).

Lasten omia mielipiteitä omasta hyvinvoinnistaan oli kartoitettu haastattelemalla heitä päivähoitopaikassaan. Haastattelu mahdollisti suoran kielellisen vuorovaikutuksen tutkittavan kanssa (Hirsjärvi ym. 2004, 193). Lapsille tehty haastattelu/keskustelu perustui strukturoituun lomakkeeseen (liitteessä 2), joka koostui seitsemästä avoimesta jatkettavasta lauseesta. Strukturoituun haastatteluun päätyemisessä on mitä ilmeisimmin vaikuttanut sen helppous suoritusvaiheessa (Hirsjärvi ym. 2004, 197), mikä mahdollisti sen toteuttamisen päivähoitopäivän aikana. Lasten haastattelujen toteuttajina olivat lapsen oman ryhmän henkilöstö eli lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat. Kukin työntekijä sai haastatella lapsia oman harkintansa mukaan tutkimusajankohtana olevien resurssien puitteissa. Yhteensä haastatteluja oli tehty 198 kpl, joista tässä tutkimuksessa on mukana 120 kpl. Kolmannen alaongelman aineistona ovat kaikki lasten vastaukset.

Tutkimuspäiväkirja

Tutkimuspäiväkirjani on osittain osa harjoittelupäiväkirjaani, jota pidin maisteriopintoihini liittyvän asiantuntijuusharjoitteluni ajan. Se koostuu ajatuksistani, tunnoistani ja mietteistäni lähinnä aineiston puhtaaksikirjoittamisen ja analysoinnin ajoilta. Useimmiten päivän päätteeksi istahdin vielä kirjoittamaan päivän aikana mieleeni nousseita ajatuksia ja kysymyksiä. Tutkimuspäiväkirjalla huomasin olevan merkitystä sekä tämän tutkimuksen työvälteenä sen analyysivaiheessa että oman asiantuntijuuteni ja ajatteluni muuttumisen ja syvenemisen ymmärtämisessä.

Päiväkirjani merkinnät toukokuun 20.päivältä 2005 kertovat analysoinnin syventymisestä:

” Istahdin ja aloin taas analysointiin. Huomasin, että alussa kiinnitin huomiota vain sanoihin. Nyt enemmänkin siihen ajatukseen, mikä kätkeytyy sanoihin, lauseisiin ja sanojen taakse. Tuntuu paremmalta yrittää löytää se syvempi juttu.”

5.2 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmät

Sekä vanhemmille tehtyjä kyselyjä että lasten haastatteluja analysoin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan usein väljää teoreettista kehystä, jonka avulla

analysoidaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen aineistojen sisältöjä. Anttilan (2005, 292) mukaan sisällönanalyysin tarkoituksena on päätelmien tekeminen tutkimusaineiston suhteesta sen asia- ja sisältöyhteyteen. Sisällönanalyysiä käyttäen pyrin saamaan tiivistetyn ja yleisen kuvan lapsen hyvinvointia edistävästä pedagogiikasta päivähoidossa aineistojen sisältämää informaatiota kadottamatta. Menetelmän etuna on se, että se sopii täysin strukturoimattomankin aineiston, tutkimuksessani vanhempien kyselyn, analyysiin. Sisällönanalyysiä on arvosteltu sen keskeneräisyydestä, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkija ei pysty tulosten perusteella mielekkäiden johtopäätösten tekemiseen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93 ja 105.) Tämän kritiikin käyttämäni analyysimenetelmää kohtaan otan vastaan haasteena yrittäen johtopäätöksissä ymmärtää, mitä asiat tutkittaville merkitsevät.

Sisällönanalyysiä varten tutkittava aineisto on jaettava tarkoituksenmukaisiin osiin eli havaintoyksiköihin. (Anttila 2005, 292.) Aineistoissani tällainen havaintoyksikkö vaihtelee ollen joko yksi sana, kokonainen lause tai useamman lauseen ajatuskokonaisuus. Siksi näin, koska vastaukset vaihtelivat muutaman sanan vastauksista, luetteloihin ja kokonaisina lauseina kirjoitettuihin kuvauksiin. Yhden vastaajan vastausta tarkastelin kuitenkin aina kokonaisuutena. Sisällönanalyysin rinnalla käytän analyysimenetelmänä sisällönerittelyä, jonka tavoitteena on tekstin kvantitatiivinen kuvaaminen. Kuvailevan tutkimuksen ei aina tarvitse olla välttämättä vain laadullista (Anttila 2005, 285). Pienissä aineistoissa kvantifiointi ei välttämättä tuo lisätietoa tai erilaista näkökulmaa tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 107 ja 119), mutta oman aineistoni laajuuden perusteella määrällinen tarkastelu laadullisen lisänä on perusteltua. Kvantifioinnin avulla ajattelin lukijalle muodostuvan yleiskuvan lapsen hyvinvointia edistävästä pedagogiikasta, kun taas dokumenttien sisällön sanallinen kuvaaminen auttaa ymmärtämään tutkittavien ajatuksenkulkua.

Analyysin eteneminen

Maisteriopintoihin kuuluvaa asiantuntijuusharjoittelua suorittaessani Jyväskylän kaupungin päivähoitopalvelujen kehittämissyksikössä touko-kesäkuussa 2005 työtehtäviini kuului vanhemmille tehtyjen hyvinvointikyselyjen ja lasten haastattelujen puhtaaksikirjoittaminen yhdessä yhteiskuntatieteiden opiskelijan kanssa. Vanhempien kyselylomak-

keet oli jo aiemmin niputettu toimintayksiköittäin ja kullekin toimintayksikölle annettu oma juokseva numerointinsa. Toisen opiskelijan kanssa jatkoimme koodausta numeromallilla kunkin lomakkeen juoksevalla numerolla alkaen numerosta yksi ja päättyen numeroon 817. Lasten haastattelut koodasin samoin. Niitä oli yhteensä 198 kpl. Litteroinnissa syntyneet koodimerkinnot toimivat myöhemmin osoitteina tekstin eri kohtien etsinnässä ja tarkistamisessa (Eskola & Suoranta 1996.).

Ennen puhtaaksikirjoittamisen aloittamista olin käynyt muutaman kerran selailemassa vastauksia pohtien niiden soveltuvuutta tutkimukseeni. Olin tullut siihen tulokseen, että vastaukset sisälsivät paljon materiaalia, jota voisin käyttää omassa tutkimuksessani ja joka mielestäni olisi tärkeää saada koko päivähoiton ja varsinkin päättäjiä tietoon. Asiantuntijuusharjoittelun ohjaajani kannustus ja toiveet molempien kyselyjen jatko-työstämisestä vaikuttivat myös päätökseeni. Saisinhan samalla itsekkin arvokasta tietoa huomioon otettavaksi omassa työssäni. Lasten hyvinvoinnin edistämisen koin tärkeäksi asiaksi ja olihan se yksi varhaiskasvatussuunnitelmatyön kulmakivistä.

Puhtaaksikirjoittaessani noin neljäsataa vanhempien vastausta ja kaikki lähes kaksisataa lasten vastausta sain mielestäni hyvän poikkileikkauskuvan vastauksista: niiden pituuksista, sisällöistä ja vanhempien kohdalla tavasta lähestyä hyvinvointi asiaa. Varsinkin vastausten sisältöihin kiinnitin huomiota jo puhtaaksikirjoittamisvaiheessa ja huomasin niiden monipuolisuuden ja monimuotoisuuden. Kiinnitin huomiota myös tiettyjen aiheiden ja teemojen toistumiseen useissa vastauksissa.

Vanhempien aineiston litterointivaiheessa olin päässyt mielestäni hyvin sisälle koko aineistoon, sillä olin kirjoittaessani tutustunut paljon laajempaan vastausten joukkoon, kuin itse tutkimukseeni tarvitsin. Puhtaaksikirjoittaessani huomasin tiettyjen teemojen toistuvan useissa vastauksissa. Tällaisia olivat esimerkiksi puhe hyvän perushoidon, lapsen yksilöllisen huomioimisen tai turvallisen kasvuympäristön merkityksestä lapsen hyvinvoinnille. Laadulliselle tutkimukselle ominaiseen tapaan analysointiprosessi alkoi jo kirjoittamisvaiheessa jatkuen työn loppuun saakka. Vaikka analysoinnin tarkoituksena on laajan aineiston tiivistäminen ja selkiyttäminen, itse pidin alusta asti tärkeänä sen sisältämän alkuperäisinformaation säilyttämistä aitona ja oikeana (Tuomi & Sarajärvi

2002, 110.) Luin aineistoa pitäen mielessäni johtoajatuksena, mitä asioita vanhemmat pitävät tärkeinä päivähoidon arjessa, jotta heidän oma lapsensa voisi hyvin. Kokosin mielessäni palapeliä lapsen arjen hyvinvoinnista; kuinka monta palaa siihen lopulta kuuluu, en vielä tiennyt.

Aloin koodata tekstejä eri fonttiväriä käyttäen käyden läpi jokaisen vastauksen molemmat kysymykset yhteensä 205: n vastauksen osalta. Tavoitteenani oli pitää mieleni avoimena aineistolle. Tämä on analyysin kriittinen vaihe, sillä vaikka usein sanotaan ”aineistosta nousevan teemoja”, lopulta tutkijana itse löysin teemat omaan ymmärrykseeni ja tulkintaani nojaten. Samoin tutkijana itse päätin, millä perusteella eri ilmaisut kuuluvat samaan teemaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102-103.) Jonkin aikaa koodausta tehtyänä kyseenalaistin omat tulkintani ja aloin pohtia aineiston luokittelemista teorian tai aikaisemmin tehtyjen tutkimusten pohjalta. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman avainkäsitteiden mukaan teemoittelu oli myös ajatuksissani. Tässä vaiheessa luin paljon teorian tietoa ja aikaisempia tutkimuksia. Oman aineistoni laajuus ja rikkaus sekä haluni todella säilyttää vanhemmilta saamani tieto aitona vaikuttivat päätökseeni jatkaa kuitenkin analyysiä aloittamalla aineistolähtöisellä tavalla. Alkuperäisellä tavalla jatkamistani vielä vahvisti litteroinnissakin auttaneen yhteiskuntatieteiden opiskelijan aloittama teemoittelu, joka oli hyvin omani kaltainen. Omien tulosteni vertailu aikaisempiin tutkimuksiin ja kytkennät relevantteihin teorioihin tuntuivat sopivan paremmin tulosten esittämisen vaiheeseen.

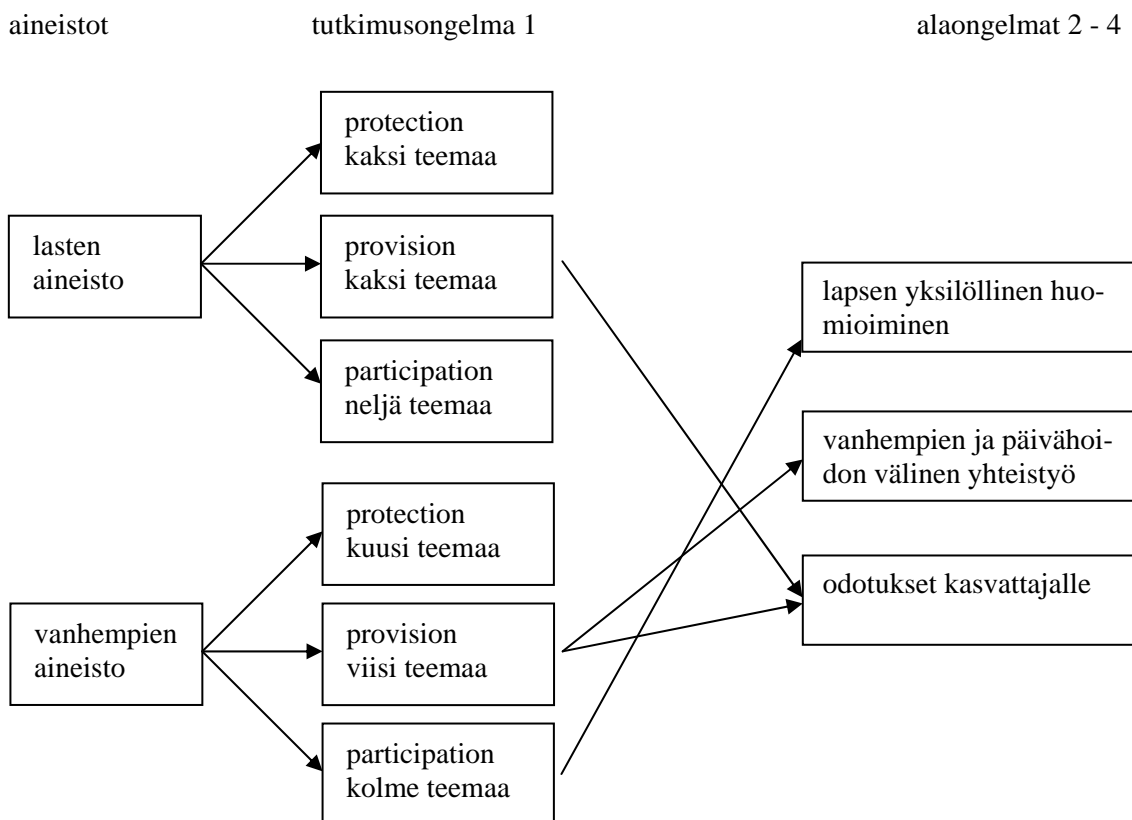
Tein koodausta systemaattisesti edeten litteroinnissa syntyneen juoksevan numeroinnin mukaan. Otantamenetelmien käyttöä minun ei tarvinnut harkita, sillä lähes jokaisessa vastauksessa oli tutkimuksen kannalta oleellista tietoa. Koodatessani yritin ymmärtää, mitä vastaaja halusi sanoa ja nähdä ikään kuin sanojen taakse yrittäen pyydystää niihin sisältyvän ajatuksen. Koodaukseni edetessä perustin uuden teemaluokan aina, kun eteen tullut ilmaus ei sopinut jo olemassa oleviin teemoihin. Tällä tavalla sain muodostettua yhteensä tähän hyvinvointipalapeliin viisitoista palaa eli teemaa. Sitten laskin kunkin teeman saamat frekvenssit, jolloin minulle alkoi muodostua kuva siitä, mitkä asiat vanhempien mielestä ovat tärkeimpiä ja mitkä vähemmän tärkeitä hyvinvoinnin rakentumisessa.

Syksyllä 2005 täydensin analysointiani vielä 65:lla vastauksella edellisten 205:n lisäksi. Eli kokonaisotokseni oli 265 vanhempien vastausta. Nämä uudet 65 vastausta poimin vielä täysin tutkimukseen osallistumattomien yksiköiden vastausten joukosta. Tällä tavalla halusin varmistua erilaisilla asuinalueilla olevien vanhempien hyvinvointikäsitysten mukanaolosta tutkimuksessani. Tästä uudesta 65 vastauksen joukosta laskin nyt erikseen frekvenssit ja kvantifiointeja vertaamalla huomasin niiden yhtäpitävyyden.

Lasten aineistoon palasin seuraavan kerran syksyllä 2005. Asiantuntijuusharjoitteluni aikana olin saanut jo hyvän kuvan näidenkin vastausten sisällöstä, sillä olin poiminut niistä ”helmiä” kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmatyötä varten. Kuvittelin hallitsevani lasten aineiston hyvin ja selviytyväni lyhytsanaisten vastausten analyysistä nopeasti. Kahden teeman, kaverit ja mielekäs tekeminen, löytäminen oli helppoa, mutta muuten jouduin lukemaan vastauksia vielä moneen kertaan löytääkseni omasta mielestäni oikean tulkinnan lasten ilmauksille. Lasten kokemusmaailman tutkijana jouduin siis ennakkokäsitysteni vastaisesti tekemään nyt enemmän tulkintaa (Pramling 1989, 34-35) kuin vanhempien vastauksissa.

Seuraavassa abstrahoinnin vaiheessa liitin molemmista empiirisistä aineistoista löytämäni teemat teoreettisiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115). Teoreettisina käsitteinä minulle olivat lapsen oikeuksien sopimuksen hyvinvoinnin ulottuvuudet eli protection (suojelu), provision (voimavarat) ja participation (osallisuus). Sen jälkeen otin näistä jo syntyneistä teemoista tarkempaan analyysiin ekokulttuuriseen teoriaani ja omaan esiyymmärrykseeni nojaavat kolme teemaa, jotka kaikki ovat lapsen hyvinvoinnin edistämisen keskeisiä tekijöitä. Nämä ovat: lapsen yksilöllinen huomioiminen, vanhempien ja päivähoiton välinen yhteistyö sekä odotukset kasvattajalle. (ks. kuvio 4.) Näitä alaoingelmiksi muodostuneita teemoja käsittelin samoin kuin edellä sisällönanalyysin ja –erittelyn keinoin.

Lopuksi asetin kahden toimijatahon – lasten ja vanhempien- käsitykset hyvinvoinnista toistensa yhteyteen. Tämän viimeisen analyysin tarkoituksena oli löytää toimijatasojen käsitysten yhteneväisyyksiä ja eriävyyksiä ja niiden perusteella herättää uutta ajattelua päivähoiton kentällä ja arjen pedagogiikan kehittämistyössä.

Kuvio 4 Aineistojen käsittely ja tutkimusongelmien syntyminen

5.3 Menetelmien luotettavuus

Luotettavuutta tarkasteltaessa on arvioitava tutkimusta suhteessa valittuun lähestymistapaan eli tutkimusotteeseen ja käytettyihin menetelmiin (Anttila 2005, 513). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa näitä voidaan arvioida uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistuvuuden näkökulmista (Eskola & Suoranta 1999, 212-213).

Uskottavuuden kriteerillä tarkoitetaan tutkijan luoman tulkinnan ja tutkittavien käsitysten vastaavuutta ja sen osoittamista (Eskola & Suoranta 1999, 212). Aineistonkeruun menetelminä olleet kysely ja haastattelu antoivat tutkittaville luvan kertoa hyvinvoinnista omin sanoin ja omalla tavallaan. Minun tehtäväni tutkijana oli yrittää ymmärtää heidän moninaisia ilmauksiaan (Patton, 2002, 21). Aineistojen kautta uskoin saavani sellaista tietoa kuin tutkimukseeni tarvitsin (Anttila 2005, 470). Koska en itse kerännyt tutkimuksessani käytettyjä aineistoja, minulla ei myöskään ole ollut tilaisuutta tarkentaa tai

tehdä lisäkysymyksiä mahdollisiin epäselviin kohtiin aineistoissa. Jouduin luottamaan omiin tulkintoihini.

Tutkimukseni tarkastelunäkökulman taustalla on esiymmärrykseni, jonka mukaan lapsen hyvinvointi päivähoidossa toteutuu parhaimmillaan vain lapsen, vanhemman ja kasvattajan osallisuudella kasvatustyössä. Tutkijana pyrin tiedostamaan omat mielenkiinnon kohteeni ja laadullisen tutkimuksen prosessinomaisuuden myös oman ajatteluni suhteen. Ajatteluni syvenemisen ja ymmärrykseni lisääntymisen myötä minun tulikin olla tarvittaessa valmis uudelleen linjauksiin. Näin tutkimusprosessista tulee samalla oppimistapahtuma. (Kiviniemi 2001, 68-69.) Näistä syistä tutkimukseni keskeinen luotettavuuskriteeri on, että luvussa 4.2 kerroin tutkimuksen etenemisestä mahdollisimman tarkasti (Hirsjärvi ym. 2004, 217). Olen myös jättänyt tutkimusraporttiin analyysin etenemisen myötä syntyneet taulukot, jotta lukija voi arvioida ja seurata ratkaisu- ja tulkintatapojani (Anttila 2005, 514). Koska tulkintani rakentuu osittain aineistositaattien varaan, on niiden käyttö keskeisessä osassa raportissani. Suorat lainaukset aineistoista auttavat lukijaa seuraamaan tulkintojeni rakentumista ja samalla valottavat aineistojeni monipuolisuutta.

Triangulaatiolla tutkimuksen luotettavuuden varmistamisessa tarkoitetaan useiden rinnakkaisten menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa (Patton 2002, 248). Analyysin alkuvaiheessa löytämiäni pääteemojen vertaaminen toisen tutkijan saman aineiston havaintoihin eli tutkijatriangulaation (Hirsjärvi ym. 2004, 217-218) käyttö vahvistaa tulkintojeni uskottavuutta. Aineiston käsittelyni ja tulkintojeni luotettavuutta koettelin vanhempien aineiston osittamisen avulla (Anttila 2005, 517). Menetelmällisessä triangulaatiossa olen käyttänyt määrällistä analyysiä laadullisen rinnalla saadakseni selville tärkeimmät hyvinvoinnin edellytykset.

Siirrettävyydellä ymmärretään tulosten siirrettävyyttä toiseen kontekstiin (Eskola & Suoranta 1999, 212-213). Siirrettävyyden näkökulmasta tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lapsen hyvinvoinnin rakentumisen edellytyksiä ja osoittaa haasteita ja kehittämiskohteita varhaiskasvatukseen. Koska hyvinvointi määräytyy historiallisesti ja on hyvin subjektiivinen kokemus, sen mittaamista täytyy tehdä aina uudelleen olosuhteiden muuttuessa (Allardt 1980, 17). Tämän vuoksi tutkimuksen siirrettävyys on mah-

dollista vain tietyin ehdoin sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuuden vuoksi (Eskola & Suoranta 1999, 213).

Tutkimuksen *vahvistuvuudella* tarkoitetaan sitä, että tulkinat saavat tukea muista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 1999, 213). Koska tutkimukseni keskeiset teemat ovat ajankohtaisia niin tutkimuksen kuin yhteiskuntaelämän aloilla, oli helppoa löytää samoista ilmiöistä tehtyjä tutkimuksia. Monet niistä soveltuivat vertailukohteiksi oman tutkimukseni tulkintojen kanssa.

6 ”LAPSEN KOKONAISVALTAINEN HYVINVOINTI KOOSTUU MONISTA ERI ASIOISTA”

5.1 Lasten käsityksiä hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä

”Viuhdyn kun mä leikin”

Taulukko 2 Lasten (N=120) käsitykset hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä päivähoitossa hyvinvoinnin ulottuvuuksiin sijoitettuna

HYVINVOINNIN ULOTTUVUUS	LASTEN KÄSITYS HYVINVOINNISTA	% VASTAAJISTA
protection (suojelu)	koskemattomuus ja leikkirauha	64,2
	ruoka	11,7
provision (voimavarat)	ympäristö	15,8
	hoitopäivän pituus	13,3
participation (osallisuus)	toiminta ja tekeminen	89,2
	kaverit	71,7
	oma olo	11,2
	oma lelu	0,8

Allardt'n hyvinvointiteorian mukaisesti (1980, 21) subjektiiviset indikaattorit kertovat lasten omia kokemuksia hyvinvointiin vaikuttavista asioista. Taulukko 2 kuvaa tulkin-tani perusteella syntyneitä kahdeksaa teemaa, jotka olen liittänyt Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) hyvinvoinnin ulottuvuuksiin.

Protection (suojelu)

Protection (suojelu) näkökulma korostaa lapsen oikeutta suojeluun. Se toteutuu esimerkiksi mahdollisuuksina toimia sosiaalisesti, fyysisesti ja henkisesti turvallisessa toimintaympäristössä. Lasten hyvinvointikäsitteistä olen tähän ulottuvuuteen liittännyt *koskemattomuuden ja leikkirauhan sekä ruuan*

Lasten mielestä (n.64 % vastaajista) *koskemattomuus ja leikkirauha* vaikuttavat hyvinvointiin. Koskemattomuudesta ja leikkirauhasta lapset käyttivät termejä kiusaaminen tai rauhassa oleminen. Muutamat nimesivät tarkemmin sitä, mitä kiusaaminen tarkoittaa.

”Minulle tulee paha mieli silloin, kun joku on vaikkapa lyönyt tai tehnyt jotain typerää, vaikkapa huutaa, että hei tylsimys, tuu tänne.” (t, 5v, 89)

Lyömisen ja nimittelyn lisäksi lasten koskemattomuutta ja leikkirauhaa häiritsevät potkiminen, töniminen, lumen päälle heittäminen, vahingolle nauraminen, nipisteleminen ja tappeleminen. Vastauksista ei ilmene, kuinka usein lapset kokevat leikkirauhansa häiriintyvän tai puhuvatko lapset kiusaamisesta ylipäätään toteutuneena asiantilana vai sen pelkona. Kiusaaminen puhututtaa lapsia, vaikka heitä ei olisi kiusattu tai kiusaamisesta olisi jo pitkä aika (Kiili 1998, 52). Lapsilta saatu subjektiivinen tieto auttaa kasvatustajaa ymmärtämään lasten ajatusmaailmaa: kiusaamiseen liittyvät, aikuisen mielestä vähäpätöiset asiat, ovat lapselle hyvinkin konkreettisia ja tosia. Olenkin Kiilin (1998, 51) kanssa eri mieltä siitä, että alle kouluikäisten kiusaamisvastauksiin on syytä suhtautua varauksella, koska ”he pitävät kiusaamisena kaikkea mahdollista nahistelua, mitä hoidossa tai sisarusten kanssa tapahtuu”.

Lapsen oikeus suojeluun toteutuu myös päivähoitossa tarjottavan *ruuan* kautta. Ruoka on osa terveyttä edistävää toimintaympäristöä. Lapset kokevat ruuan joko hyvänä tai pahana ja sillä on 11,7 %:n mielestä vaikutusta hyvinvointiin.

Provision (voimavarat)

Provision (voimavarat) tarkoittaa lapsen oikeutta toimia yhteisöissään omien voimavarojensa puitteissa. Lapsille tällaista voimavarojen käyttöä on esimerkiksi pääsy erilaisiin tiloihin. Lasten hyvinvointikäsitteistä olen tähän ulottuvuuteen liittännyt *ympäristön ja hoitopäivän pituuden*.

Ympäristöön liittyvät asiat vaikuttavat 15,8 %:n mielestä hyvinvointiin. Lapsilla on tiloja ja paikkoja, joissa toisissa he viihtyvät paremmin ja toisissa huonommin, kokemukset ovat hyvin subjektiivisia. Nukkumahuone ja ulkona oleminen jakoivat mielipiteitä. Ilmaisut ”täytyy” ja ”pitää” kertovat päivähoidon toimintakulttuurista, joka muotoutuu tilallisesti ja ajallisesti lasten omien voimavarojen ulkopuolella: ”*kaikki keskeytyy ja pitää lähteä ulos*” (24, t, 5v). Muutama lapsi nauttii rauhallisuudesta, jota on ”*silloin, kun menen aikaisin aamulla päiväkotiin ja ei ole paljon lapsia*” (114, p, 5v).

Lasten mielestä myös säällä ja vuodenajalla on vaikutusta viihtymiseen päivähoitossa. Kokemukset ovat yhtä lapsikohtaisia kuin tilojen osalta: auringonpaiste, sade, talvi ja kesä jakoivat mielipiteitä. Perusteluja, miksi joku asia vaikuttaa hyvinvointia edistävästi tai heikentävästi, oli vastauksissa vähän. Perusteluna voisi olla jotain tekemiseen liittyvää, josta seuraava lainaus kertoo:

Minulla on hyvä olla päivähoitossa, jos ”*ois paljon aurinkoo ja sais olla shortseilla ja lenkkarit jalassa, eikä tarvis sormikkaita, ja pelata jalkapalloo..kiva tehdä maaleja*”. (112, p, 5v)

Täysin lapsen omien voimavarojen ulkopuolella oleva hyvinvointitekijä on **hoitopäivän pituus**. 13,3 % vastaajista kokee hoitopäivän pituudella olevan vaikutusta hyvinvointiin. Suurin osa on sitä mieltä, että hoitopäivät ovat liian pitkiä.

Minulla on paha olla hoidossa, ”*kun äiti ei tule hakemaan aikaisin*”. (99, t, 4v)
En viihdy silloin kun ”*tullaan aamulla, se on aina sama juttu*”. (13, t, 4v)

Edelliset lainaukset kertovat aikuisen vallasta päättää em. asioista ja lapsen oman itsemääräämisoikeuden rajoittuneisuudesta. Kaikki eivät kuitenkaan koe hoitopäiväänsä epämieluisana.

En viihdy hoidossa silloin, kun ”*lähden kotiin*”. (27, t, 3v)
En viihdy hoidossa silloin, kun ”*minulla on lomaa*”. (16,t, 4v)

Puheet (Pulkinen 2002, 155 - 158 ja Kuuskoski 2004, 49) työn ja perheen paremmasta yhteensovittamisesta pitkien hoitopäivien lyhentämiseksi ja vanhempien ja lasten yhteisen ajan lisäämiseksi ovat tämän tuloksen perusteella osittain aiheellisia.

Participation (osallisuus)

Participation (osallisuus) tarkoittaa lapsen oikeutta toimia aktiivisena ja osallistuvana toimijana ja toteuttaa omaa erityislaatuisuuttaan. Lasten hyvinvointikäsityksistä olen tähän ulottuvuuteen liittänyt *toiminnan ja tekemisen, kaverit sekä oman olon*.

Lasten mielestä *toiminta ja tekeminen* vaikuttavat eniten (n. 90 % vastaajista) hyvinvointiin päivähoitossa. Lähes poikkeuksetta mieluisa tekeminen on leikkiä: ”*viihdyn, kun mää leikin*”(79, t, 4v), ”*silloin kun saa leikkiä*”(101, t, 6v), ”*leikitään kivoja leikkejä*”(68, p, 6v) Leikin mahdollistaminen ajallisesti, paikallisesti ja välineellisesti tarvitsee leikkiä ymmärtävää kasvattajaa (Kalliala 2003, 204-206). Leikin lisäksi lapset kertovat viihtyvänsä piirtäessään, lukiessaan, askarrellessaan ja ulkoillessaan. Päivähoidon normaalien arkitoimintojen lisäksi lapset pitävät uinnista, hiekkaleikeistä rannalla, synttäreiden vietosta, teatteriesityksistä ja pikkujouluista. Tulosten perusteella lasten hyvinvointi näyttää liittyvän voimakkaasti lapsen omaan osallisuuteen toimijana, jolloin tekemisen puute koetaan hyvinvointia vähentävänä asiana.

Hoidossa minulle tulee paha mieli silloin, kun kukaan ei leiki mun kanssa. Silloin on ihan mälsää, kun ei voi leikkiä kenenkään leikkikaverin kanssa. (p, 5v, 114)

Edellinen lainaus kertoo lasten toiminnallisuuden yhdistyvän toiseen lasten tärkeäksi kokemaan hyvinvoinnin tekijään eli kavereihin. Yli 70 % vastaajista kokee *kavereilla* olevan vaikutusta hyvinvointiin. Lapsille on tärkeää, että hoidossa ylipäätään on paikalla kavereita ja toisaalta, että ”*kaverit on mun kaa*” (41, t, 5v). Itsestään selvää ei kuitenkaan aina ole yhteisen leikin onnistuminen.

”Hoidossa minulle tulee paha mieli silloin, kun toiset ei päästä leikkiin.” (61, t, 6v)

Lähes kaikille on tärkeää, että leikissä on mukana kaveri. Vaihtelevuutta on sen suhteen, kenet lapset kelpuuttavat leikkikaverikseen. Toisille riittää, että ”*joku leikkii mun kanssa*” (95, t, 5v), joku vaatii viihtyäkseen, että ”*kaikki kaverit leikkii mun kanssa*” (70, p, 5v) ja toiset nimeävät ne lapset, joiden kanssa leikkiminen tuo hyvää oloa. Muutamat vastaajat kertovat yksin leikkimisen mukavuudesta.

”Joskus on hauska leikkiä rauhassa yksinkin.” (28, p, 5v)

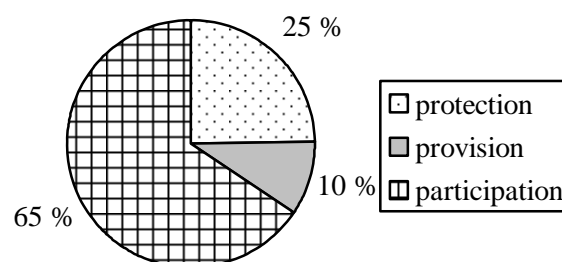
Tämän tutkimuksen mukaan kaverit ovat osa lasten hyvinvointia ja osa arkipäivää. Samaa tulokseen tuli myös Kiili (1998, 30) todetessaan, että ”kavereiden kanssa toimi-

minen on merkki tyydyttävästä ja normaalista päivästä, ilman kavereita päivät ovat tylsiä ja lapset ovat päiväänsä tyytymättömiä”.

Lapsista 34,5 % kokee *oman olonsa* vaikuttavan hyvinvointiin. Lähes kaikki nimeävät vain hyvinvointia vähentäviä oman olon asioita. Tällaisia ovat vanhempien ikävöiminen, paha olo tai mieli, itku, surullisuus, yksinäisyys ja huoli omasta terveydentilasta. Yleisin lasten hyvinvointia heikentävä tekijä on isän tai äidin ikävöiminen. Lasten näkökulmasta tämä kertoo lasten rajallisesta oikeudesta omiin vanhempiinsa.

Ikävän lisäksi useammat lapset mainitsevat oman terveydentilansa vaikuttavan viihtymiseen päivähoitossa. Lapset kuvaavat terveydentilaansa esimerkiksi: ”*sattuu mahaan*”(37, t, 6v) tai ”*kurkku on kipee*” (70, p, 5v). Lasten terveydentilakuvaukset kertovat siitä, että heidän oikeutensa kotihoitoon sairastaessaan ei täysimääräisesti toteudu. Sairaiden tai toipuvien lasten tuonti päivähoitoon varsinkin infektiosairauksien osalta on kasvattajille tehdyn tutkimuksen mukaan lähes säännönmukaista (Kekkonen 2000, 41-42).

Yhteenvetona voidaan todeta, että lasten hyvinvointiin päivähoitossa vaikuttavat vain muutamat asiat. Kaikkein tärkeimpiä ovat participation alueeseen kuuluvat toiminta ja tekeminen sekä kaverit. Participation ulottuvuuden osuus on ylivoimaisesti suurin (65,6 %) koko hyvinvoinnista (ks. kuvio 5) Protection ulottuvuuteen (24,8 %) kuuluvat koskemattomuus ja leikkirauha vaikuttavat kolmanneksi eniten lasten hyvinvointiin. Provision ulottuvuuden ympäristö ja hoitopäivän pituus merkitsevät lapsille noin kymmentä prosenttia heidän hyvinvoinnistaan.

KUVIO 5 Lasten tulosten jakaantuminen Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) hyvinvoinnin alueille

6.2 Vanhempien käsityksiä lasten hyvinvoinnista

Vanhemmat olivat paneutuneet asiaan yleensä hyvin perusteellisesti, mikä näkyi pitkinä ja erittäin monimuotoisina vastauksina. Lyhyissäkin vastauksissa sanottiin tiivistetyssä muodossa yleensä hyvin paljon ja monta eri asiaa hyvinvointiin liittyen. Vastausten monimuotoisuudesta ja laajuudesta kertoo se, että hyvinvointia kuvattiin niin fyysisen, psyykkisen kuin sosiaalisenkin hyvinvoinnin kannalta. Samoin vastaajat kiinnittivät huomiota eritasoisiin asioihin (yksilötaso, ryhmätaso, yhteiskunnallinen taso) varsinkin hyvinvoinnin edistämisen mahdollisuuksia puntaroidessaan.

Osa vanhemmista kuvasi hyvinvointia oman lapsensa kautta; millainen hyvinvoiva lapsi on, miltä hyvinvoiva lapsi näyttää: *”Hyvinvoinnin vaistoaa lapsestamme herkästi, iloiset silmät ja hymyilevät kasvot kertovat, onko kaikki kunnossa”* (318.) Enemmistö vastaajista kuvasi hyvinvointia yleisemmin: mitä hyvinvointi yleensä tarkoittaa lapsen/lapsien kohdalla. Vastaukset alkoivat esimerkiksi sanoilla: *”Hyvinvointia on...”* tai *”Hyvinvointi tarkoittaa sitä, että..”*

Tulosten tulkinnan pohjana olen käyttänyt Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Allardt (1980, 21) määrittelee hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytyksi. Hyvinvoinnin tutkimuksessa puhutaan kullakin hyvinvoinnin ulottuvuudella tarvittavista resursseista tai voimavaroista, joiden avulla ihmisen on mahdollista tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä. Lähtökohtana on, että ihminen omilla valinnoillaan pyrkii hyvinvointiin ja hän voi painottaa eri tavoin eri resurssien roolia hyvinvoinnin tavoittelussa. (Kautto 2006, 33.) Hyvinvoinnin määrittelyssä on tärkeää yhdistää sekä objektiivisia että subjektiivisia tietoja (Allardt 1980, 38). Vanhempien näkemykset tutkimuksessani ovat kunkin vanhemman subjektiivisia näkemyksiä. Taulukko 3 kuvaa tulkintojeni tuloksena syntyneitä neljätoista teemaa, jotka olen abduktiiviselle tutkimusotteelle ominaiseen tapaan liittänyt Allardt'n hyvinvointiteorian kolmen kovan P:n ulottuvuuteen: protection (suojelu), provision (voimavarat) ja participation (osallisuus).

TAULUKKO 3 Vanhempien (N=265) käsitykset lapsen hyvinvoinnista hyvinvoinnin ulottuvuuksiin sijoitettuna

HYVINVOINNIN ULOTTUVUUS	VANHEMPIEN HYVINVOINNISTA	KÄSITYS	% VASTAAJISTA (N=265)
protection (suojelu)	hoidon turvallisuus		78.1
	perushoidosta huolehtiminen		67.9
	hoiva ja hellyys		55.1
	rajat ja säännöt		37.4
	kodin ja vanhempien merkitys		36.2
	hoitopaikan ilmapiiri		27.2
provision (voimavarat)	odotukset kasvattajalle		60.8
	kasvun ja kehityksen tukeminen		52.8
	rakenteelliset puitteet		46.4
	yhteistyö vanhempien kanssa		30.2
	palautteen merkitys		27.9
participation (osallisuus)	lapsen yksilöllinen huomioiminen		74.0
	mielekäs tekeminen		66.4
	sosiaalinen ympäristö		57.0

Protection (suojelu)

Protection (suojelu) korostaa lapsista huolehtimista. Päivähoidossa se tarkoittaa esimerkiksi lapsen fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta huolehtimista. Lapsen oikeus terveelliseen kasvuun toteutuu hyvästä perushoidosta huolehtimisella hellyyden, hoivan ja läheisyyden välittävässä ilmapiirissä. Vanhempien hyvinvointikäsitteistä olen tähän hyvinvoinnin ulottuvuuteen liittännyt *hoidon turvallisuuden, perushoidosta huolehtimisen, hoivan ja hellyyden, rajojen ja sääntöjen johdonmukaisuuden, kodin merkityksen sekä ilmapiirin*.

Hoidon turvallisuus vaikuttaa vanhempien mielestä kaikkein eniten (78,1 %) lapsen hyvinvointiin. Hoidon turvallisuudella vastaajat tarkoittavat sekä psyykkistä turvallisuuden tunnetta että fyysistä turvallisuutta. Vanhempien pohdinnat liittyvät päivähoidon arvopohjana olevaan lapsen oikeuteen turvallisista kiintymyssuhteista. Ne ovat ihmisen kasvamisen lähtökohta ja hyvän kasvun ja oppimisen perusta. (Valtioneuvoston periaatepäätös 2002, 17.) Psyykinen turvallisuudentunne syntyy kasvatusilmastossa, jota kuvaa luottamus ja välittäminen. Turvallisen kasvatusilmaston rakentajana kasvattajalla on vanhempien mielestä tärkeä merkitys, sillä ”*lämpimät aikuiset luovat turvallisuuden tunnetta*” (454). Rakenteellisista tekijöistä vanhemmat mainitsivat esimerkiksi päivä-

hoidon rutiinit säännöllisine päivärhythmeineen turvallisuuden luojina. Psykkiseen turvallisuuteen vaikuttaviin tekijöihin jouduttaneen päivähoidossa lähiaikoina kiinnittämään entistä enemmän huomiota, sillä kasvattajien mielestä lasten henkinen turvattomuus on viimeisten vuosien aikana muuttunut huonompaan suuntaan. Turvattomuus näkyy esimerkiksi levottomuutena ja keskittymiskyvyttömyytenä sekä läheisyyden tarpeena. (Kekkonen 2000, 35.)

Vanhempien mielestä asianmukainen, turvallinen fyysinen hoitoympäristö on tärkeä lapsen hyvinvointia edistävä tekijä. Tällöin tulevat kysymykseen tilat sisällä ja ulkona sekä erilaiset leikki- ja toimintavälineet. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta säädetyn lain (361/83) mukaan ”lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito”. Vastaajat ovat lain kanssa samoilla linjoilla, sillä heidän mielestään turvallinen fyysinen ympäristö ”*luo monipuoliset mahdollisuudet leikkiin ja asioiden ja vuorovaikutustaitojen oppimiseen*” (217). Kasvattajien tehtävä on ”*valvoa lasten leikkejä, jotteivät he vahingoita itseään leikkiessään*” (442).

Fyysiseen turvallisuuteen liittyviä riskitekijöitä ovat vanhempien mielestä rakennusten homeongelmat, joidenkin piha-alueiden huono kunto ja lähialueen liikenteen tuomat vaaran paikat. Vanhempien tietoisuudesta kaupungin säästötoimista kertoo huoli henkilösten pysyvyyden ja riittävyuden vaikutuksista lasten turvallisuuteen.

”On päivähoitopäivän aikana hetkiä, jolloin vakituisen henkilön (työntekijän) rahkeet eli kädet eivät tahdo riittää. Tarvitseeko tapahtua jotain ikävää ennen kuin jotain apua tilanteeseen saadaan?”(329)

Lapsen oikeus terveelliseen kasvuun toteutuu hyvästä **perushoidosta** huolehtimisella. Hyvä perushoito on vanhempien (67,9 %) mielestä pohja muun hyvinvoinnin toteutumiselle. Tuoreen sosiaali- ja terveysministeriön (2005, 6 ja 16) julkaiseman oppaan mukaan perushoidolla on merkitystä lasten sairastuvuuteen. Sen mukaan on syytä arvioida päivähoiton perushoitotilanteita hygienian kannalta ja pyrkiä käytänteisiin, jotka vähentävät infektioriskiä päivähoidossa.

”Hyvinvoinnin perustana ovat perustarpeet ja niiden tyydyttäminen: monipuolinen ruoka, riittävä lepo ja yöuni, hygienian hoito ja puhtaat vaatteet sekä ulkoilu ja liikuminen. Kun perustarpeet on lapsellani tyydytetty, hän jaksaa leikkiä, iloita, nauraa, juosta ja oppia.”(361)

Hoivaa ja hellyyttä kuvailtiin vastauksissa monilla sanoilla: hellyys, syli, rakkaus, välittäminen, läsnäolo, läheisyys, lämpö, lohtu, suukot ja halit. Hoiva ja hellyys mainittiin 55,1 % vastauksista. Vanhemmat vaativat lapsen oikeutta hoivaan, sillä ”*aikuisen läsnäolo ja syliin otto on tärkeää*” (326) ja ”*lapsi tuntee olevansa rakastettu*”(384). Hoivan merkitystä päivähoidon laatutekijänä korostettiin myös ruotsalaisessa tutkimuksessa (Asplund-Carlsson, Pramling-Samuelsson & Kärrby 2001, 24), jossa hoivan, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella todettiin olevan vaikutusta lapsen hyvinvointiin.

Vanhemmat ymmärtävät (37,4 %) päivähoidon toimintakulttuuria korostaessaan *rajojen ja sääntöjen* johdonmukaista noudattamista: ”*Rajat ja yhteiset säännöt pitävät arjen järjestyksessä*” (491). Lapsen kannalta rajat ja säännöt ymmärretään turvallisuutta lisääväksi tekijäksi ja rakkauden osoitukseksi lapselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 13) mukaisesta lapsen itsenäisyyden asteittaisesta lisäämisestä kertoo se, että vanhemmat toivovat ”*iän karttuessa rajoista neuvoteltavan yhdessä*” (515).

Päivähoitokontekstin ulkopuolinen tekijä, jonka vanhemmat mainitsevat vastauksissaan, on *kodin ja vanhempien* merkitys (36,2 %) lapsen hyvinvoinnille. Vastajat osuvat yhteiskunnallisesti tärkeään puheenaiheeseen vanhempien ja lasten yhteisen ajan määrästä. Työelämän paineiden vuoksi vanhempien lastensa kanssa käyttämä aika on vähentynyt. Nyt kaivataan yhteiskunta- ja elinkeinoelämän ynnä muiden toimijoiden yhteistä vastuuta lapsen oikeudesta omiin vanhempiinsa. (Kuuskoski 2004, 45-54.)

”*Paras paikka tällä iällä olisi oma koti ja hoitajana oma äiti tai isä*”(363)

Hyvinvointia edistävä *hoitopaikan ilmapiiri* (27,2 %) on vanhempien mielestä kiireetön ja rauhallinen. Tällaisessa ilmapiirissä lapsi kokee turvallisuutta ja välittämistä.

Provision (voimavarat)

Provision (voimavarat) tarkoittaa, että lasten taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet ovat mahdollisimman täysimääräisesti heidän käytettävissään (Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995, 29). Päivähoidossa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokaisessa ryhmässä on riittävä määrä tarpeeksi pedagogisen koulutuksen saanutta henkilökuntaa, jolla on taitoa tukea kutakin lasta hänen edellytystensä mukaisesti. Lisäksi hyvinvoinnin edistämiseen osallistuvat kaikki lasta hoitavat tahot yhteisvastuullisesti.

Tämän perusteella provision näkökulmaan liitän vanhempien hyvinvointikäsitteistä viisi teemaa: *odotukset kasvattajalle, kasvun ja kehityksen tukeminen, rakenteelliset puitteet, yhteistyö vanhempien kanssa ja palautteen merkitys.*

Päivähoidon *kasvattaja* on avaintoimija lapsen hyväksi tehtävässä päivähoidon hyvinvointityössä. Kasvattajan vastuulla on lapsen ja vanhemman osallistaminen toimimaan yhdessä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Vanhemmista 60,8 % pitää kasvattajan merkitystä tärkeänä lapsen hyvinvoinnin edistämisessä. Päivähoidon kasvattajiin liitetään monenlaisia odotuksia, kuten seuraava lainaus kertoo. Tarkemmin kasvattajaodotuksia käsittelen luvussa 8.4.

”Päivähoidossa toivon, että aikuisia on palkattu niin paljon, että tarvittaessa löytyy apua ja vaikka syyliä. Ammattitaitoinen ja pitkäaikainen henkilökunta osaa antaa sopivasti virikkeitä, sopivasti lepoa ja sopivasti vapautta. Jos henkilökunta ei tunne lapsia tarpeeksi hyvin (näinhän on, jos vaihtuvuutta on paljon), he eivät voi suunnitella ja toteuttaa työtään niin hyvin kuin ehkä ammattitaito mahdollistaisi.” (337)

Päivähoidon mahdollisuudet lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi toteutuvat vanhempien vastauksissa *lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen* (52,8 %) kautta. Lapsi oppii, oivaltaa, onnistuu, kehittyy, harjoittelee ja tähän hän tarvitsee opettamista, kasvattamista, auttamista, tukemista, opastamista, ohjaamista ja neuvomista. Henkilökunnan tehtävänä on vanhempien mielestä seurata ja tukea kehitystä *”kehumalla jo osattuja taitoja, kannustamalla/rohkaisemalla uusien oppimisessa”*(468). Päivähoidossa voidaan lapsen hyvinvointia edistää opettamalla hänelle erilaisia uusia taitoja, esimerkiksi hyviä tapoja, kieltä, elämän perusasioita ja erilaisia sosiaalisia ja motorisia taitoja. Leikin merkityksestä opettamisen välineenä vanhemmilla on selvä käsitys, sillä *”ohjaamisen opin tielle tulisi tapahtua leikin varjolla”*(). Vanhempien huolena onkin riittävästä leikkimahdollisuuksista huolehtiminen.

Mahdollisuus uusien taitojen oppimiseen, ikäkaudelle sopivan kehittävän ja virikkeellisen toiminnan tarjoaminen ja lapsen tukeminen ovat vanhempien mielestä keskeisiä päivähoidon pedagogisia tehtäviä. Ruotsissa korkeatasoisella pedagogiikalla on todettu olevan yhteyttä Rutisin päivähoidon kansainvälisesti laadukkaaseen maineeseen: päivähoidosta on muotoutunut pedagoginen instituutio ja pedagogiset suunnitelmat on olemassa jo yksivuotiaille. Korkean pedagogiikan edellytyksenä on kuitenkin riittävä mää-

rä riittävän korkeasti koulutettua henkilökuntaa (Andersson 2002 ja Carlsson, Samuelsson & Kärrby 2005).

Rakenteellisista puitteista (46.4 %) lapsen hyvinvointiin vanhempien mielestä vaikuttavat lapsiryhmän koko, henkilökunnan määrä ja pysyvyys sekä päivärytmin säännöllisyys. Useissa ulkomaisissa tutkimuksissa (esim. Carlsson ym. 2005 sekä Love, Schochet & Meckstroth 1996, 9) on todettu, että rakenteellisista puitteista aikuinen - lapsi - suhdeluku ja lapsiryhmän koko vaikuttavat eniten pedagogiseen laatuun varhaiskasvatuksessa. Laadukkaan hoidon on taas todettu tuottavan positiivisia asioita lapsen elämään (Andersson & Strander 2002). Nämä tekijät vaikuttavat voimakkaimmin tukea tarvitsevien lasten ja kaikkein nuorimpien kohdalla. Suomessa liian vähäisillä aikuisresursseilla suhteessa lapsiryhmän heterogeenisyyteen on huomattu olevan yhteyttä lapsen yksilöllisen huomioimisen heikkenemiseen alle kolme -vuotiaiden ryhmissä (Tiilikka (2005, 182). Vanhempien näkemykset rakenteellisten tekijöiden yhteydestä laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ovat samoilla linjoilla em. tutkimusten kanssa, josta seuraava lainaus kertoo.

”Päätäjien tulee huolehtia siitä, että työntekijät voivat tehdä työtä rauhallisella mielen = henkilökuntaa riittävästi, sijaisjärjestelyt toimiviksi, rakenteelliset puitteet toimiviksi! Kun perusedellytykset on kunnossa, on mahdollisuus hyödyntää oikeasti taitoja..”
(496)

Vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö perustuu yhteiseen tehtävään lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Vastaajista noin 30 % pitää yhteistyötä tärkeänä. Yhteistyön lähtökohdaksi on luoda lapselle kokemus siitä, että häntä hoitavat aikuiset toimivat yhteisymmärryksessä häntä koskevilla asioilla. Tämä periaate näkyy jo Komiteamietinnössä (1980:31, 79 – 81). Viimeisimmät varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat (Valtioneuvoston periaatepäätös 2002:9 ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,) suuntaavat yhteistyötä kasvatuskumppanuuden suuntaan. Sekä em. asiakirjojen painotuksiin että oman päivähoitotyöni kokemuksiin nojaten päivähoitossa puhutaan laajasti kasvatuskumppanuuden toteutumisesta ja sillä koetaan olevan suuri merkitys lapsen hyvinvoinnin kannalta. Tämä kertoo vanhempien ja kasvattajien näkemyseroista yhteistyön tärkeydessä, mikä tuli esille myös Seppälän (2000, 35) tutkimuksessa. Siinä päiväkotihenkilöstöstä 97 % piti yhteistyötä erittäin tärkeänä, kun taas vanhemmista 83 %.

Tarkemmin vanhempien ja päivähoidon välisen yhteistyön sisältöä tarkastelen luvussa 8.4.

Participation (osallisuus)

Participation (osallisuus) periaatteen mukaan lapsella on oikeus osallistumiseen ja osallisuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset ovat ajattelevia yksilöitä ja oman elämänsä subjekteja. (Kiili 1998, 19.) Lapsen oikeuksien sopimus (1994) edellyttää, että lapsille turvataan mahdollisuus osallisuuteen häntä itseään ja elämäänsä koskevissa päätöksissä. Vanhempien hyvinvointikäsityksistä participation osa-alueeseen olen liittänyt *lapsen yksilöllisen huomioimisen, mielekkään tekemisen ja sosiaalisen ympäristön*.

Lapsen yksilöllinen huomioiminen on vanhempien mielestä turvallisuuden jälkeen toiseksi tärkein lapsen hyvinvointiin vaikuttava asia. 74 % vastaajista nimesi sen hyvinvointia edistäväksi tekijäksi. Vanhempien näkemykset ovat hyvin samankaltaisia uusimpien varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2004 ja Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002:9) kanssa. Niiden keskeisinä periaatteina on lapsen subjektiivisuus, vuorovaikutuksellisuus ja yksilöllisyys. Vanhempien mielestä tärkeää on ”*ottaa lapsi huomioon sellaisena kuin hän on, omana yksilönä, vikoineen päivineen*” (367). Lapsen yksilöllisen huomioimisen tarkempaan selvittelyyn palaan luvussa 8.3.

Useiden tutkimusten (esim. Tiilikka 2005) tuloksena sosiaalisuus ja sosiaalisuuteen oppiminen liitetään voimakkaasti päivähoitoon kuuluvaksi. Omassa tutkimuksessani yli puolet vanhemmista piti päivähoiton *sosiaalista ympäristöä* lapsen hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Sosiaaliseen ympäristöön vanhemmat ajattelivat kuuluvan suhteet päivähoiton aikuisiin ja toisiin lapsiin sekä sosiaalisten taitojen oppiminen. Lasten vertaissuhteiden merkitystä vanhemmat pitivät melkein poikkeuksetta tärkeänä. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeä osa lapsen osallisuuden voimavaroja ja niiden saavutettavuudella ja laadulla on tärkeä merkitys lapsen hyvinvoinnille (Kiili 1998, 18). Päivähoito täydentää kodin tai asuinympäristön sosiaalisia suhteita, sillä *lapsi kokee olonsa kotona usein yksinäiseksi, koska ei ole sisarusia. Sen vuoksi kaverit päiväkodissa ovat tärkeitä*” (395). (vrt. Tiilikka 2005, 102). Vaikka kaverit ja kaverien kanssa vietetty aika on tärkeää, ei

se poista kasvattajan vastuuta. Kasvattajan tehtävänä vanhemmat näkevät ”leikki- ja kaverisuhteiden syntymisen tukemisen”(464).

Vertaissuhteet ja ryhmässä oleminen ovat vanhempien mielestä mahdollisuus sosiaalisten taitojen oppimiselle ja opettamiselle; niitä ei koeta päivähoitoryhmän mukanaan tuomaksi ”pakoksi”. Tiilikka (2005, 101) toteaa, että sosiaalisuuden merkitys tuntuu muodostavan tietoisien lähtökohdan päivähoitomuodon valinnalle ja päivähoidolle asetetaan melko kattava tavoite sosiaalisten taitojen opettajana.

”Lapsi oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja ryhmässä ja toisten kanssa olemisen sääntöjä, jotka ovat erittäin tärkeitä koko elämää ajatellen.”(338)

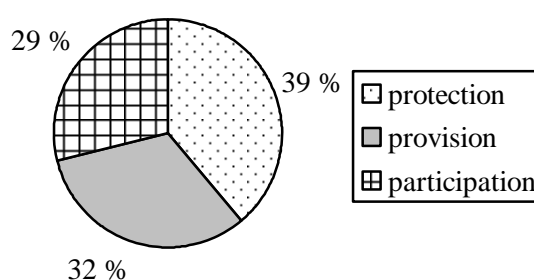
”Ryhmässä olemisen taitoja” (590), joita päivähoitoryhmä antaa mahdollisuuden opetella ovat esimerkiksi toisten huomioon ottaminen, vuoron odottaminen, suvaitsevaisuus ja vuorovaikutustaidot. Vanhempien näkemykset sosiaalisten taitojen oppimisesta liittyvät myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2005, 15), jossa ihmisenä kasvamisen yhtenä päämääränä on muita huomioivien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen.

Sosiaalisuuteen oppiminen on vanhempien mielestä hyvä asia, mutta sen rinnalla kulkee lapsen yksilöllinen huomioiminen. Hyvä yhteisöllisyys/sosiaalisuus nähdään jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden korostajana ja jopa sen edellytyksenä (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 14). Päivähoidon sosiaaliset muodot luovatkin edellytyksiä sekä yhteisöllisten että yksilöllisten tarpeiden yhteen sovittamiselle (Tiilikka 2005, 107).

Toiminta ja tekeminen vaikuttavat 66,4 %:n mielestä lapsen hyvinvointiin. Vanhempien mielestä toiminnalle voidaan asettaa mielekkyyden, virikkeellisyyden ja leikinomaisuuden vaatimuksia. Mielekkyys yhdistyy lapsen oikeudessa osallisuuteen ja yksilöllisyytensä toteuttamiseen: toiminnan tulisi tarjota lapselle mahdollisuuksia ”toteuttaa itseään ja kokea onnistumisen elämyksiä” (541). Lapsen osallisuutta ja yksilöllisten erityispiirteiden huomioimista mahdollistaa vapaaehtoisuus ja monipuolisuus arjen toiminnoissa. Vanhempien pohdinnoissa heijastuu toisaalta päivähoidon hyvät mahdollisuudet virikkeiden tarjoajana ja toisaalta huoli vapaan omaehtoisen toiminnan sekä olemisen ja oleilun riittävästä mahdollisuudesta. ”Riittävien ikäkaudelle sopivien virikkeiden tarjoaminen” (403) koetaan toteutuvan aikuiskeskeisesti ohjatuissa toimintahet-

kissä. Näiden rinnalla vastaajat korostavat ”*edes lapsuuden säästämistä ajaksi, jolloin on paljon vapaata aikaa*” (459). Vapaan ajan tärkeimpänä toimintamuotona vanhemmat pitävät leikkiä. Leikin merkitys lapsen omaehtoisena ja luontaisena toimintana kuvastaa lapsilähtöisyyden ajatusten ymmärtämistä. Leikin perusedellytys on sille varattu aika, jota tulee olla riittävästi. Leikkiä ymmärtävä aikuinen pystyttää ”rakennustelineitä” (Hujala ym. 1998, 59) eli ohjaa välillisesti leikkiä mahdollistamalla ajan, paikan ja leikkiin tarvittavan materiaalin (Kalliala 2003, 204-206). Vanhemmat pitävät päivähoitoa paikana, joka tarjoaa mahdollisuuksia monipuoliseen leikkiin vertaissuhteiden ansiosta, mutta korostavat myös lapsen oikeutta yksinoloon ja rauhaan. Rauhallisen yksinolon mahdollisuuden tarjoaminen lienee monessa päiväkodissa fyysisten puitteiden vuoksi lähes mahdotonta.

Yhteenvetona vanhempien tuloksista voidaan todeta, että hyvinvointiin vaikuttavat monet asiat päivähoitossa. Tulokset jakaantuvat suhteellisen tasaisesti hyvinvoinnin ulottuvuuksille (ks. kuvio 6). Protection ulottuvuuteen (39 %) kuuluva turvallisuus on kaikkein tärkein hyvinvoinnin edellytys. Toiseksi suurin ulottuvuus on provision (32 %) ja sen suurimmat sisältöalueet ovat odotukset kasvattajalle ja lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen. Participation ulottuvuus muodostaa 29 % vastauksista ja sen sisältöinä ovat lapsen yksilöllinen huomioiminen, toiminta ja tekeminen sekä sosiaalinen ympäristö.

KUVIO 6 Vanhempien tulosten jakaantuminen Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) hyvinvoinnin alueille

6.3 Lapsen yksilöllinen huomioiminen

*”kaikki ei ole samasta muotista tulleita”
 ”ei vaan yhtenä joukosta”*

Vanhempien mielestä lapsen yksilöllinen huomioiminen on toiseksi tärkein lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä (ks. taulukko 2). Tämä kertoo vanhempien aidosta ymmärryksestä ihmisyyden perusolettamusta ”saada olla oma itsensä” kohtaan. Yksilöllisyyden huomioimisen sisällöt kiteytyvät tulkintani (ks. taulukko 4) perusteella neljään kohtaan: *arvot, kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus, lapsilähtöisyys ja lapsena olemisen erityisyys*.

Taulukko 4 Vanhempien käsitykset (N= 233) lapsen yksilöllisen huomioimisen tavoista päivähoitossa

VANHEMPIEN ILMAUS	YLÄLUOKKA	% N:STÄ, N=233
lapsen kuuleminen	Vuorovaikutus	44.0
lapsen mielipiteen ja tahdon huomiointi aika lapselle keskustelu lapsen kanssa lapsen tutustuminen lapsen ymmärtäminen		
lapsen oma tahti, kyvyt, taidot, kehitys lapsen ominaispiirteiden huomioiminen yksilölliset tarpeet mahdollisuus itseä kiinnostavaan toimintaan	Lapsilähtöisyys	30.2
hyväksyminen omana itsenään lapsen ainutlaatuisuus ja tärkeys	Lapsena olemisen erityisyys	15.6
lapsen arvostaminen lapsen kunnioittaminen tasavertaisuus erilaisuuden hyväksyminen	Arvot	10.2
		100 %

Ekokulttuuriseen teoriaan perustuvan varhaiskasvatustyön kolmen avaintoimijan keskiössä on lapsi, aktiivisena omaan elämäänsä vaikuttavana subjektina. Sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 11) että valtioneuvoston periaatepäätöksessä varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002:9) keskeisenä pedagogisina periaatteina on lapsen kasvun kontekstuaalisuus, vuorovaikutuksellisuus, yksilöllisyys ja subjektiivisuus. Kasvatuspäämääränä mainitun henkilökohtaisen hyvinvoinnin keskeisenä tekijänä on jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen sekä lapsen omana ainutlaatuisena persoonana toimiminen ja kehittyminen. Viimeaikainen tutkimus on osaltaan

syventänyt asiakirjojen linjauksia, sillä niiden keskeisenä mielenkiinnon kohteena ovat olleet käsitykset lapsesta subjektina ja hänen yksilöllinen asemansa osallistuvana toimijana. (esim. Strandell 1995, Hujala ym. 1998, Puroila 2003, Tiilikka 2005.) Lapsen yksilöllisyyden huomioiminen ja hänen osallisuutensa tunnustaminen on myös yksi participation (osallisuus) osa-alueen kulmakivi, sillä siihen sisältyy ajatus, että lapset ovat ajattelevia yksilöitä ja oman elämänsä subjekteja (Kiili 1998, 19).

Vanhemmat painottavat dialogisuuden periaatteiden mukaista arjen vuorovaikutusta lapsen kanssa (44 %). Se tarkoittaa, että kasvattajalla on mahdollisuus ”*pysähtyä lapsen luo, kuunnella hänen kysymyksiään, pohdintojaan, harmejaan..., osoittaa kiinnostusta lasta kohtaan*”(465). Vanhemmille on tärkeää, että lapsi todella kokee aikuisen pysähtymisen ja läsnäolon lapsen kohtaamisen hetkessä. Vanhemmat korostavat kuuntelemisen sijaan kuulluksi tulemisen merkitystä. Kuulluksi tuleminen edellyttää kuuntelijalta aitoa kiinnostusta: haluan kuulla, mitä toisella on sanottavana (kasvatuskumppanuuden periaatteet 2004). Dialogisessa kohtaamisessa lapsi kokee, että ”*hän on yksilö, jota tulee kuunnella ja ottaa hänen mielipiteensä ja ajatukset huomioon* (488). Aikuisen ja lapsen tasavertainen vuorovaikutus on edellytys sille, että lapsi tulee ymmärretyksi omana itsenään. Tämä taas edellyttää lapsen tuntemusta kokonaisuutena ja persoonana, mikä tulee ilmi seuraavassa toiveessa: ”*toivoisin henkilökunnan tutustuvan lapseeni henkilökohtaisesti kuuntelemalla ja keskustelemalla*” (653). Vanhempien vuorovaikutusta kuvaavat ilmaukset antavat selvästi ymmärtää, että lapsen todellinen vuorovaikutuksellinen kohtaaminen edellyttää kasvattajan antautumista todelliseen ihmissuhteeseen ja vastuun ottamista vuorovaikutuksen sujumisesta (Tiilikka 2005, 24-26).

Toinen yksilöllisyyden sisältö on lapsilähtöisyyden alue, joka on noin 30 % koko yksilöllisyyden sisällöistä. Sen perusajatuksena on, että varhaiskasvatuksen kaiken toiminnan ja olemisen lähtökohtana on lapsi itse omana ainutlaatuisena persoonanaan. Vanhemmat korostavat lapsen subjektiutta ja hänen yksilöllisten ominaisuuksiensa, taitojensa, kykyjensä ja taitojensa huomioon ottamista kasvussa, kehityksessä ja opetuksessa. Lapsen tukemisen ja kehityksen seurannan tulisi perustua lapsen omiin lähtökohtiin: ”*hänen kehitystään vertaillaan ensisijaisesti hänen aiempiin suorituksiinsa*” (403). Lapsen oma kehitys on lähtökohtana päivähoidossa käytettävissä henkilökohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Kasvatuskäytäntöjen muuttaminen jokaisen lapsen yksi-

öllisiä tarpeita vastaaviksi on ekokulttuuriseen pohjaavan lapsilähtöisyyden perusajatus (Hujala ym.1998, 57-59). Vanhemmat arvostavat lapsen omatoimisuutta, omien ideoiden ja oman kiinnostuksen pohjalta toteutuvaa toimintaa. Kommenteissa näkyy vanhempien käsitys lapsilähtöisyydestä, jossa lapsi saa vaikuttaa suoraan ja yksilöllisesti toimintansa sisältöön: hyvinvointia edistää, jos *”lapsella on jonkinlaista elämänhallinnan otetta omassa kädessä, saa tehdä itse ja päättääkin itse (tekemisistä) jos on siihen edellytykset”* (164). Lapsen itsenäisyyden asteittainen lisääminen on esitetty myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2004, 11) yhtenä ihmisenä kasvamisen päämäärinä. Kasvattajan tehtäväksi ”jää” lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen ja näiden lasta kiinnostavien toimintojen mahdollistaminen sekä tuen ja ohjauksen tarjoaminen tarvittaessa (Hujala ym.1998, 58).

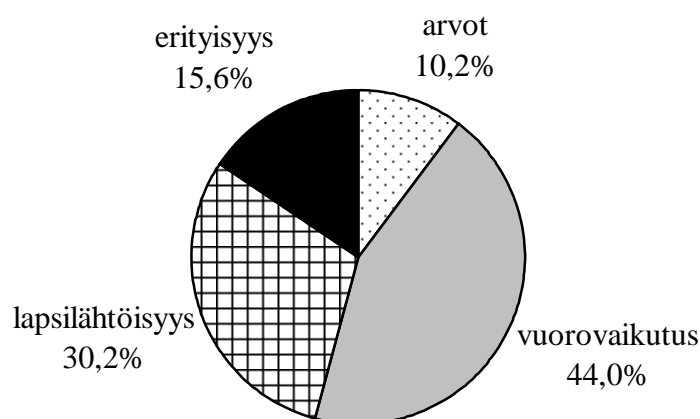
”Kaikilla on oikeus olla valiojoukkoa” (454) kuvaa lapsena olemisen erityisyys sisältöaluetta (15,6 %). Sen sisältönä on jokaisen lapsen tunne omasta ainutlaatuisuudestaan ja tärkeäksi ja hyväksytyksi kokemisestaan: *”lapsi tuntee olevansa tärkeä ja ainutlaatuinen”* (37), *”tuntee olonsa rakastetuksi ja ainutlaatuiseksi”* (97). Tämä yksilöllisyyteen kuuluva erityisyyden korostus sisältää uskon jokaisen omiin mahdollisuuksiin elää mielekästä elämää ja kasvaa henkisesti. Aito yksilöllisyys on oman elämän itseohjauksellisuutta, jossa tiedostetaan omat valinnat ja rajat. (Tiilikka 2005, 24.) Tähän kasvattaminen on aikuisten tehtävä.

”Kaikkein tärkeintä on kuitenkin hyvinvoinnin kannalta hyväksyä lapsi sellaisena kuin hän on. Vaillinaisena ja elämänhaluisena, valmiina valloittamaan koko maailma omalla hymyllään ja ainutlaatuisuudellaan” (34).

Vanhempien näkemykset lapsen yksilöllisestä huomioimisesta perustuvat dialogisuuden ja kumppanuuden periaatteisiin. Näitä periaatteita ovat toinen toisensa kunnioittaminen, arvostaminen ja tasavertaiseksi kokeminen. Näissä on samalla kyse ihmisyyteen liittyvistä perusarvoista. Kunnioitus ei ole passiivista toimintaa, vaan toisen ihmisen kokemusten alkuperän aktiivista etsimistä (Isaacs 2001, 122). Lapsen arvostamisen ei tulisi olla vain kaunista sanahelinää, vaan aidosti aistittavissa oleva tosiasia (Hurtig 1999, 81), jossa *”lapsi kokee että häntä arvostetaan”* (323). Tasavertaisuudesta puhuessaan vanhemmat tarkoittivat tasavertaisuutta suhteessa toisiin lapsiin *”lapsi ei saa tuntea itseään syrjityksi eikä huonommaksi kuin muut lapset”* (315) ja tasavertaista kohtelua aikuisilta *”lasta ei saa alentaa eikä laiminlyödä”* (315). Tasavertaisuuteen liittyy myös erilaisu-

den hyväksyminen: *”lapsen täytyy tulla kuulluksi ja kohdelluksi tasavertaisena muiden lasten kanssa, erilaisuus ei saa olla negatiivinen piirre” (600).*

Yhteenvetona (ks. kuvio 7) lapsen yksilöllisestä huomioimisesta voidaan sanoa, että vanhempien käsityksissä korostuu vuorovaikutuksellisuus arjen tilanteissa. Näissä kohtaamisissa tärkeintä on lapsen kuunteleminen ja kuulluksi tuleminen; *”lapsen kuulosteleminen”(128)*. Kasvun, kehityksen ja opetuksen lähtökohtana on lapsilähtöisyyteen perustuva lapsen ainutkertaisuuden kunnioittaminen ja hänen omien lähtökohtiensa, kykyjensä ja taitojensa pohjalta toteutuva varhaiskasvatustyö. Käsityksissä korostuu lapsen subjektius, joka merkitsee lapsen omien valintojen arvostamista. Tästä asenteesta seuraa kasvattajalle vaativa tavoite hyväksyä lapsi kumppaniksi, joka saa vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin ratkaisuihin ja päätöksiin (Tiilikka 2005, 100) täysivaltaisena osallisena. Lapsena olemisen erityisyys on jotain, joka siirtää vastuun yksilöllisyyden toteutumisesta täysin aikuiselle. Lapsen yksilöllisyys toteutuu dialogisuuden edellyttämien arvojen varassa, joita ovat toisen arvostaminen, kunnioittaminen ja tasavertaisuus. Vastauksien sanoma tukee pitkälle ekokulttuurisen teorian kumppanuuden, dialogisuuden ja osallisuuden käsitteitä. Yksilöllisyyden korostamisen ohella vanhemmat muistuttavat päivähoidon sosiaalisesta luonteesta: *”Yksilöllisyys ei kuitenkaan saa romuttaa sosiaalisten taitojen, kuten ryhmässä olemisen, odottamisen, toisten huomioonottamisen jne. tukemista (388)*. Tiilikan (2005, 126) mielestä yksilöllisyys ja yhteisöllisyys muodostavatkin jännitteen, joka on samalla kasvatuksen peruskysymyksiä. Tällä hän tarkoittaa sitä, että päivähoitoympäristö tarjoaa lapselle itselleen kokemuksia kunnioituksesta, suvaitsemisesta ja välittämisestä, joiden myötä lapsi itse omaksuu samanlaisen mallin omiin sosiaalisiin suhteisiin.

KUVIO 7 Lapsen yksilöllisen huomioimisen sisällöt vanhempien näkökulmasta.

6.4 Vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö

”Kohtaamalla lapsi/perhe arjessa”

Koti ja päivähoito ovat lapsen välittömiä mikrosysteemiin kuuluvia ympäristöjä, joiden välisen vuorovaikutuksen eli mesosysteemin toimivuus on tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta (Bronfenbrenner 1981, 193). Yhteistyön lähtökohdaksi on luoda lapselle kokemus siitä, että häntä hoitavat aikuiset toimivat yhteisymmärryksessä häntä koskevissa asioissa. Nämä periaatteet näkyvät jo komiteamietinnössä (1980:31, 79-81) ja päivähoitolakiin tehdyssä muutoksessa (Laki lasten päivähoitosta 1983/304). Viimeisimmät varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat (Valtioneuvoston periaatepäätös 2002:9 ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 30-31) suuntaavat yhteistyötä kasvatuskumppanuuden suuntaan. Ne painottavat vanhempien täysivaltaistamista ja osallisuutta lastaan koskevissa asioissa. Vanhemmat eivät ole vain palvelun kohde, vaan palvelun tuottamisen tärkeä kumppani (Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999, 24).

Tutkimuksessani 30 % vastaajista piti vanhempien ja päivähoidon välistä yhteistyötä tärkeänä lapsen hyvinvoinnin kannalta (ks. taulukko 3, s. 46). Tuloksen perusteella näyttää siltä, että vanhempien näkemykset yhteistyön laajuudesta ja merkityksellisyydestä eivät ole yhtäpitäviä päivähoiton henkilöstön puheiden kanssa. Onhan viimeisimpien varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen pohjalta siirrytty puhumaan

laajasti toteutuvasta kumppanuudesta ja asiakkaiden osallisuudesta. Oma ekologiseen teoriaan nojaava ymmärrykseni on vaikuttanut siihen, että vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on yksi tämän tutkimuksen tutkimustehtävistä. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, millainen yhteistyö vanhempien mielestä edistää lapsen hyvinvointia. Yhteistyön näkökulmasta toinen tavoite on osoittaa päivähoitotyölle tulosten pohjalta syntyviä kehittämishaasteita. Yhteistyön sisällöt kiteytyvät tulkintojeni perusteella neljään kohtaan, jotka ovat: *arjen toimivat käytännöt, yhteinen vastuu, arvot ja vanhempien kasvatustehtävän tukeminen* (ks. taulukko 5).

Taulukko 5 Vanhempien käsitykset hyvinvointia edistävästä vanhempien ja päivähoiton välisestä yhteistyöstä

VANHEMPIEN ILMAUS	YLÄLUOKKA	% N:stä, N=85
– keskusteluyhteyden säilyttäminen – päivittäisten kuulumisten kertominen – lapsikohtaiset yhteistyökeskustelut – toimiva tiedotus ja tiedonkulku	arjen toimivat käytännöt	47.1
– samansuuntaiset tavoitteet, linjat, arvot ja menetelmät – yhteinen vastuu lapsen parhaaksi	yhteinen vastuu	22.4
– vanhempien ja perheen kunnioittaminen – avoimuuteen, rehellisyyteen, luottamukseen ja tasavertaisuuteen perustuva yhteistyö	arvot yhteistyön lähtökohdina	18.8
– vanhempien ja perheen kasvatustehtävän tukeminen	kasvatustehtävän tukeminen	11.8

Vanhempien mielestä yhteistyössä tärkeintä on *arjen käytäntöjen toimivuus* (47,1 %). Parhaimpana arjen yhteistyönä vanhemmat pitävät keskusteluyhteyden säilyttämistä vanhempiin sekä ”*lapsen päivän tapahtumien jakamista vanhempien kanssa*” (438). Arjen keskustelukäytäntöjä voidaankin pitää niin merkityksellisinä ja palkitsevinä, että ne ovat koko yhteistyön vahvuuksia (Tiilikka 2005, 172 ja Seppälä 2000, 35). Keskusteluissa toteutuu ilmeisimmin sellainen yhteistyö ja kumppanuus, jossa molemmat osapuolet tarvitsevat ja hyödyntävät toisiaan, ja myös vanhempien voimaantuminen on mahdollista (Määttä 1999, 100 -102).

”Avoin keskustelutuokio säännöllisesti henkilökunnan ja vanhempien välillä auttaa huomaamaan uusia näkökulmia kasvatuksessa ja mahdollisia ”solmukohtia” joihin erityisesti pitää kiinnittää huomiota.” (653)

Yhteistyön tarpeet vaihtelivat perheestä toiseen. Suurin osa oli samoilla linjoilla kumppanuuteen perustuvan yhteistyön ajatuksen kanssa: he painottivat säännöllisiä kohtauksia vanhempien kanssa enemmän kuin yksittäisiä tapahtumia (Yhteistyöstä kasvatuskumppanuuteen 2004). Osa oli taas sitä mieltä, että yhteydenpito poikkeustapauksissa riittää. (vrt. Tauriainen 2000, 138.)

”On tärkeää voida keskustella lapsen kasvuun vaikuttavista asioista jos siihen on tarvetta” (11).

” Kertomalla/viestittämällä heti kotiin, jos ilmenee mitä tahansa ongelmia tai ihmetyksen aiheita” (519).

Lapsen hyvinvointiin liittyvien huolien ja ongelmien esille tuominen mahdollisimman konkreettisina ja niihin yhdessä vanhempien kanssa ratkaisujen etsiminen nimetään varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 33) yhdeksi vanhempien osallisuuden tavoitteeksi.

Muutamien vanhempien mielestä yhteistyössä tärkeää ovat lapsikohtaiset yhteistyökeskustelut. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että *”kehityskeskustelut ehdottomasti toimintavuosittain” (328)* ovat hyvä yhteistyön muoto. Lapsikohtaisilla keskusteluilla arveltiin olevan merkitystä päivähoiton kannalta: *”vanhempainkeskustelujen kautta saadaan parempi tuntemus lapseen” (354)*. Tulos poikkesi muiden tutkimusten tuloksista, joissa lapsikohtaiset yhteistyökeskustelut koettiin tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi (Tauriainen 2000, 138 ja Tiilikka 2005, 172). Erilaiset kysymyksenasettelut selittänevät osin poikkeavaa tulosta. Voidaan myös miettiä, onko yhteistyökeskusteluiden merkitykselliseksi kokemisella yhteyttä keskustelujen pohjana olevan varhaiskasvatussuunnitelman käytön kanssa. Onko lapsen kehitystä ja oppimista käsittelevää asiakirjaa arvioitu yhdessä vanhempien kanssa ja onko sen sisältämä tieto saatu toimimaan päivähoiton arjessa lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi.

Toiseksi eniten (22,4 %) yhteistyön sisältönä vanhemmat painottivat **yhteistä vastuuta lapsen kasvatuksessa**. Yhteinen vastuu todentuu vastaajien mielestä samansuuntaisina tavoitteina, arvoina ja kasvatustapoina. Yhteistä vastuuta vanhemmat kuvasivat esimerkiksi kielikuvilla: *” yhteen hiileen puhaltaminen” (547)* ja *”samalla aaltopituudella*

oleminen” (131). Vanhemmat tuntuvat tiedostavan ensisijaisen kasvatusvastuunsa jakaantumisen julkisen päivähoiton kanssa. Yksityisen ja julkisen kasvatuksen kaksoisluonne saattaa aiheuttaa jännitteitä, joita harvoin nostetaan yhteistyötarkasteluissa esille. (Puroila 2004, 9.) Pulkkinen (2004, 9) mukaan olisi selvitettävä, miten yksityinen ja julkinen tehtävä voisi paremmin täydentää toisiaan ja miten vanhempien ja ammattikasvattajan roolit suhteutuvat toisiinsa. Tässä olisi aihetta sekä vanhempainiltakeskusteluun että laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yksi vastaaja muistuttaa yhteisen tehtävän tavoitteesta, joka tulisi vain ja ainoastaan olla lapsen paras.

”Olemalla avoimesti yhteistyössä kodin kanssa, josta lapsi saa käsityksen, että aikuiset hoitavat yhdessä asioita hänen hyvinvointinsa puolesta.”(421)

Vanhempien mielestä kolmas (18,8 %) tärkeä tekijä ovat **arvot** yhteistyön lähtökohtina. Vastaajien nimeämät arvot -vanhempien ja perheen kunnioittaminen, avoimuus, rehellisyys, luottamus ja tasavertaisuus- ovat yhteneväisiä kasvatuskumppanuuden edellytysten kanssa (Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32). Dialogiin perustuva kumppanuus on hoitohenkilökunnan ja vanhempien tasa-arvoista ja avointa vuoropuhelua (Seikkula & Arnkil 2005, 80). Molemminpuolinen kunnioitus ja luottamus ovat kumppanuuden perustana ja asiakkaan kunnioittaminen tulisi olla aidosti aistittava tosiasia (Hurtig 1999, 81). Muutama vastaaja huomioi ekokulttuurisen teorian mukaisen lapsen osallisuuden yhteistyössä.

”Hyvinvointia ”tukee avoin ja tasavertainen kommunikointi lapsen, vanhempien ja päivä-hoidon henkilöstön kanssa” (11).

Tiilikan (2005, 64) esittämä kysymys ”mikä on lapsen osuus yhteistyössä?” lieneekin päivähoiton kehittämisen haasteita jatkossa.

Vanhempien kasvatustehtävän tukeminen on neljäs vanhempien nimeämä yhteistyön sisältö (11,8 %). Kasvatuksessa tukeminen konkretisoituu esimerkiksi pukemisen ja rajojen asettamisen tilanteissa:

”Hoidossa rajat ovat selkeät, joka puolestaan auttaa minua kotona rajojen pitämisessä”. (358)

”Tiedetään, mitä tai mitkä asiat tarvitsevat päivittäin tarhatätien tukea ja apua. Esim. kun lapsi tässä iässä haluaisi alkaa määräämään että kesävaatteilla mennään vielä syyskuussakin ulos...→ On upeata ja päivänselvää tätien keskustella pukeutumisesta sään mukaan ja vanhempien tottelemisesta.”(468)

Edellisistä lainauksista voi tulkita vanhempien luottavan ammattilaisten kykyyn ja pätevyteen samoin kuin niistä voi löytää yhteisvastuullisuuden hengen kasvatuksessa.

Kasvatustehtävän tukeminen ei kuitenkaan kaikkien vastaajien mielestä tapahdu yhteisen tasavertaisen vastuun hengessä, vaan vanhempien ensisijaisuus kasvattajina korostuu.

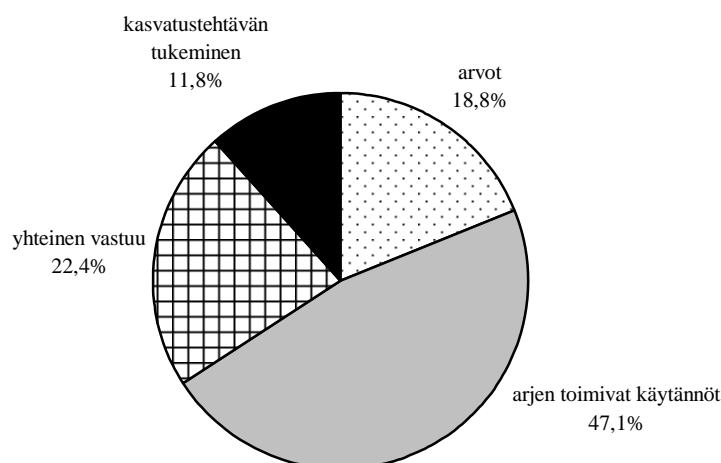
”Lapsen kasvatusta on vanhempien tehtävä ja hoitopaikka tukee taustalla tätä tehtävää”. (279)

Hyvinvointia päivähoitossa edistää *”vanhempien valitseman kasvatustavan tukeminen, tosin joskus se voi olla vaikeaa”*. (365)

Yksi vastaaja mainitsi vanhempien vertaistuen ja lapsen hyvinvoinnin yhteyden:

”Vanhempien tukeminen toimimaan yhdessä, yhteisöllisesti lasten kanssa ja parhaaksi. Lasten hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaaminen tulisi toimintakulttuurissa muuttua yhteis-vastuullisuudeksi, ei vain ”oman pesän vartioinniksi”. (217)

Laajemmin vanhempien kasvatustehtävän tukemisessa on kyse päivähoiton perustehtävän määrittelystä: onko se suoraan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen vai kuuluuko perustehtävään myös vanhempien tukeminen (Puroila 2005, 14). Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista (2002:9, 9-10) määrittelee kotikasvatuksen tukemisen kumppanuudeksi, jossa myös vanhemmuus saa tukea. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 31) ei varsinaisesti mainita vanhempien tukemista, vaan sen mukaan *”kumppanuudessa on kysymys yhteisen kasvatustehtävän konkreettisesta organisoinnista ja sopimisesta molemmille osapuolille sopivalla tavalla”*. Tiilikka (2005, 187) puhuu näkymättömästä vanhemmuuden tuesta, joka saattaa syntyä hyvin hetkellisissä tilanteissa esimerkiksi erillisiä asioita sisältävistä keskusteluista, ilmapiirin myönteisyydestä ja vastavuoroisuuden kokemuksista. Samasta ilmiöstä lienee kysymys ruotsalaisessa pitkittäistutkimuksessa (Andersson & Strander 2002, 85), jossa vanhemmat kertoivat säännöllisesti viidentoista vuoden ajan lapseen liittyvistä asioista tutkijalle. Tällä tutkijalta saamallaan tuella epäiltiin olevan vaikutusta vanhempien kykyyn kohdata lapsen tarpeet ja näin ollen hyvinvointiin. Tiilikka (2005, 52) perustelee vanhemmuuden tukemista lapsen kiintymyssuhteen syntymisellä vanhempiensa. *”Koska lapsi osoittaa vanhemmalleen mielipahansa ja uhmansa samoin kuin rakkautensaakin, on aiheellista ajatella, että vanhemmuuden onnistunut tukeminen on todennäköisesti myös onnistunutta lapsen oikeuksista huolehtimista. Tähän tavoitteen saamiseen päivähoiton henkilöstön tulisi pyrkiä.”*

KUVIO 8 Vanhempien ja päivähoiton välisen yhteistyön sisältöjen jakaantuminen

Yhteenvetona (ks. kuvio 8) voidaan todeta, että lapsen hyvinvointia edistävässä vanhempien ja päivähoiton välisessä yhteistyössä ehdottomasti tärkeintä on arjen käytäntöjen toimivuus (47 %). Säännölliset keskustelut päivän kuulumisista ovat vanhempien mielestä tärkeitä. Lapsikohtaisten yhteistyökeskustelujen merkitystä korosti muutama vastaaja. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että kasvatuskysymyksistä on syytä keskustella vain ongelmatilanteiden yhteydessä. Kumppanuuteen perustuva yhteistyö ei voi perustua stereotyyppiseen perhemalliin, vaan siinä on huomioitava perheiden erilaiset elämäntilanteet, lähtökohdat ja arvot (Hujala ym. 1998, 131). Yhteinen vastuu (22,4 %) kasvatuksessa todentuu vastaajien mielestä samansuuntaisina tavoitteina, arvoina ja kasvatustekniikoina. Vanhempien mainitsevat arvot (18,8 %) yhteistyön lähtökohdina olivat yhteneväisiä kasvatuskumppanuuden arvojen kanssa. Vanhempien kasvatustehtävän tukeminen (11,8 %) sisälsi sekä yhteisvastuullisen kasvatuksen että vanhempien ensisijaisuuden korostamisen näkemykset.

6.5 Odotukset kasvattajalle

”Läsnä lapsen arjessa.”
”Järjestäis tähtijuhlat.”

Kasvattaja on kolmas avaintoimija lapsen hyvinvointiin tähtäävässä varhaiskasvatustyössä. Kasvattajan tietämys varhaiskasvatuksessa perustuu yleiseen, teoreettiseen tietoon lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Toimintaa ohjaa tavoitteellisuus,

suunnitelmallisuus ja ryhmänhallinta. Suhteessa kasvattajaan muut toimijat- lapsi ja vanhempi- tällä vuorovaikutusareenalla (Puroila 2004, 12) ovat asiakkaita. Ekokulttuuriseen teoriaan nojaavan käsityksen mukaan laadukas lapsen hyvinvointia edistävä varhaiskasvatus on mahdollista vain näiden kolmen eri tahon vuorovaikutuksellisuuden, osallisuuden ja kasvatuksellisen kumppanuuden kautta. Kasvattajan *vastuulla* on osallisuuteen ja asiakaslähtöisyyteen perustuvan yhteistyön käynnistäminen ja ylläpitäminen. Tutkimuksessani tarkastelen kasvattajiin kohdistuvia odotuksia lapsen hyvinvoinnin rakentajina ensin lapsen sitten vanhemman näkökulmasta.

TAULUKKO 6 Lasten odotukset kasvattajalle tärkeysjärjestyksessä

LASTEN ODOTUKSET	% N:STÄ, N=161
toiminta ja tekeminen	57.8
kasvattajan kiltteys	18.6
hoito, opetus ja ryhmänhallinta	9.9
kasvattajan rajoittavuus	6.2
kiusaamiseen puuttuminen	4.3
tyytyväisyys nykytilanteeseen	3.7
	100 %

Lasten mielestä (ks. taulukko 6) tärkein (57,8 %) odotus kasvattajille on *toiminnan ja tekemisen* järjestäminen. Suurimmaksi osaksi lapset toivovat normaaleja päivähoitoarjen toimintoja: leikkiä, askartelua, jumppaa, lukemista ja pelaamista yhdessä lasten kanssa. Eniten lapset toivovat aikuisen nykyistä aktiivisempaa osallistumista leikkeihin, joka toteutuisi esimerkiksi ”*tulemalla välillä kotileikkiin niille kutsuille*” (48, t, 5v) tai ”*leikkimällä mun kaa jollakin autoilla*” (62, p, 4v.) Lasten mielestä leikkeihin osallistuminen on kiinni aikuisen ajasta: ”*aikuisilla olis enemmän aikaa leikkiä*” (179, p, 6v). Omien vanhempiensa kanssa lapset mielellään osallistuvat ruuanlaittoon, kaupassa käyntiin ja siivoamiseen (Kiili 1998, 39). Yhteneväinen tulos tämän tutkimuksen tuloksen kanssa siksi, että molemmissa tapauksissa lasten toiminnallisuus aikuisen kanssa sijoittuu arkipäivän rutiineihin omassa kontekstissaan. Arjen rutiinitoimintojen lisäksi lapset toivovat omien suorien voimavarojensa ulkopuolisia asioita, kuten kasvattajan käyntiä lapsen kotona, uimahallikäyntiä, jossa ”*voisi opettaa delfinihyppyjä ja meritähden sekä kilpikonnakellunnan*” (158, t, 4v) sekä erilaisten juhlien järjestämistä.

Lapset odottavat päivähoidon aikuisilta **hoidon, opetuksen ja ryhmänhallinnan** (9,9 %) tehtäviä. Hoito, kasvatusta ja opetus muodostavat varhaiskasvatuksessa saumattoman kokonaisuuden, jossa kasvattajan tehtävä on tuoda erilaisiin arjen tilanteisiin opetuksellista ulottuvuutta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2004, 13-14). Lapset toivovat aikuisilta hoitoa, ”kun on ikävä kotiin ennen kuin isä tai äiti hakee” (22, p, 3v). Muutamien hoivan ja hellyyden toiveena on, että aikuinen ”kämpäisi mun hiuksia joskus” (164, t, 4v) ja ”pitäis enemmän sylissä” (15, t, 5). Hoitamista on vielä lisäksi silittäminen ja lohduttaminen. Opettamisen yksi vastaaja näkee tulevaisuusorientoituneesti, sillä asioiden opettamista tarvitaan ”että osaisi olla koulussa” (4, p, 6v). ”Hyviä asioita”, joita kasvattaja voisi opettaa, ovat esimerkiksi ”kiltisti oleminen ja toisten kiusaamisesta ja lyömisestä pidättäytyminen” (97, p, 5v). Lapsen omaehtoisen oppimisen mahdollistaminen esimerkiksi aktivoivan ympäristön luojana on ekokulttuuriseen teoriaan nojaavan käsityksen mukaan kasvattajan tehtävä. (Hujala ym.1998, 57-59).

Hoitamisen ja opettamisen lisäksi aikuisen tehtäviä lasten mielestä päivähoitossa on lasten auttaminen ja ryhmänhallinnan tehtävät. Auttamista kasvattajilta lapset toivovat pukemisen tilanteissa: ”auttaisivat lapsia riisumaan, jos olis tiukat paidat” (71, t, 4v) tai ”auttaisivat mua saamaan kunnolla rukkaset käteen” (198, t, 5v). Ryhmänhallintaa ja järjestyksen pitoa lapset ilmaisevat esimerkiksi: aikuiset vartioivat (18, t, 5 v), vahtivat (51, p, 4v) ja ”käskyilee mitä lapset tekee” (127, t, 5v). Aikuisten ”käskyileminen” on kuitenkin asia, johon kaikki eivät ole tyytyväisiä, vaan kokevat sen rajoittavan toimintaansa (6,2 % toiveista). **Kasvattajan rajoittavuutta** (6,2 %) voisi vähentää sillä, että aikuiset yksinkertaisesti ”olisivat määräämättä” (43, t, 4v) tai ”menisivät pois, että sais tehdä mitä vaan” (45, p, 5v). Yksi vastaaja näkee kasvattajan rajoittavan roolin taakse löytäen sieltä jotain, jonka arvelee koituvan omaksi parhaakseen.

”Antaisi lasten tehdä sitä mitä ne haluaa, mutta ne ei anna, kun ne yrittää lasten parasta.” (111, t, 4v.)

Kiusaamiseen puuttuminen muodostaa 4,3 % lasten toiveista kasvattajalle. Kasvattajan tehtävä kiusaamiseen puuttumisena on sekä ennaltaehkäisevää: ”kattoa vähän perään, ettei kukaan pystyis lyömään” (9, p, 6v), että varsinaisia toimenpiteitä kiusaamistilanteissa: ”ottaa jäähypenkille sen, joka kiusaa” (59, p, 5v). Kiusaamiseen puuttumisen osuus lasten odotuksista kasvattajalle on pieni verrattuna koskemattomuuden ja leikki-

rauhan merkitykseen lapsen hyvinvoinnille (luku 8.2). 60 % vastaajista piti koskemattomuutta ja leikkirauhaa hyvinvointiinsa vaikuttavana tekijänä. Tästä voitaneen päätellä, että lapset kokevat oikeutensa leikkirauhaan ja koskemattomuuteen toteutuvan tai sitten he selvittelevät erimielisyydet ilman aikuiselta tarvittavaa apua. Vaikka lapset odottavat kasvattajalta *kiltteyttä* (18,6 %), ymmärtää seuraava vastaaja suuttumisenkin olevan paikallaan. Lainauksessa isous kertonee kasvattajan tuomasta turvallisuuden tunteesta.

Toivoisin, että päivähoidon aikuiset ”*olisi isoja eivätkä suuttuisi; jos kiusaa suuttuu.*” (23, p, 4v.)

Vanhempien odotukset kasvattajalle (ks. taulukko 7) jäsentyvät kolmeen alueeseen, jotka ovat: *kasvatussuhteen ja –ilmaston laatu, kasvattajan ammattitaito ja osaaminen sekä kasvattajayhteisön hyvinvointi.*

TAULUKKO 7 Vanhempien odotukset kasvattajalle

VANHEMPIEN ODOTUKSET	% N:STÄ, N=138	YLÄLUOKKA
tuttuus ja pysyvyys	18.8	kasvatussuhteen ja kasvatusilmaston laatu
turvallinen aikuinen	13.8	
välittäminen ja huolenpito	13.0	
luotettava aikuinen	12.3	
läsnä oleva aikuinen	10.1	
kiusaamiseen puuttuminen	7.2	
rauhallisuus ja aika	4.3	
kasvattajan ymmärrys ja maltti	2.2	
ammattitaito ja osaaminen	10.1	ammattitaito ja osaaminen
motivaatio ja aito kiinnostus	3.6	
kasvattajan ja kasvattajayhteisön oma hyvinvointi	4.6	kasvattajayhteisön hyvinvointi
	100 %	

Vanhemmilla on eniten *kasvatussuhteeseen ja kasvatusilmastoon* liittyviä kasvattaja-odotuksia. Vanhempien mielestä lapsen ja kasvattajan välisen kasvatussuhteen tulisi olla laadultaan turvallinen (21 %) ja luotettava (12,3 %). Luottamuksen ilmapiiri ei synny vastaajien mielestä automaattisesti, vaan kasvattajan tehtävä on ”*luoda lapsen luottamus hoitajaan*” (402). Tulos on samoilla linjoilla Tiilikan (2005, 154) äitien kasvatuskäsityksiä koskevan tutkimuksen kanssa. Siinä kasvattajan auktoriteetin haluttiin olevan siten turvallinen, että se mahdollistaa vastavuoroisuuden ja lapsen aidon osalli-

suuden ja luottamukseen perustuvan dialogin kasvatussuhteessa. Turvallisuudentunteen syntymisen vanhemmat yhdistävät kasvattajien pysyvyyteen ja sitä kautta syntyvään tuttuuden tunteeseen (18,8 %). Luottamukseen perustuvaa kasvatussuhdetta vastaajien mielestä leimaavat välittäminen ja huolenpito (13 %).

”Ettei lapsi hoidossakaan tunne oloaan turvattomaksi ja yksinäiseksi, vaan että myös siellä aikuinen olisi aina läsnä ja lähellä eli lapsi huomioidaan kun hän sitä aikuista, läheisyyttä ja turvaa tarvitsee.” (723)

”Lapsi saa tuntea, että häntä rakastetaan & aina on syli, josta voi hakea tukea & turvaa (aikuinen), olemalla läsnä lapsen arjessa.” (411)

Edellisessä lainauksessa on turvallisuuden ja välittämisen lisäksi läsnä olevan (10,1 %) aikuisen vaatimus. Lapselle läsnä olemisen edellytykseksi koetaan rauhallinen ja kiireetön ilmapiiri (4,3 %), jossa lapsen oikeus kasvattajan aikaan toteutuu. Kiireetön läsnäolon ilmapiiri mahdollistaa vanhempien mielestä lapsen yksilöllisen huomioimisen sekä arjen vuorovaikutuksen että lapsen omatahtisen oppimisen näkökulmista.

”Aikaa päivähoidon henkilöstöltä: huomiota, huomaamista” (?)

”Aikaa oppia omaan tahtiin” (432).

Lapsen ominaislaadun ymmärtämisen (2,2 %) vanhemmat näkevät haasteellisena tehtävänä, johon kasvattajalta vaaditaan malttia.

”Opella olisi pitkä pinna, ja hän jaksaisi ymmärtää pienen ihmisen oikut” (191)

Vanhempien kuvaama kasvatussuhde ja – ilmapiiri on paljolti ekokulttuurisen teorian lapsilähtöisyyden periaatteiden mukainen. Samoin siinä toteutuvat myös monet Lapsen oikeuksien sopimuksen (1994) periaatteet.

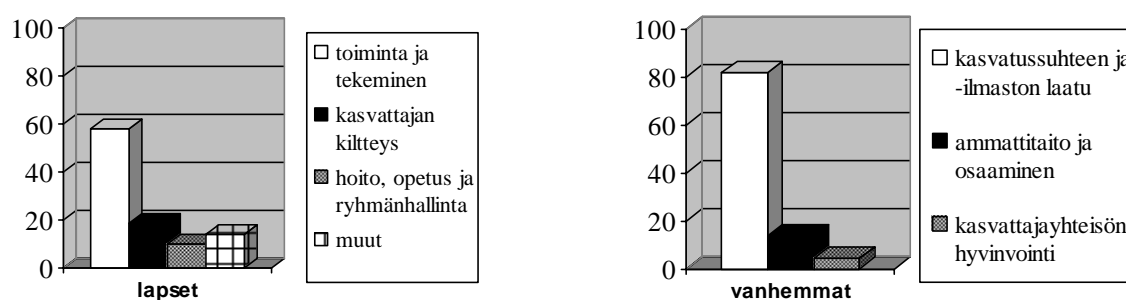
Toiseksi eniten (10,1 %) vanhemmilla on **kasvattajan ammattitaitoon ja osaamiseen** liittyviä odotuksia. Vanhempien mielestä osaaminen todentuu esimerkiksi tavoitteellisessa toiminnassa ja kyvyssä ohjata ja tukea lasta hänen omista lähtökohdistaan käsin. Tärkeänä vastaajat pitävät myös ammattitaidon ylläpitoa *”kouluttautumalla jatkuvasti: tietoa lapsen kehityksestä ja kehityskausista” (351)*. Koulutuksen tuoman ammattitaidon lisäksi kasvattajalta odotetaan ammatillista asennetta, motivaatiota ja aitoa kiinnostusta (3,6 %) tehdä työtä jokaisen lapsen hyvin voimiseksi.

Muutamien vastaajien mielestä kasvattajan ja koko **kasvattajayhteisön hyvinvoinnilla** (4,3 %) on yhteys lapsen hyvinvointiin. Vastaajat pitävät kasvattajayhteisön ilmapiiriä lapsen mallioppimisen lähteenä, sillä *”päiväkodin työntekijät ovat lapselleni ensimmäi-*

siä, tärkeitä aikuiskontakteja, joten heidän käyttäytymisensä vaikuttaa lapseni saamaan mielikuvaan aikuisista (348). Riskitekijöinä kasvattajien hyvinvoinnille vanhemmat näkevät stressin ja työssä kuormittumisen. Tiilikan (2005, 154 ja 184) saamien samansuuntaisten tulosten perusteella huolena on väsymisestä johtuva rutinoituminen ja aikuiskeskeisyyden lisääntyminen.

”Huolehtia ehdottomasti työyhteisön ilmapiiristä, sillä lapset aistivat herkästi ristiriidat: mahdollisuus yksilö+ ryhmätyönohjaukseen (496.)

Lasten ja vanhempien odotuksissa kasvattajalle on suuria eroja (ks. kuvio 9). Lasten odotukset kasvattajalle ovat yhtäpitäviä lasten kokemien hyvinvointiinsa vaikuttavien tekijöiden kanssa (ks. luku 8.2). Molemmissa tärkeintä on mielekäs arjen tekeminen ja toiminta, jota silloin tällöin järjestettävät ”tähtijuhlat” (15, t, 5v) maustavat. Vanhempien odotukset puolestaan painottuvat kasvattajasuhteen ja –ilmaston laatuun. Vanhempien kasvattajaodotusten tulokset ovat yhdenmukaisia ulkomaalaisten varhaiskasvatuksen laatututkimusten kanssa (Love, Schochet & Meckstroth 1996, Carlsson, Samuelsson & Kärrby 2001 ja Andersson & Strander 2002). Niissä on todettu kasvattajan positiivisella kasvatusotteella ja hoivalla sekä henkilöstön koulutustasolla ja kokemuksella olevan yhteyttä päivähoidon laatuun. Lapsen kehitystä ja hyvinvointia edistävää hyvää pedagogista toimintaa toteutetaan eniten siellä, missä on käytettävissä korkeammin koulutettua henkilökuntaa.

Kuvio 9 Lasten ja vanhempien tärkeimmiksi kokemat odotukset kasvattajalle

6.6 Yhteenveto tuloksista ja haasteet päivähoitotyölle

Tutkimuksessani tarkastelin lasten hyvinvoinnin rakentumisen ehtoja päivähoitossa lasten ja heidän vanhempiensa näkökulmista. Tässä luvussa kokoan tuloksia yhteen ja

etsin lasten ja vanhempien vastausten yhtäläisyyksiä ja eroja. Näiden pohjalta osoitan haasteita päivähoitotyölle.

TAULUKKO 8 Lasten ja vanhempien käsitykset hyvinvointia edistävästä pedagogiikasta päivähoitossa tärkeysjärjestyksessä

LASTEN KÄSITYKSET	VANHEMPIEN KÄSITYKSET
1. toiminta ja tekeminen	1. hoidon turvallisuus
2. kaverit	2. lapsen yksilöllinen huomioiminen
3. koskemattomuus ja leikkirauha	3. perushoidosta huolehtiminen
4. muut	4. mielekäs tekeminen
- ympäristö	5. odotukset kasvattajalle
- hoitopäivän pituus	6. sosiaalinen ympäristö
- ruoka	7. hoiva ja hellyys
- oma olo	8. kasvun ja kehityksen tukeminen
- oma lelu	9. rakenteelliset puitteet
	10. rajat ja säännöt
	11. kodin ja vanhempien merkitys
	12. yhteistyö vanhempien kanssa
	13. muut

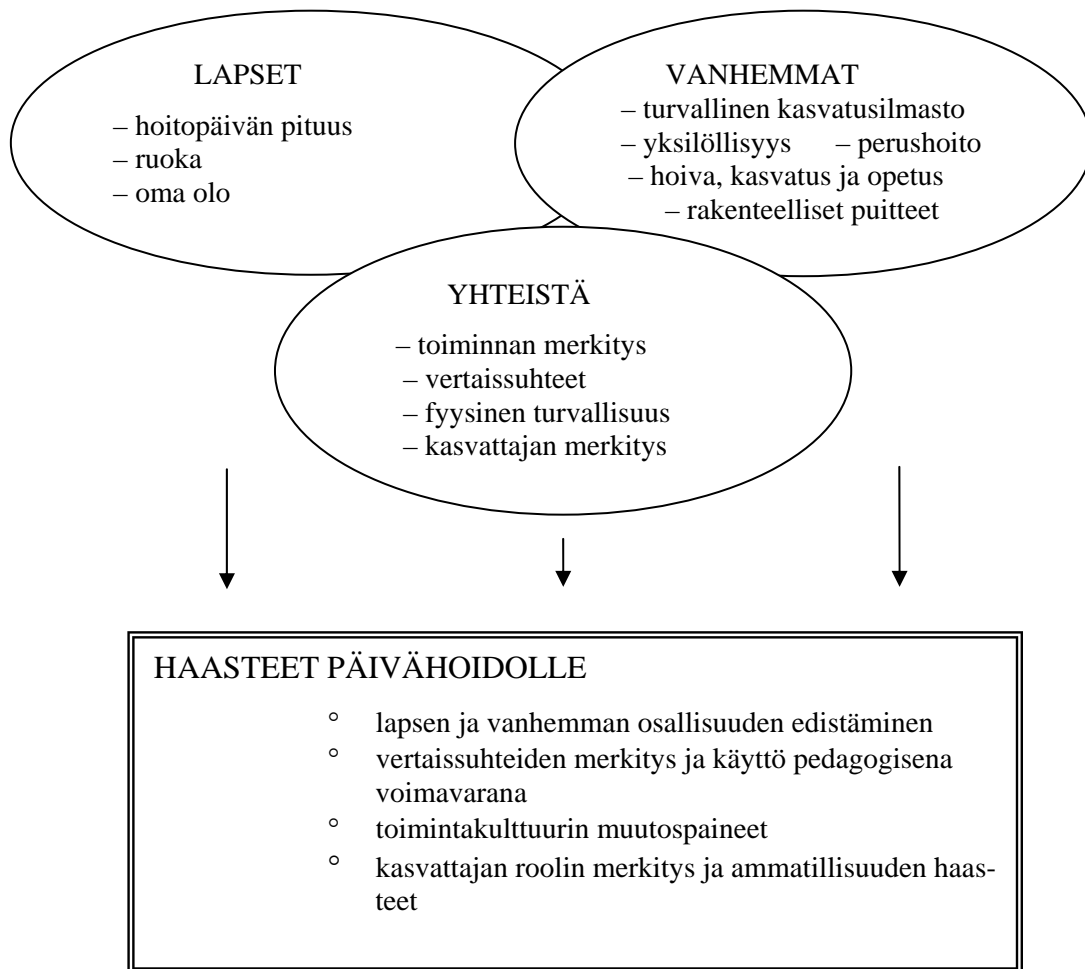
Lasten ja vanhempien tulosten yhteistarkastelu osoittaa, että molemmat ryhmät tarkastelevat hyvinvointia omista lähtökohdistaan käsin. Lasten hyvinvointikäsitysten takana oli oma kokemus ja ne liittyivät niihin toimintaprosesseihin, joissa lapsi itse on ollut mukana. Lapset elivät nykyisyydessä eivätkä pohtineet, mitä mistäkin pitäisi seurata. (Strandell 1995, ja Tauriainen 2000, 167.) Vanhempien käsityksissä oli mukana tulevaisuusorientaatio, jolloin lapsuus nähtiin kehittymisen ja oppimisen vaiheena.

Tärkeimpänä tekijänä lapset pitivät mielekästä tekemistä ja toimintaa päivähoitossa. Mielekästä arjen toimintaa lasten mielestä on piirtäminen, lukeminen, askartelu ja erilainen ulkoilu retkineen, hiihtoineen ja luisteluineen. Kuitenkin suurimman osan mielestä leikkiminen oli kaikkein tärkeintä. Lähes poikkeuksetta leikkiin yhdistyi toinen tärkeä hyvinvoinnin tekijä eli kaverit. Kavereiden kanssa yhdessä oleminen koettiin tärkeäksi. Lapset kokivat hyvinvointiaan uhkaaviksi tekijöiksi leikeistä ulkopuolelle jäämisen ja leikkirauhan rikkoontumisen, josta lapset puhuivat yleensä kiusaamisena tai käyttivät ilmausta ”ei anneta olla rauhassa”. Leikeistä ulkopuolelle jäädessään lapset kuvasivat oloaan tylsäksi ja kiusaamisen aiheuttavan pahaa mieltä. Voidaan siis todeta, että ver-

taisryhmässä toimiminen on merkittävä lasten hyvinvointiin vaikuttava tekijä; voidaanhan kaikki kolme lasten mainitsemaa hyvinvoinnin tekijää liittää vertaissuhteissa tapahtuviksi.

Lasten tulosten perusteella voin yhtyä Strandellin (1995, 31 ja 75) ajatukseen siitä, että lapsille itse mukana olo toiminnassa on olennaisempaa kuin sen sisältö tai sen päämäärä. Näin ollen lasten ensisijaisena motiivina näyttäkin olevan sosiaalinen osallisuus, mukana olo siellä missä on kavereita ja missä tapahtuu. Päivähoidon näkökulmasta lasten osallisuuden ja sen onnistumiseen tarvittavan sosiaalisen pätevyyden entistä tehokkaampaa käyttöä pedagogisena voimavarana voidaan pitää haasteellisena.

Vanhempien tuloksissa lasten hyvinvointiin päivähoitossa vaikuttavat monet eri asiat. Vanhempien näkemys hyvinvointia edistävästä pedagogiikasta on hyvin samoilla linjoilla viimeisimpien varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen (esim. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005) sisältöjen kanssa. Vanhemmat ajattelevat ensisijaisesti oman lapsensa turvallisuutta, yksilöllistä huomioimista ja hyvää perushoitoa. Heidän mielestään mielekäs virikkeellinen tekeminen ja yhteistoiminta ryhmässä ovat tärkeitä. Vanhempien hyvinvointimäärittelyjä kuvaa näkemys lapsesta kehittyvänä yksilönä, jolloin kasvun ja kehityksen tukeminen on oleellista päivähoitossa. Varsinkin sosiaalisten taitojen oppimiseen vertaisryhmässä on vanhempien mielestä päivähoitossa hyvät mahdollisuudet. Päivähoidon kasvattajille vanhemmilla on monenlaisia odotuksia liittyen lähinnä turvallisen, hoivaan ja hellyyteen perustuvan kasvatussuhteen ja –ilmaston luomiseen sekä kasvattajien ammattitaitoon ja osaamiseen. Vanhempien mielestä hyvinvointia ei rakenneta ainoastaan päivähoitokontekstissa mikrotasolla: hyvinvoinnin rakentamisen edellytyksenä olevista fyysisistä puitteista huolehtimisen vanhemmat näkevät päättäjien vastuulla olevaksi tehtäväksi. Kahden eri mikrotason – vanhempien ja päivähoitovälisessä yhteistyössä vanhemmat korostavat arjen toimivaa dialogisuutta vuorovaikutuksessa.

Kuvio 10 Lasten ja vanhempien käsitykset hyvinvointia edistävästä pedagogiikasta ja haasteet päivähoitolle.

Lasten ja vanhempien yhteisesti jakamaa oli käsitys *toiminnan merkityksestä* päivähoitossa. Molempien mielestä normaalit päivähoitopäivän arjen toiminnat ovat tärkeitä. Vanhemmat näkivät toiminnan tulevaisuusorientoituneesti, sillä he painottivat ikäkaudelle sopivia kehittäviä virikkeitä ja asioiden oppimisen merkitystä. Lapsilla oli oma tässä ja nyt kokemuksensa viihtymisestä tietyn puuhassa. (vrt. Tauriainen 2000, 167 ja 196.) Arjen rutiinotoimintojen vastapainona sekä lapset että vanhemmat pitivät tärkeänä vaihtelun merkitystä. Vaihtelulla tarkoitettiin tietynlaista irtaantumista normaalista päivärytmistä, joksi ehdotettiin esimerkiksi erilaisia juhlia, retkiä ja kulttuurielämyksiä. Erotuksena aikuisten järjestämästä arjen toiminnasta molemmat vastaajaryhmät painottivat vapaan leikin merkitystä. Vanhemmilla oli huoli leikkiajan riittävydestä ja leikinomaisuuden säilymisestä myös erilaisten taitojen ja tietojen opettamisen tilanteis-

sa. Lapsilla leikki liittyi vertaissuhteissa toimimiseen ja oli tärkeää nimenomaan sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta.

Toinen molempia vastaajaryhmiä yhdistävä käsitys oli *vertaissuhteiden merkitys* päivähoitossa. Lapsilla kaverit liittyivät toimintaan ja vertaissuhteet merkitsivät heille sosiaalista yhdessäoloa. Lapsille tärkeää on mukaan pääseminen ja mukana oleminen siellä missä tapahtuu ja on kavereita (Strandell 1995, 31). Vertaissuhteiden merkitys lapsille on tullut ilmi kaikissa aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa lasten omia mielipiteitä on kysytty (esim. Kiili 1998, Strandell 1995, Tauriainen 2000 ja Tiilikka 2005). Myös vanhempien mielestä kaverit päivähoitossa ovat tärkeitä lapselle. Sosiaalisen yhdessäolon ja ryhmään kuulumisen lisäksi vanhemmat näkivät vertaissuhteilla olevan merkitystä sosiaalisten taitojen oppimisessa (vrt. Tiilikka 2005, 101). Opittavia taitoja olivat esimerkiksi toisten huomioon ottaminen, vuoron odottaminen, suvaitsevaisuus ja vuorovaikutustaidot.

Kolmas lasten ja vanhempien yhteisesti jakama käsitys oli *fyysisen turvallisuuden* merkitys päivähoitossa. Lapsille turvallisuus merkitsi leikkirauhaa niin, että kukaan ei kiusaa eikä häiritse. Lapsille oli tärkeää saada olla rauhassa. Vanhemmat kuvasivat fyysistä turvallisuutta puitetekijänä, joka on edellytyksenä lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Vanhemmat kiinnittivät huomiota niin sisä- kuin ulkotilojenkin turvallisuuteen sekä toimintavälineisiin. Vanhempien mielestä fyysistä turvallisuutta uhkaavia tekijöitä olivat ajoittainen henkilöstön vähyys suhteessa lapsimäärään sekä lapsiryhmien suuri koko.

Neljäs lasten ja vanhempien näkemyksiä yhdistävä tekijä oli *kasvattajien merkitys* päivähoitossa. Lapsilta odotuksia kasvattajille kysyttiin omalla jatkettavalla lauseellaan (Toivoisin, että päivähoiton aikuiset..). Muissa lasten vastauksissa aikuisille annettiin hyvin vähän merkityksiä. Lapset näkivät päivähoiton kasvattajat välillisesti tärkeinä erilaisen tekemisen ja toiminnan mahdollistajina: aikuinen pystyttää rakennustelineitä eli mahdollistaa toimintoja ajallisesti, paikallisesti ja välineellisesti (Hujala ym. 1998, 59). Monet lasten tekemisten toiveista olivat lasten omien voimavarojen ulkopuolella

olevia, kuten uimahallireissut tai toive leipomisesta. Lisäksi lapset toivoivat, että aikuiset osallistuisivat nykyistä enemmän leikkeihin ja olemiseen lasten kanssa.

Vanhempien odotukset kasvattajille kohdistuivat kasvatussuhteen ja – ilmapiirin luomiseen. He odottivat päivähoidon aikuisilta sellaista turvallisuutta ja luotettavuutta, joka mahdollistaa vastavuoroisuuden ja lapsen aidon osallisuuden ja luottamukseen perustuvan dialogin kasvatussuhteessa (Tiilikka 2005,154). Turvallisuudentunteen syntymisen ehtona vanhemmat pitivät kasvattajien pysyvyyttä ja sen kautta syntyvää tuttuuden tuntoa. Vanhempien kuvaamaa dialogisuuden periaatteiden mukaista kasvatusilmapiiriä kuvasivat välittäminen, huolenpito ja aikuisten läsnäolo.

Haasteet päivähoitolle

Tulosten perusteella lasten ja vanhempien osallisuuden edistäminen on selvä haaste päivähoitolle. Lapsen osallisuuden edistämistä voidaan tarkastella ainakin yksilöllisen huomioimisen ja toimintakulttuurin näkökulmista. Vanhempien osallisuuden lisääminen on osa vanhempien ja päivähoiton välistä yhteistyötä.

Vanhempien painottama lapsen yksilöllisyyden huomioiminen sisälsi dialogisiin arvoihin perustuvan lapsen subjektiivisuuden huomioonottamisen vuorovaikutuksessa. Miten yksilöllisyys tulee päivähoitossa huomioon otetuksi dialogisuuden ja subjektiivisuuden edellytysten mukaisesti? Dialoginen vuorovaikutus perustuu kunnioitukseen tasavertaisuuteen, luottamukseen ja kuulemiseen. Näiden edellytysten toteutuminen arjen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa edellyttävät kasvattajilta asenteen muutosta: asiantuntija-asemastaan luopumista ja antautumista todelliseen ihmissuhteeseen ja vastuun ottamista vuorovaikutuksen sujumisesta (Tiilikka 2005, 24-26). Lapsen kuuleminen ja ymmärtäminen eivät vielä riitä, sillä lopullisesti luottamuksen kestävyys mitataan vasta toiminnassa, elämisen arjessa. Luottamus ei kestä, jos sanat eivät vastaa tekoja. (Freire 2005, 99-101). Aikuisten haasteellisena tehtävänä on pitää huolta, että lasten ajatukset ja toiveet toteutuvat käytännön tasolle saakka. Toinen iso haaste kasvattajille on auttaa lapsia tulemaan kuulluksi ja nähdyksi niin päivähoitokontekstissa kuin laajemminkin yhteiskunnassa.

Lapsen osallisuus ja täysivaltainen toimijuus haastavat koko päivähoiton toimintakulttuurin muutokseen. Sekä lapset että vanhemmat pitivät lapsen omatoimista, omien ideoiden ja kiinnostusten pohjalta toteutuvaa toimintaa tärkeänä hyvinvoinnin edellytyksenä. Kasvatuskäytäntöjen muuttaminen jokaisen lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi on ekokulttuuriseen pohjaavan lapsilähtöisyyden perusajatus (Hujala ym.1998, 57-59). Haasteena tässä on kasvattajan valta-asemasta luopuminen ja lasten omatoimisen osallistavan kulttuurin edistäminen. Strandellin (1995, 118-148) mukaan aikuisten vallankäyttö rakentuu arkipäivän rutiineissa: aikatauluissa, rituaaleissa ja järjestyksessä. Lasten omatoimisuuden kulttuuri kyseenalaistaa nämä vallan rakenteet, jolloin valtaa siirtyy kasvattajilta lapsille. Tämä näkyy esimerkiksi lasten toimintaa tuottavien ehdotusten vastaan ottamisessa ja tilojen käyttömahdollisuuksien laajentamisessa. Omatoimisuuden kulttuurissa aikuisen rooli on olla välillisesti aktiivinen, joka tarkoittaa lasten valmentamista itse tekemään ratkaisuja. Ratkaisuja tuetaan kasvatuksellisin menetelmin. Päivähoidon kehittämissuuntana tämän mukaan tulisi olla aikuisen välittömän ohjauksen ja hallinnan vähentäminen ja lasten maailman näkeminen kasvatustyön resurssina.

”Lapsella on jonkinlaista elämänhallinnan otetta omassa kädessä, saa tehdä itse ja päättäkään itse (tekemisistä) jos on siihen edellytykset” (164).

Tämän tutkimuksen tulokset vertaissuhteiden merkityksestä ovat yhteneväisiä monien aikaisempien tutkimusten kanssa (esim. Strandell 1995). Vaikka samansuuntaisia tuloksia tutkimuksista on saatu jo yli kymmenen vuotta sitten, vertaissuhteiden merkitystä ja niiden käyttöä pedagogisuuden voimavarana ei ole päivähoiton kentällä otettu riittävän vakavasti. Päivähoidon kasvattajat kiinnittävät edelleenkin liaksi huomionsa aikuisten ohjaamaan toimintaan, kun taas lapsille merkityksellisempiä ovat heidän kokemuksensa vertaissuhteissa toimimisesta. Kasvattajille vertaissuhteiden käyttö kasvatuksen ja opetuksen voimavarana on haaste, joka muuttaa aikuisen roolia suorasta ohjauksen ja neuvonnan tarjoajasta välillisen aktiivisuuden suuntaan (Strandell 1995, 184-185). Lasten keskinäisessä toiminnassa on mahdollisuus saavuttaa, sosiaalisten ja ryhmässä olemisen taitojen lisäksi, monenlaisia muitakin pedagogisia päämääriä ilman aikuisten välitöntä läsnäoloa (Lehtinen 2000, 195).

Osallisuuden näkökulmasta vanhempien suuntaan syntyvä haaste päivähoidolle liittyy vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. 1980 – luvulta lähtien keskeinen teema

päivähoidossa on ollut hyvien suhteiden luominen vanhempiin ja viimeisimpien varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen pohjalta on siirrytty puhumaan laajasti toteutuvas- ta kumppanuudesta ja asiakkaiden osallisuudesta. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että vanhempien näkemykset yhteistyön laajuudesta ja merkityksellisyydestä eivät ole yhtäpitäviä päivähoiton henkilöstön puheiden kanssa. Onko tässä kyse siitä, että kumppanuuteen perustuvasta yhteistyöstä puhutaan enemmän kuin sitä käytännössä tehdään? Keyes (2000, 179) on huomauttanut, että hyväksi koettujen suhteiden taustalla voi olla paitsi todellista yhteistyötä ja jaettua vastuuta, myös yhteistyön ja välittämisen puutetta. Onko silloin kyse erilaisista tulkinnoista päivähoiton perustehtävästä, kasvattajien ammatillisuudesta vai asenteesta? Minkälaiset puitteet päivähoiton toimintakulttuuri luo yhteistyön toteutumiseksi? Onko kasvattajilla yksimielisyyttä siitä, millainen asema yhteistyöllä on varhaiskasvatustyön kokonaisuudessa?

Vai onko niin, että yhteistyötä on kyllä tehty, mutta miten siinä on huomioitu yhä erilaistuva asiakasperheiden kirjo? Mitä haasteita yhteiskunnan muutos asettaa vanhemman ja ammattilaisen välisen suhteen rakentumiselle? Voi olla, että syitä on useampia. Haasteellisinta lienee kuitenkin nyt pysähtyä miettimään, mistä vanhempien ja kasvattajien näkemyseroissa on kysymys ja miten tästä edetään.

Kasvattajan pedagoginen rooli muodostuu tutkimuksen tulosten perusteella keskeiseksi ja vaativaksi. Kasvattajiin kohdistui suoranaisia odotuksia, jotka lapsilla liittyivät erilaisen mielenkiintoisen tekemisen järjestämiseen ja siihen osallistumiseen. Vanhempien kasvattajiin kohdistuvat odotukset olivat lähinnä kasvatussuhteen laatuun ja kasvatusilmapiiriin liittyviä. Näiden varsinaisten kasvattajaan kohdistettujen odotusten lisäksi lähes koko tulosten muodostama hyvinvointipalapelin kokonaisuuden toteuttaminen on kasvattajayhteisön vastuulla. Tämän monimuotoisen pedagogiikan ohjaus on tehtävä, joka vaatii kasvatuksen ammattilaisilta vahvaa yhteistä panostusta. Se edellyttää henkilöstöltä ammatillisuutta, jossa yhdistyvät teoreettinen tieto ja kyky herkkyyteen jokaisen lapsen ja vanhemman kohtaamisessa.

7 POHDINTA

Tutkimukseni tavoitteena oli saada kuva siitä, mistä tekijöistä lapsen hyvinvointia edistävä päivähoiton arki koostuu. Tarkastelin sitä kahden eri toimijatason eli lapsen ja vanhemman näkökulmista. Tarkoituksena oli saada selville, millä tavoilla vanhempien mielestä lapsen yksilöllisyyttä voidaan päivähoitossa huomioida sekä millainen vanhempien ja päivähoiton välinen yhteistyö edistää lapsen hyvinvointia. Lisäksi tavoitteena oli päivähoiton kasvattajiin kohdistuvien odotusten kartoittaminen.

Motivoivana tekijänä tätä tutkimusta tehdessä minulla oli saada tutkimuksen aineistojen sisältämä arvokas tieto päivähoitotyön käyttöön. Aineistoina minulla oli Jyväskylän kaupungin päivähoitopalvelujen syksyllä 2004 teettämät hyvinvointikyselyt päivähoitossa oleville lapsille ja heidän vanhemmilleen.. Kumpikin vastaajaryhmä käsitteli hyvinvointia omasta lähtökohdastaan käsin. Lyhyissä vastauksissaan lapset kertoivat hyvinvoinnista oman kokemuksensa kautta ja ne liittyivät niihin toimintoihin, joissa lapsi itse oli ollut mukana. Vanhempien aineisto oli laaja ja sen sisältöjen monimuotoisuus kertoi asiaan paneutumisesta. Avoimet kysymykset antoivat vastaajille mahdollisuuden kertoa omin sanoin ja omalla tavalla tärkeiksi kokemistaan asioista.

Hyvinvointia edistävän pedagogiikan tarkasteleminen yleisellä tasolla (tutkimusongelma 1) palveli tavoitettani saada aineistojen tieto päivähoitotyön käyttöön. Lasten tuloksiin jäin kuitenkin kaipaamaan tarkennuksia. Syvyyttä lasten omiin käsityksiin olisin

saanut esim. haastatteleamalla itse muutamia lapsia, jolloin minulla olisi ollut mahdollisuus tehdä lisäkysymyksiä ja tarkennuksia. Tulosten luotettavuutta arvioitaessa täytyy ottaa huomioon haastatteluaineiston konteksti- ja tilannesidonnaisuus (Hirsjärvi ym. 2004, 196); tapahtuivathan haastattelut lasten päivähoitopäivän aikana ja haastattelijoina toimivat päivähoidon työntekijät.

Tutkimuksen viitekehyyksiä valittu toimijoiden osallisuutta ja kasvatuksellista kumppanuutta huomioiva ekokulttuurinen teoria antoi selkeän rungon alaongelmille. Lasten rooli tuloksissa jäi kuitenkin vähäiseksi; olihan kyse juuri lapsen hyvinvoinnista. Olisi ollut mielenkiintoista tietää lasten omia kokemuksia heidän yksilöllisyytensä huomiomisesta, yhteistyön ajatuksista ja tarkennuksia kasvattajaodotuksille. Missä tilanteissa lapset erityisesti kokevat osallisuutensa toteutuvan ja mihin he haluaisivat enemmän vaikuttaa? Mitä kokemuksia lapsilla on vanhempien ja päivähoiton välisestä yhteistyöstä? Onko lapsi päässyt kasvatustilaisuuksiin mukaan? Kohdistuuko kaikkiin kasvattajiin samanlaisia odotuksia? Eroavatko odotukset esim. sen suhteen, minkä koulutuksen kasvattaja on saanut?

Tulosten yleistettävyyttä ja siirrettävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon, että hyvinvointi on aika- ja kontekstisidonnainen subjektiivinen kokemus. Tutkimustulosten yhtäpitävyys monien aikaisempien tulosten kanssa osoittaa kuitenkin, että tietynlaiset ympäristön olosuhteet mahdollistavat hyvinvointia paremmin kuin toiset. Tällaisen toimintaympäristön ilmapiiriä ja sosiaalisia rakenteita kuvaavat turvallisuus, avoimuus, tasa-arvoisuus, vapaus, itsenäisyys, kannustaminen, kunnioitus, luottamus ja sosiaalisuus. Samanlaisissa olosuhteissa on todettu myös voimaantumisen kokemisen mahdollistuvan. Mielenkiintoista olisikin jatkossa tutkia hyvinvoinnin yhteyttä voimaantumiseen. Ovatko kasvattajat tiedostaneet oman voimaantumisen vaikuttavan lasten hyvinvointiin? Kun ihminen voimaantuu tietynlaisessa kontekstissa, voimaantumisen kokemusta seuraa todennäköisesti hyvinvoinnin kokemus. (Siitonen 1999, 162-163.) Tästä näkökulmasta päivähoitoon kehittäminen asiakkaiden osallisuuden ja dialogiin perustuvan kumppanuuden suuntaan on erittäin perusteltua. Voimaantumisteoria olisi ollut myös mahdollinen taustateoria tähän tutkimukseen.

Keskeisten tulosten (ks. luku 5.6) perusteella voidaan todeta, että hyvinvointia edistävä laadukas pedagogiikka päivähoitossa muodostaa haasteellisen kokonaisuuden. Päivähoidon henkilöstöön varhaiskasvatustyön toteuttajina kohdistuu vaativia odotuksia. Tärkeää olisi tutkia työntekijöiden näkökulmasta, millaiset resurssit heillä on toteuttaa tulosten mukaista pedagogiikkaa ja miten toimintaa voisi kehittää tulosten suuntaan. Miten eri ammattiryhmien valmiudet poikkeavat toisistaan hyvinvointityössä? Millaisen koulutuksen omaavaa henkilökuntaa päivähoito tarvitsee? Tutkimuksen tulokset kertovat hyvinvointityön ideaalitulosta. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla toteutuneen työn arviointi eri toimijoiden näkökulmista. Vanhempien ja päivähoitoyhteistyöhön liittyviä jatkotutkimuksen aiheita olen käsitellyt jo luvussa 5.6.

Laadulliseen tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä on, että olen tutkijana ymmärtänyt itsekin olleeni tutkimusväline luonteeltaan prosessinomaisessa tutkimuksessa (Patton 2002, 14). Omat mielenkiinnon kohteeni ja ymmärrykseni ovat vaikuttaneet tutkimuksen eri vaiheissa, varsinkin alaongelmien muotoutumisessa. Abduktiiviseen päättelyyn kuitenkin kuuluu, että tutkijana pystyin etenemään ekokulttuurisen teorian osallisuuden, toimijuuden, ja kumppanuuden käsitteet johtolankoinani (Anttila 2005, 118-120). Tulosten perusteella voin todeta, että molempien vastaajaryhmien hyvinvointia edistävän pedagogiikan laatukäsitykset myötäilivät käyttämäni teoria- ja tutkimustietoa. Varsinkin lasten täysivaltaista toimijuutta ja osallisuutta korostivat sekä lapset että vanhemmat. Päivähoidon kasvattajien haasteellinen tehtävä onkin saada tämä osallisuusvalmius entistä tehokkaammin varhaiskasvatustyön toteuttamisen keskeiseksi voimavaraksi. Vanhempien käsitykset oman kumppanuutensa merkityksestä hyvinvointityössä eivät mielestäni vastanneet päivähoitoyhteistyön kentällä vallitsevaa näkemystä. Vanhempien täysivaltaistamiseksi kasvatustyössä olisi löydettävä uusia, syrjäytymisvaarassakin olevien perheiden osallistamismuotoja. Tällaisia voisivat olla esim. erilaiset vanhempi-lapsi-suhteen myönteistä vuorovaikutusta tukevat ryhmät. Oman kokemukseni perusteella vierailu lapsen kotiin on voimaannuttanut sekä lasta, vanhempaa että minua kasvattajana, minkä seurauksena kumppanuuden pohjalta toteutuva varhaiskasvatustyö on saanut uusia syvällisempiä ulottuvuuksia.

Käytännössä ollaan ehkä kuitenkin laajassa mitassa vielä vision asteella uudesta osallistavasta toimintakulttuurista päivähoitossa, jossa osallisuus koettaisiin perheiden ja lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi.

LÄHTEET

- Allardt, E. 1980. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: Wsoy.
- Allardt, E. 1996. Hyvinvointitutkimus ja elämänpolitiikka. *Janus* 3/1996, s. 224-240.
- Andersson, B.-E. & Strander, K. 2002. Framtiden blev vår. 101 sjuttioatalister följda under sina 25 första år. [Viitattu 4.4.2006]
<http://www.lhs.se/upload/IOL/Publikationer/IOL-rapporter/IOL.Forskning11.pdf>
- Anttila, P. 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.
- Asplund-Carlsson, M., Pramling-Samuelsson, I. & Kärrby, G. 2005. Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan. Skolverket. [Viitattu 4.4.2006]
<http://www.skolverket.se/sb/d/193/url/>
- Bardy, M., Salmi, M. & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Stakes.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Foot, H., Howe, C., Cheyne, B., Terra, M. & Rattray, C. 2002. Parental participation and partnership in pre-school provision. In *International journal of early years education*, 10 (1), 5 – 19.
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Haarakangas, K. 1997. Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokouskeskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Tutkimuksia 130. Väitöskirja.
- Heinämäki, L. 2004. Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityis päivähoitofunktiosta palvelujärjestelmässä. Stakes tutkimuksia 136.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Finn Lectura.

- Hujala, E., Puroila, A - M., Parrila - Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Helsinki: Gummerus.
- Hurtig, J. 1999. Huvitusta, hyvitystä vai hyödyllistä. Lastensuojelullisen perhekuntoutuksen arviointia. Lapin Yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 30.
- Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Kalliala, M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY, 184-209.
- Kautto, M. (toim.) 2006. Suomalaisten hyvinvointi 2006. Helsinki: Stakes.
- Kekkonen, M. 2000. Perusturvallisuus päivähoitossa. Tehy ry. Sarja B: Tutkimuksia 1/2000.
- Keyes, C.R. 2002. A way of thinking about parent/teacher partnerships for teachers. In International journal of early years education 10 (3), 177-191.
- Kiesiläinen, L. 1988. Päiväkodin kasvatuskulttuuri. Kasvatuskulttuuriprojekti. Kriittinen korkeakoulu. Julkaisuja n:o 10. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kiili, J. 1998. Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no.105. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmenetelmiin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuuskoski, E. 2004. Hur garanterar vi barns och barnfamiljers välfärd? I Årsbok 2004, 45-54.[Tulostettu28.3.2006]
<http://www.norden.org/pub/ovrigt/ovrigt/sk/ANP2004761.pdf>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/83) [Viitattu 5.4.2006]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Laki lasten päivähoitosta. 1973. [Viitattu 5.4.2006]
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

- Lapsen Oikeuksien Sopimus 1994. Suomen ensimmäinen raportti. Helsinki: Ulkoasiainministeriön julkaisuja.
- Lastensuojelusta kohti lapsipolitiikkaa 1995. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Lehtinen, A-R. 2000. Lasten kesken. lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 2002. Teoksessa J. Tuomi & A. Sarajärvi Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Love, J., Schochet, P. & Meckstroth, A. 1996. Are they in any real danger? What research does and doesn't tell us about child care quality and children's well-being. Mathematica policy research, inc. [Tulostettu 20.3.2006]
<http://www.mathematica-mpr.com/publications/PDFs/realdanger.pdf>
- Marski, J. 1996. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia 1995: Uhat, mahdollisuudet ja uudet haasteet. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveystutkimuksia. Helsinki: Hakapaino oy.
- Maykut, P. & Morehouse, R. 1994. Beginning qualitative research. A philosophic and practical guide. Teoksessa P. Anttila Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi Oy.
- Mikkola, A. 2005. Hyvinvointia kohti. Pieni trilogia hyvinvoinnin uusiutumisen mahdollisuuksista. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D, Työpapereita 34. Helsinki: Multiprint oy.
- Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Opetus 2000-sarja. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Möller, S. 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa M. Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 61-69.
- Patton, M. Q. 2002. Qualitative research and evaluation methods. 3. painos. Thousand oaks (CA): Sage
- Pramling, I. 1989. Att se världen genom barns ögon. Teoksessa A. Lindh-Munter (toim.) Barnintervjun som forskningsmetod. Centrum för barnkunskap. Uppsala universitet, 29-37.

- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Puroila, A-M. (toim.) 2004. Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Pyhäjoki, J. 2005. Dialogisuus auttamistyön verkostoissa. Teoksessa: M. Reijonen, (toim.) Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: PS –kustannus.
- Päivähoidon kasvatuskomitean mietintö 1980:31. Helsinki.
- Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – Puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen kanssa. Jyväskylän Yliopisto. Tutkimuksia 198. Väitöskirja.
- Renwick, R., Brown, I. & Nagler, M. (toim.) 1996. Quality of life in health promotion and rehabilitation. Thousand Oaks: Sage.
- Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinon, J., Niiranen, P. & Ojala, M. (toim.) 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus.
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Seikkula, J. & Arnkil T. E. 2005. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Tammi
- Seppälä, N. 2000. Yhteispelillä lapsen parhaaksi. Perhebarometri 2000. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos E9/2000.
- Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Väitöskirja. Oulu: Oulun Yliopistopaino.
- Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:28. Infektioriskin vähentäminen päivähoidossa.[Tulostettu 5.4.2006.]
<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2005/12/pr1136793986847/passthru.pdf>
- Strandell, H. 1995. Mikä on lasten hyvinvointia? Tiedon tarpeen kartoitus. Teoksessa J. Kiili Lapset ja nuoret hyvinvointinsa asiantuntijoina. Raportti hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämistä. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no.105. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Tammer-Paino.
- Taskutieto/Lasten ja perheiden palvelut. [Viitattu 8.3.2006.]

<http://www.stakes.info/files/pdf/Raportit/Tasku2006.pdf>

- Tauriainen, L. 2000. Kohti yhteistä laatua. Henkilökunnan, vanhempien ja lasten laatu-
käsitykset päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Väi-
töskirja.
- Tiilikka, A. 2005. Äitien kasvatuskäsityksiä ja arviointeja hyvästä päiväkotikasvatuk-
sesta. Oulun yliopisto. Väitöskirja.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki:
Tammi.
- Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuo-
ro. Pelastakaa lapset. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.
- Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002.
Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. 2. painos. Stakes. Oppaita 56. Helsinki:
Gummerus.
- Varhaiskasvatustyöryhmän muistio 1999. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuis-
tio 4. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. [Viitattu 1.4.2006]
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais1/osa2.htm#3>
- Woodhead, M. & Faulkner, D. 2000. Subjecys, objects or participants? Dilemmas of
psychological research with children. In P. Christensen & A. James (eds.) Re-
search with children. Perspectives and practice. London: Falmer, 9-35
- Yhteistyöstä kasvatuskumppanuuteen. 2004. [Tulostettu 21.4.2005]
http://www.stakes.fi/varttua/vasu/yhteistyosta_kumppanuuteen.html.

.Lasten Jyvävasu

Yksikkö _____

Päiväkoti

Perhepäivähoito

Kerho

Tyttö

Poika

Lapsen ikä _____ v.

JATKETTAVAT LAUSEET:

Minä viihdyn päiväkodissa/hoidossa, silloin kun...

Minä en viihdy päiväkodissa/hoidossa, silloin kun...

Minulla on hyvä olla päiväkodissa/hoidossa, jos...

Minulla on paha olla päiväkodissa/hoidossa, jos...

Päiväkodissa/hoidossa minulle tulee hyvä mieli silloin, kun...

Päiväkodissa/hoidossa minulle tulee paha mieli silloin, kun...

Toivoisin että päiväkodin aikuiset...

Jyväskylän kaupungin lasten päivähoitopalveluiden varhaiskasvatussuunnitelma 2005

JYVÄVASU

Hyvät vanhemmat!

Jyväskylän kaupungin lasten päivähoitopalveluissa laaditaan parhailaan yhteistä varhaiskasvatussuunnitelmaa, jonka pohjana ovat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Perusteisiin voi tutustua internetissä osoitteessa:

<http://www.stakes.fi/varttua/vasu /vasu.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen ja päivähoiton tavoitteena on HYVINVOIVA LAPSI. Haluamme koota jyväskyläläiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan eli JYVÄVASUun perheiden näkemyksiä siitä, mitä lapsen hyvinvointi heidän mielestään on.

Pyydämme teitä keskustelemaan yhdessä oman päivähoitopaikkanne henkilöstön kanssa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatus- tai esiopetus-suunnitelman laatimisen yhteydessä lapsenne hyvinvoinnin turvaamisesta. Henkilöstö toimittaa vanhempien näkemykset nimettöminä päivähoitotoimistoon. Halutessanne voitte liittää kopion lapsenne henkilökohtaisen suunnitelman yhteyteen.

Yhteistyöstä kiittäen jyvaskyläläisen varhaiskasvatuksen puolesta

Merja Adenius-Jokivuori

Merja Adenius-Jokivuori

Kasvatustoiminnan ohjaaja

Jyvaskylän lasten päivähoitopalvelut

- Päiväkoti
- Perhepäivähoito
- Muu esim. kerho, leikkitoiminta

Lapsen ikä

v.

1. Mitä hyvinvointi tarkoittaa sinun lapsesi kohdalla?

2. Miten päivähoitossa voidaan auttaa sinun lastasi voimaan hyvin?

Jatka tarvittaessa kääntöpuolelle